

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Geografie

Studijní obor: Globální migrační a rozvojová studia

Bc. Geti Mubeenová

Rozdělení Indie – životní historie v kontextu geopolitických událostí

Indian Partition – life histories in the context of geopolitical developments

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. RNDr. Josef Novotný, PhD.

Praha, 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 14. 8. 2020

Bc. Geti Mubeenová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala svému vedoucímu diplomové práce doc. RNDr. Josefu Novotnému, PhD., za vedení a odborné směřování během celého procesu zpracování této práce. Poděkování patří rovněž Mgr. Martinu Lepičovi, který mi věnoval energii a cenné odborné rady. Bc. Filipovi Sommerovi děkuji za jeho čas a pomoc se zpracováním migrační mapky zkoumané rodiny. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje mi finančním příspěvkem ze Soutěže na podporu výzkumu studentů v rámci diplomových prací významným způsobem usnadnila realizaci výzkumného šetření v Indii a Pákistánu. Za to jí patří mé poděkování. Ráda bych také poděkovala své rodině, protože bez ní by tato práce nemohla vzniknout.

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce se zabývá dlouhodobými důsledky rozdělení Indie a vzniku Pákistánu (dále Rozdělení) na mikro-úrovni. Práce zkoumá životní historii konkrétní rodiny, která byla vlivem událostí Rozdělení prostorově roztržena, když se její část rozhodla migrovat z Indie do Pákistánu. Analyzováno je současné i historické rodinné uspořádání a vztahy mezi pákistánskou a indickou částí zkoumané rodiny a to, jakým způsobem bylo rodinné uspořádání a vztahy Rozdělením, ovlivněno. Zkoumaná životní historie rodiny je zároveň způsobem, jak Rozdělení interpretovat. Téma Rozdělení je interpretováno v širším historicko-politickém kontextu dekolonizace Indického subkontinentu. Práce se inspirovuje vybranými přístupy, které svou povahou umožňují zachycení několika měřítkových úrovní najednou, včetně jejich vzájemného působení. Přístup kritické geopolitiky umožňuje diskutovat uplatňované pozice tehdejších politických představitelů a kriticky interpretovat konstrukce národních reprezentací Rozdělení. Přístup Nových historií („New histories“) umožňuje zachytit orální výpovědi členů rodiny v obou zemích. Feministická perspektiva zase poskytuje prostor pro vysvětlení toho, jak vybraní členové rodiny napříč třemi generacemi interpretují témata, jež souvisí s otázkami důležitých momentů rodinné historie nebo jak definují domov. U obou částí rodiny došlo v čase k rozlišným definicím domova a k rozdílným životním strategiím. Zatímco indická část je pevně spojena s daným místem („sedentary home“), pákistánská část vlivem migrace předků vnímá vztah k místu odlišným způsobem („cosmopolitan home“/“nebulous home“). Rozhodnutí migrovat do Pákistánu může být nahlíženo z několika perspektiv (vynucená/dobrovolná migrace), které zásadně ovlivňují způsob interpretace událostí Rozdělení.

Klíčová slova: Dekolonizace, Partition, Indie, Pákistán, životní historie

Abstract

The following thesis focuses on the long-term consequences of Partition of India on a micro-level. The thesis examines the life-history of a family that has been spatially divided owing to the decision of some family members who decided to migrate from India to Pakistan. Current, and past familial relations as well as the relationship of the spatially displaced family, specifically focusing on the relationship of the Indo-Pakistani family parts have been analysed. The life history is understood as a possible way how to explain Partition. Partition is presented in its broader historical-geographical context, specifically, the decolonization of the Indian subcontinent. The thesis incorporates selected approaches that establish a multi-dimensional framework and its interactions. The critical geopolitical approach explains the political standpoints of former political leaders as well as preconditions of Partition. The New histories approach gives way to personal spoken historical testimonies of family members in both countries, that apply nationalised representations of Partition and family ties. Additionally, feminist perspectives insight into how all three generations of the family understand and perceive topics important to the family's history, including how do they define 'home'. From a long-term perspective, both parts of the studied family differ in their perception of home and they assert different life strategies. While the Indian part of the family is rooted and strongly connected to a place ('sedentary home'), the Pakistani part of the family defines a different concept of home due to the prior family migration ('cosmopolitan home'/'nebulous home'). The decision to migrate to Pakistan could be examined from a various perspective (forced/voluntary migration), that are crucial for the interpretation of the Partition.

Key words: Decolonization, Partition, India, Pakistan, life history

Obsah

Seznam obrázků.....	8
Seznam tabulek.....	8
1. Úvod.....	9
2. Rozdělení Indie.....	14
2.1. Pojem Rozdělení.....	14
2.2. Historický kontext Rozdělení.....	15
3. Přístupy ke studiu Rozdělení a zdroje inspirace pro tuto práci.....	25
3.1 Měřítkové úrovně.....	25
3.2 Tradiční narativy Rozdělení.....	26
3.3 Novější přístupy.....	29
3.4. Koncepty domova.....	32
4. Metodika.....	35
4.1 Pozice autorky.....	35
4.2 Práce s literaturou.....	36
4.3 Postupy vlastního empirického výzkumu.....	36
4.4. Specifická metodická omezení.....	38
5. Dosažené poznatky.....	39
5.1. Představení studované rodiny a základní dějová linie.....	40
5.2. Uspořádání rodiny v době před Rozdělením.....	41
5.3. Regionální kontext.....	42
5.3.1. Haidarabád.....	42
5.3.2. Pandžáb.....	44
5.4. Bezprostřední příčiny a motivace k odchodu.....	46
5.5. Interpretace Rozdělení (Partition).....	50
5.6. Cesta do Pákistánu.....	51
5.7. Rodinné vazby po Rozdělení.....	53

5.8. <i>Intergenerační přenos</i>	56
5.9. <i>Konstrukce identit</i>	57
5.10. <i>Současné rodinné uspořádání</i>	60
5.10.1. <i>Migrační zkušenost</i>	60
5.10.2. <i>Současné interakce</i>	63
5.11. <i>Proces odcizení</i>	65
5.12. <i>Národní produkce historie</i>	67
6. <i>Diskuse výsledků</i>	70
Závěr	77
Literatura	79
Přílohy	85

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 Výstřižek mapy Indického impéria ovládaného koloniální Británií	15
Obrázek č. 2 Původní návrh autonomních území s muslimskou většinou obyvatel z roku 1940	18
Obrázek č. 3 Výstřižek mapky rozdělení Pandžábu a její nově vedoucí hranice	21
Obrázek č. 4 Indická armáda obsazuje v září roku 1948 Haidarabád	43
Obrázek č. 5 Boje během „Police Action“ v Haidarabádu v roce 1948	44
Obrázek č. 6 Prostorové rozmístění obyvatel dle náboženské příslušnosti dle censu v r. 1941	45
Obrázek č. 7 „Příjezd migrantů“ 1947	52
Obrázek č. 8 Nádraží a migrace vlakem do sousední země	53

Seznam tabulek

Tabulka 1	41
-----------	----

1. Úvod

“You found an uncle on one side and a nephew on the other, a cousin here and a cousin there. Besides it’s still true today. I’ll tell you something else. There was a time when even two ambassadors to Switzerland, the one from India and the other from Pakistan, were two brothers. Oh, the partition imposed on us by the British was so unnatural!”

(Indira Gandhi 1976, cit. v Fallaci, 1976, s. 163)

Během dvacátého století došlo k zintenzivnění tempa vzniku nových nezávislých států. Jednoznačně nejvýznamnějším procesem byla v tomto ohledu dekolonizace. Formování nových nezávislých státních celků se pojilo s řadou otázek a problémů jejich vymezení, kdy nově načrtnuté politické hranice nerespektovaly přirozené kulturně-historické rozhraní (např. Waterman, 1987; O’Leary, 2007).

Společně s vyhlášením nezávislosti Indie na Velké Británii došlo v létě 1947 na severozápadě a severovýchodě země k oddělení částí jejích území. K rozdělení Indie a vzniku Pákistánu¹ došlo v extrémně krátkém časovém období a bez náležité koordinace. Události Rozdělení byly doprovázeny největšími migračními přesuny dvacátého století. Současně s přeshraničními přesuny desítek milionů obyvatel také docházelo k násilným střetům a etnickým čistkám mezi jednotlivými náboženskými skupinami obyvatel (Ahmed, 2012).

Rozdělení Indie a načrtnutí jejích nových hranic bylo provedeno značně chaoticky. Nově vzniklé hranice do značné míry ignorovaly přirozenou sociálně-geografickou diferenciaci rozdělených území. Nevhodně navržené hranice mezi nově vznikajícím Pákistánem a Indií vedly k dalším pozdějším dělením. Série politických rozhodnutí, která vyústila ve vznik nezávislé sekulární Indie a samostatného islámského Pákistánu, dlouhodobě ovlivnila také politické vztahy mezi oběma zeměmi.

Interpretace tématu rozdělení Indie a vzniku Pákistánu se proměňuje v kontextu doby, místa, a obecně perspektivy, s níž je k tématu přistupováno. V rámci studia rozdělení Indie a vzniku Pákistánu bylo obecně směřováno relativně více pozornosti k diskusi a analýze příčin a geopolitických důsledků Rozdělení, resp. zaměření pozornosti na „vysokou politiku“ spíše než jeho důsledkům na mikro-úrovni (Talbot, 2009, s. 407), a specificky pak

---

¹Detailněji vysvětlují používání termínů „Rozdělení“ a „Rozdělení Indie a vznik Pákistánu“ v kapitole 2.1.Pojem Rozdělení.

dlouhodobým vlivům na další generace dotčených rodin nebo formování kolektivní paměti. Kromě politicko-geografického rozdělení území došlo také k prostorovému roztržení obyvatel na úrovni komunit i jednotlivých rodin. Rozdělení tak mělo vliv na uspořádání rodin, které v důsledku Rozdělení ztratily kontakt s některými svými členy, případně se s nimi již nikdy nesetkali.

V této diplomové práci zkoumám právě vliv Rozdělení na mikro-úrovni, resp. podobu uspořádání konkrétní rodiny, která byla zasažena danými geopolitickými událostmi. Zkoumaná rodina byla v důsledku Rozdělení územně roztržena na indickou a pákistánskou část. Analyzováno je, jak je na pozadí geopolitických událostí interpretována rodinná historie a jaký vliv mělo Rozdělení na udržování rodinných vazeb. Studie se tedy snaží akcentovat více úrovnových měřítek a jejich vzájemné působení, když bere v potaz interakci procesů na (nad)národních úrovních, regionálních specifik i dalších dílčích aspektů na nižších měřítkových úrovních (mikro-úroveň), které měly vliv na utváření rodinné historie. Historie zkoumané rodiny může být zajímavá sama o sobě (přínejméně pro autorku této práce). Hlavní význam pro tuto diplomovou práci ale získává tím, že představuje nástroj pro analýzu Rozdělení, tzn. něco, prostřednictvím čehož lze téma Rozdělení specifickým způsobem nazírat a interpretovat.

V kontextu těchto výchozích úvah jsem pro diplomovou práci stanovila přirozeně související dvojici výzkumných otázek následovně:

Jak ovlivnilo Rozdělení konkrétní rodinu v čase a prostoru? Jak lze prostřednictvím studované historie jedné rodiny téma Rozdělení nahlížet a interpretovat?

V souvislosti s dekolonizací jihoasijského subkontinentu a vznikem samostatného Pákistánu, se část zkoumané rodiny rozhodla pro migraci z Indie do Pákistánu. První podotázka si klade za cíl odpovědět na to, jakým způsobem ovlivnilo Rozdělení rozhodnutí členů části rodiny migrovat, a jak to ovlivnilo rodinné uspořádání. Zároveň bere v potaz prostorový aspekt migrace s pozorností na zdrojové místo a cílovou destinaci. První podotázka propojuje více měřítkových úrovní najednou, když reflektuje důsledky Rozdělení na mikro-úrovni a dává je do kontextu geopolitických událostí.

Jaké byly dlouhodobé důsledky geopolitického rozhodnutí o rozdělení Indie a vzniku Pákistánu pro konkrétní rodinu a motivace pro migraci její části do Pákistánu?

Více než sedmdesát let po Rozdělení Indie a Pákistánu, ani jedna z obou zemí téměř neumožňuje svým občanům vzájemný přeshraniční pohyb. Členové rodin, které žijí na území obou států, tak přicházejí v důsledku uplatňovaných nepřátelských zahraničních politik o možnost fyzického kontaktu. Tato oběma státy uplatňovaná opatření ovlivňují organizaci a fungování zkoumané rodiny, která je prostorově rozdělená. Geografická představitost jednotlivých členů rodiny umožní snáze odpovědět na to, jak jednotliví členové definují rodinu, domov nebo identitu. Vzhledem k dlouhodobému udržování sociálních vazeb v rámci prostorově rozdělené rodiny se nabízí možnost interpretovat rodinné fungování nebo sociální vztahy u konkrétní rodiny.

Jak vypadá současné uspořádání a vztahy v rámci konkrétní, prostorově rozdělené rodiny v dlouhodobém kontextu Rozdělení?

Interpretace národní historie je výsledkem procesů konstrukce širšího společenského diskurzu. V kontextu Indie a Pákistánu docházelo k využití různých praktik politické konstrukce národní historie. Jedním z důsledků koloniální správy Britské Indie bylo vytvoření systému kategorizace jednotlivých náboženství, jenž byl vystaven na premise „odlišování“ (tzn. praktika „odlišování“ - „othering“), a kterým byla zdůvodňována neschopnost soužití dvou náboženství. (Chaturvedi, 2001). Tato praktika byla Produkce (odlišných) národních historií se projevila například ve vzdělávacím systému jak v Indii, tak Pákistánu (Aziz, 1993; Chaturvedi, 2001; Lall, 2008). V těchto souvislostech proto třetí stanovená podotázka zkoumá, jakým způsobem se uplatňované národní diskurzy promítly a promítají do chápání a interpretace Rozdělení u jednotlivých členů rodiny, jak v Pákistánu, tak v Indii. Dále také zkoumá, zda a jak uplatňované národní diskurzy ovlivnily vztahy mezi jednotlivými částmi rodiny, resp. jejich vnímání. Podotázka tedy zní:

Jaká je interpretace rozdělení Indie a vzniku Pákistánu a jak členové rodiny vnímají vztahy s „druhou“ částí rodiny?

Tři výše uvedené podotázky se přímo vztahují k rozboru životní historie zkoumané rodiny v důsledcích Rozdělení. Zkoumaná rodina je v nich tedy nahlížena jako samotný předmět (objekt) výzkumu. Hlavním předmětem této diplomové práce, ale není zkoumaná rodina sama o sobě, nýbrž téma Rozdělení Indie. Poznatky dosažené v této diplomové práci mohou proto získat obecnější význam, až pokud budou poznatky získané o rodinné historii

a uspořádání rodiny „zpětně“ vztaženy k tématu Rozdělení a interpretovány v souvislostech různých perspektiv, kterými je Rozdělení nahlíženo.

Poslední podotázka proto koresponduje s druhou z výše uvedených hlavních otázek, když zní:

Co lze z poznatků o historii a uspořádání zkoumané rodiny vyvozovat pro interpretaci tématu Rozdělení Indie?

První ze čtyř výše uvedených výzkumných podotázek odkazuje k minulosti, druhá k přítomnosti, třetí se částečně pokouší přítomnost a minulost propojit (současnou interpretací minulosti) a poslední z podotázek se snaží o zpětné vztažení získaných informací k tématu Rozdělení.

V následující druhé kapitole se věnuji popisu a diskusi událostí předcházejících Rozdělení (Britské) Indie, a zároveň událostí, které bezprostředně na Rozdělení navázaly. Snažím se o reprezentaci Rozdělení z pohledu širších historických souvislostí, proto jej zasazuji do kontextu dekolonizace. Kapitola stručně pojednává o jednotlivých politických aktérech, kteří se na rozhodnutí o rozdělení Indie a vzniku Pákistánu podíleli, a dále reflektuje jejich zastávané pozice v době před Rozdělením. Rovněž se v této kapitole dotýkám tématu nejednotného jazykového úzu termínu „Partition“, které okazuje k více událostem a je používáno odlišně v obou zemích, ve kterých se téma Rozdělení stalo politickým nástrojem a součástí národně produkováných historií. Dále tato kapitola představuje rozdílné zaměření témat a nerovnoměrně zacílenou pozornost na jednotlivé měřítkové úrovně v rámci studií Rozdělení. Tato kapitola si tak klade za cíl představit komplikovaný obraz jihoasijského subkontinentu v polovině dvacátého století.

Třetí kapitola představuje přehled vybraných přístupů ke studiu Rozdělení, jejichž optikou bylo doposud k tématu přistupováno. Kapitola ukazuje, jak se v průběhu doby měnilo zacílení zájmu na různé měřítkové úrovně studia a témata související s Rozdělením. V druhé části této kapitoly se proti určitým přístupům uplatňovaných v rámci studií Rozdělení vymezují, a zároveň vysvětlují, v čem jsou jiné zmíněné přístupy inspirativní pro téma této práce. V poslední podkapitole této části prezentuji vybrané koncepty domova, kterými lze uvažovat téma domova v kontextu této práce. V této kapitole se tak snažím o představení obecně

aplikovaných přístupů a jejich následné diskusi se závěrečným představením možné syntézy jednotlivých přístupů společně s přehledem možných konceptů domova.

Ve čtvrté kapitole se věnuji představení zvolené metodiky této práce. V kapitole vyjasňuji svou pozici směrem k této práci a věnuji se představení způsobu, jakým uvažuji metodu životní historie ve vztahu ke studiu tématu konkrétní rodiny a její rodinné historie v kontextu geopolitických událostí, času a prostoru. Chronologicky, a v souladu s logickým postupem výzkumného šetření, uvádím, jak jsem v jednotlivých krocích ve své práci postupovala. Kapitulu uzavírá pasáž, která podává návod pro čtení následující kapitoly, která reflektuje dosažené výsledky provedeného výzkumného šetření v Indii a Pákistánu.

Pátá kapitola se věnuje reflexi dosažených výsledků. V této kapitole postupuji podobně, jako činí ve své práci Sharp, když dané téma doplňuje o širší kontext (Sharp, 2011). Činím tak zejména z toho důvodu, že se snažím o komplexní zachycení tématu, jež je vysoce provázané. Konkrétnější návod ke čtení dosažených výsledků poskytuji v páté kapitole. V rámci této kapitoly tak prezentuji jednotlivá témata, které z provedeného výzkumného šetření vyplynula. Jedná se o témata inter-generačního přenosu, konstrukce identit, transnacionalismu, nebo vzájemného odcizení členů rodiny.

Šestá kapitola diskutuje dosažené výsledky práce, které zasazuje do kontextu stávajících přístupů studií Rozdělení a navrhuje možnosti dalšího použití práce. V závěru pak shrnuji téma Rozdělení a jeho důsledcích na mikro-úroveň na životní historii konkrétní rodiny.

2. Rozdělení Indie

2.1. Pojem Rozdělení

V úvodu již bylo uvedeno, že pojem „Rozdělení“² je v této práci používán souhrnně pro procesy související s teritoriálním rozdělením Indie a vznikem Pákistánu v roce 1947. Touto skutečností se snažím o překlad anglického termínu „Partition“³, jímž je v anglické literatuře tato událost v jejích širších souvislostech jednoslovně označována. V případě, že v práci hovořím o oboru, který se tématu Rozdělení věnuje – tzv. „Partition Studies“, referuji k oboru studií Rozdělení. Termín „Partition“ ponechávám v anglickém znění u českých transkripcí rozhovorů a u jedné podkapitoly, abych tak byla zachována co největší míra autenticity jejich obsahu.

Význam anglického pojmu „Partition“ se liší v závislosti na jeho použití. Nejčastěji pojem odkazuje k získání nezávislosti Indie nebo územnímu rozdělení Indie a vzniku Pákistánu. Pandey s termínem Rozdělení (“Partition”) spojuje tři jeho významy (Pandey, 2004 s. 25-39). Prvním chápe územní rozdělení Indie a narýsování nových hranic. Druhým významem odkazuje k rozdělení dvou významných regionů – Bengálska a Pandžábu, které byly po nově načrtnuté hranici s Pákistánem přetrženy vejpuř. Třetím pojetím Rozdělení (“Partition”) označuje rozdělení lidí, rodin a přátel, kteří byli v důsledku událostí nuceni opustit své domovy. Khan kromě výše uvedeného chápání termínu Rozdělení („Partition“) dále rozšiřuje jeho užití, když jím odkazuje například k mimořádně bolestivým vzpomínkám pamětníků nebo jejich potomků na období Rozdělení nebo k silným kolektivním představám o „těch druhých“ (Khan, 2017, s. 9). V přístupu ke studiu tématu Rozdělení je tak třeba přistupovat s ohledem na přesné vymezení problematiky a jasné upřesnění perspektivy, s jakou je téma nahlíženo. Rozdělení v sobě zahrnuje mnoho různých (roz)dělení.

S tématem rozdělení Indie a vzniku Pákistánu se dále pojí problematika nejednotného jazykového úzu. Zatímco v Indii a anglosaské literatuře se období Rozdělení označuje jako „Partition“ (Rozdělení), v pákistánských pramenech je termín “Partition” vnímán s negativní konotací. Častěji se pro označení události používají formulace odkazující k pojmům “Freedom”

---

² Jsem si vědoma toho, že český překlad „rozdělení“ dostatečným způsobem nerozlišuje mezi pojmy „partition“ a „division“, které se v anglické literatuře běžně vyskytují.

³ K chápání pojmu „Partition“ viz O’Leary (2007); Waterman (1987).

(svoboda) nebo “Independence” (nezávislost) od Indie (Pandey, 2004, s. 13-15; Talbot, 2009, s. 406–407).

2.2. Historický kontext Rozdělení

Dekolonizace Indie souvisela s výsledky druhé světové války, ale i dlouhodobějšími dekolonizačními procesy ve světě. Pro britské impérium bylo nadále neudržitelné ovládat a spravovat své kolonie (obr. 1). V jižní a jihovýchodní Asii tak začala koloniální Británie postupně od roku 1946 předávat moc do rukou místních samospráv. Kromě toho, že Britové začali ztrácet kontrolu nad jimi ovládaným územím, v Britské Indii vrcholily dlouhodobé snahy o dosažení nezávislosti.

Obr. 1.: Výstřižek mapy Indického impéria ovládaného koloniální Británií

Zdroj: Digital South Asia Library (2020), Imperial Gazetteer of India 1907-1909, <https://dsal.uchicago.edu/maps/gazetteer/index.html>

Několikasetletá přítomnost koloniální Británie na území jihoasijského subkontinentu se projevila na způsobu, jakým bylo indické území spravováno. Kromě toho, že Britové zásadně ovlivnili podobu vzdělání nebo právního řádu, výrazným způsobem napomohli k vytvoření infrastruktury, vytvořili také díky uplatňování své moci systém kategorizace obyvatel. Na základě určitých společných znaků dané skupiny, byl vytvořen systém homogenizujících kategorií (Hasan, 2000-2001, cit. v Chaturvedi, 2001, s.150), jež vedly v závislosti na náboženském vyznání k vytvoření komunálních identit, společné etnicity nebo teritoriální příslušnosti tak, aby byla legitimizována nutnost koloniální správy nad Indií. Kategorizace obyvatel založená (mimo jiné) na náboženské nebo kastovní příslušnosti určovala právě přístup k dělbě moci, kterou Britové v rámci koloniální moci přerozdělovali jednotlivým sociálním skupinám obyvatel. V důsledku toho mezi sebou jednotlivé náboženské (či jinak vymezené – např. etnický či kastově) skupiny obyvatel soupeřily o podíl na moci (Gilmartin, 1998). Vytvořením jednotlivých kategorií tak vytvořila koloniální Británie základ pro budoucí antikoloniální nacionalismus reprezentovaný Národním Indickým hnutím, které naopak stavělo na premise heterogení, ale jednotné Indie.

Těmito praktikami koloniální Británie vytvořila základ pro budoucí rozdělení země (Chaturvedi, 2001). V zemi existovaly silné nacionalistické snahy o vytvoření jednoho indického národa, jenž by byl schopný samosprávy bez přítomnosti koloniálně centralizované správy. Nábožensky orientovaná klasifikace obyvatel zapříčinila, že se muslimové při vyhlídce na dosažení nezávislosti od Britského impéria cítili ohrožení ze strany hinduistů. Ti na indickém území tvořili početní převahu, čímž představovali pro muslimy hrozbu. Tento pocit byl podporován ještě vytvářením obav z možného občanství druhé kategorie muslimů po odchodu Britů.

V průběhu fungování koloniální Indie se také postupně formovala nacionální hnutí, jejichž směřování a aktivity sledovala a kombinovala různé cíle. Boj za nezávislost na koloniální Británii byl propleten s aktivizací aspirací konstruovaných na základě náboženských či etnických štěpných linií v rámci Britské Indie. Indičtí nacionalisté usilovali o dosažení nezávislosti na koloniální Británii. Silná komunální identita („communal identity“), odrážející koloniální přístup postavený na hierarchizaci a kategorizaci jednotlivých skupin, umožnila později vznik separatistických požadavků na vytvoření komunálně nezávislých území.

Hnutí za nezávislost Indie, v čele s Mahátmou Gándhím, se velkou měrou zasadilo o to, že Britské impérium v létě roku 1947 skutečně předalo moc. V období těsně před získáním

nezávislosti navázala na Gándhího snahy strana Kongres vedená Džaváharlámem Nehrúem. Ta prosazovala myšlenku nábožensky pluralitní, územně jednotné Indie. Prioritu pro Nehrúa představovalo zejména rychlé dosažení nezávislosti na Britském impériu (Bandyopādhyāya, 2017). Současně s antikoloniálním Hnutím za nezávislost vzniklo mimo další ještě hnutí muslimských nacionalistů, kteří díky svému vztahování se k náboženské příslušnosti, opírali své nároky nikoli primárně na získání nezávislosti na impériu, ale snažili se prosadit vznik samostatných, nábožensky homogenních, území (viz obr. 2).

Zatímco hinduističtí Indové usilovali hlavně o dosažení nezávislosti, část muslimských Indů se začala vymezovat proti zbytku obyvatelstva. Neustálý proces vzájemného působení jednotlivých faktorů vedl postupně k faktickému oddálení jednotlivých skupin obyvatel (Gilmartin, 1998, s. 1073–1076). Udává se přitom, že Britové tuto svou činnost vnímali jinak. Způsob správy, k jakému se koloniální Britská vláda od devatenáctého století uchýlila, ponechal dostatečně volný prostor pro interakci jednotlivých náboženských, kastovních a společenských skupin. Britové se tak prezentovali se jako mediátoři, jež nevstupovali do veřejného prostoru (Gilmartin, 1998, s. 1075). Jednotlivé náboženské skupiny, které vedle sebe odedávna žili, tak s blížící se vidinou získání nezávislosti, se začali postupem času vůči sobě vzájemně vyhraňovat. Nastolené smýšlení přetrvalo v obou zemích do současnosti a je uplatňováno pomocí tzv. „patologických politik“ („pathological politics“) (Ahmed, 2002). Ty spočívají zejména v budování regionálních a národních historií a umělého utváření strachu vůči sousedské zemi (Chaturvedi, 2001).

V čele politické strany Muslimské ligy, jež se od čtyřicátých let minulého století stala reprezentantem muslimského nacionalismu, stál Muhammad Alí Džinnáh. Po tom, co získal v roce 1946 ve volbách dostatečně silný politický mandát, začal Džinnáh prosazovat myšlenku vzniku autonomních oblastí určených pro indické muslimy. Ideu samostatných územních celků Džinnáh prosazoval skrze uplatňování teorie dvojího národa. Teorie stavěla na nemožnosti pluralitního náboženského (civilizačního) soužití v rámci jednotné, nezávislé Indie. Svým návrhem na územní separaci území, se ale stal „jediným mluvčím“ všech indických muslimů (Jalal, 1985). Představy o vzniku samostatného Pákistánu se opíraly o myšlenku starou několik málo desítek let, kdy v Londýně skupina intelektuálů, v čele s Rahmatem Alim, představila ideu vzniku samostatného území Pákistánu (Kulke, Rothermund, 1998, s. 283).

Obr. 2: Původní návrh autonomních území s muslimskou většinou obyvatel z roku 1940

Zdroj: Ahmed, A. S. (1997), Jinnah, Pakistan, and Islamic Identity, <http://www.columbia.edu/itc/mealac/pritchett/00maplinks/modern/maps1947/maps1947.html>.

Džinnáh stavěl mobilizační aktivity na odkazování se k odlišným nábožensko-etnickým identitám a na teorii dvojího národa. Ignoroval nicméně zásadní aspekt provázanosti jednotlivých složek muslimských identit (Gilmartin, 1998, s. 1073-1076). Většina muslimů v Indii původně konvertovala k islámu z nižších hinduistických kast. Jeden z možných pohledů na historické utváření muslimské identity staví na odlišování dané náboženské skupiny. Nabytím „nové“ náboženské muslimské identity indiští muslimové vnímali sebe jako součást vyššího celku, jež historicky odkazoval k velkým říším.

Vztahováním se k Mughalské, Perské nebo Arabské říši se muslimové utvrzovali v tom, že se liší od hinduistů (Pandey, 2004, s. 157). Vytvoření nové muslimské identity a pocitu soudružnosti v boji o zdroje s hinduisty tak odkazuje k etno-nacionalistickému modelu interetnické soutěže mezi dvěma náboženstvími (Nielsen, 1985). Náboženská příslušnost se tak stala jediným identitárním prvkem, který byl skloňován pro legitimizaci nacionalistických snah. V rámci nacionalistické mobilizace nebylo možné apelovat k aspektu národní identity, protože u indických muslimů tento pocit nebyl díky specifickým identity přítomen. Navíc, neexistovala historická souvislost mezi mobilizačními prvky a existencí státu nebo domovem, ke kterému by bylo odkazováno, k vytvoření státu tak mělo dojít v rámci existujících hranic (Pandey, 2004, s. 26). Koloniální politika Britského impéria „rozděl a panuj“ tak svým působením umožnila v muslimech vytvořit dojem kolektivní odlišnosti od ostatních náboženských skupin, jenž byl založen na sdílené náboženské příslušnosti. Právě náboženská klasifikace obyvatel položila základy pro budoucí nacionalistické snahy o odtržení Indických muslimů, kteří pocit odlišnosti úspěšně uplatnili při mobilizaci obyvatel. Během poslední dekády před Rozdělením došlo dále k masivní mobilizaci obyvatel, a umělému utváření pocitu národní identity skrze státní symboly a další odkazy národního státu (Gilmartin, 1998, s. 1082). Během mobilizace obyvatelstva tak postupným opakováním teorie dvou národů došlo k vytvoření relativního pocitu a akceptace ideji muslimského národa, jež umožnilo realizaci Rozdělení (Pandey, 2004, s. 29). Muslimský stát byl prezentován jako odpověď na utlačování muslimů. S odkazem na neexistující jednotné území, byl postupně vytvořen požadavek na teritoriální vymezení Pákistánu.

Na dlouhodobé úsilí indického hnutí za nezávislost vedené Mahátmou Gándhím, které vyvrcholilo v srpnu 1942 akcí “Opusťte Indii!” („Quit India Movement“), navázala o tři roky později konference v Šimle, na které se Britové pokusili sestavit výkonnou radu, která by umožnila vznik nové, nezávislé Indie (Kulke, Rothermund, 1998, s. 286-8). Konference v Šimle ale ztroskotala na neschopnosti dosažení kompromisu všech zúčastněných stran. Představa o budoucím uspořádání nezávislé Indie nebyla v rámci indické politické scény jednotná. Proti sobě stály dvě nejvýraznější politické strany své doby. Muslimská Liga vedená Muhammadem Džinnáhem v reakci na dřívější prosazení tzv. Láhaurské rezoluce⁴ usilovala o vznik samostatných území s muslimskou většinou (viz obr. 2). Naproti tomu strana Indický národní

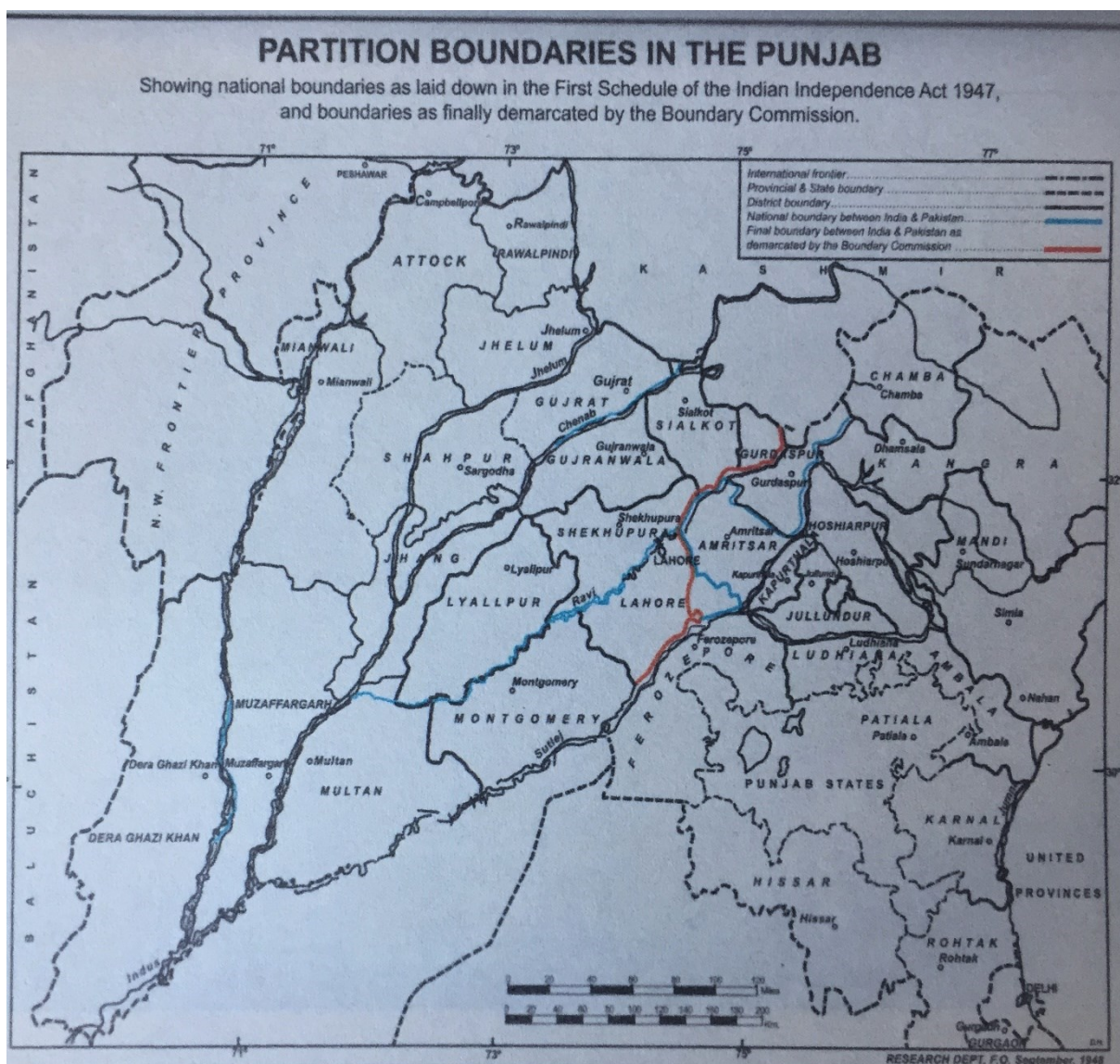
⁴ Láhaurská rezoluce požadovala vznik autonomních oblastí určených pro muslimy. Podle rezoluce nemělo dojít k přerýsování stávajících hranic jednotlivých států Britské Indie, ale územní celky s početní převahou muslimů měly být zcela autonomní. Rezoluce hovořila zejména o Severozápadních provinciích, východních částech Britské Indie a dnešního území Telangány.

kongres (Kongres) v čele s Džaváharlálém Nehrúem, navazující na předchozí Gándhího snahy, jakékoli návrhy na oddělení částí území dle návrhu „Plan Balkan“, který zahrnoval možnosti rozdělení jednotlivých celků, rezolutně odmítla (Kulke, Rothermund, 1998, s. 291).

Snaha Britů o urychlený odchod z Indie za takto napjatých podmínek nebyla tudíž něčím neočekávaným. Přijetím Zákona o nezávislosti britským parlamentem došlo nakonec v srpnu 1947 k vytvoření dvou samostatných dominií – Indické unie a Dominia Pákistán. Tak došlo k předání moci a ustanovení nových národních vlád. Z obou dominií později vznikla samostatná Islámská republika Pákistán a Indická republika. Nezávislost na britské říši postupně získávaly také další země spravované koloniální Británií. V lednu roku 1948 získal nezávislost Myanmar (dříve Barma), o měsíc později Srí Lanka (dříve Cejlon).

S plánovaným, ale uspěchaným odchodem Britů ze země došlo k několika nenapravitelným chybám. Nové navržené hranice mezi Indií a Pákistánem měla na starost speciální hraniční komise („Boundary Commission“), složená ze čtyř osob v čele se britským právníkem Cyrilem Radcliffem, který byl garantem objektivitu v otázkách nového rozdělení území. Sir Radcliffe neměl absolutně žádnou zkušenost místního kontextu. Načrtnutí hranice bylo provedeno katastrofálně jak pro Pákistán, tak pro Indii (Chatterjee, 1999). Nově vedoucí hranice mezi oběma státy rozdělila území dvou regionů vejpůl. Západní část Pandžábu připadla nově vzniklému Pákistánu, jeho východní část Indii. Stejnému územnímu zásahu čelilo i Bengálsko, jehož východní část připadla Pákistánu a západní část naopak Indii (viz obr. 3).

Obr. 3: Výstřížek mapky rozdělení Pandžábu a její nově vedoucí hranice (vyznačeno červeně)

Zdroj: Ahmed, I. (2012): Punjab Bloodied, Partitioned and Cleansed

Územním rozdělením Bengálska, Pandžábu, a úplným odtržením Severozápadních provincií, došlo k vytvoření samostatného Pákistánu. Územní rozdělení Indie ale nebylo definitivním. Teritoriálně nejednotný Pákistán se o necelých třicet let později rozpadl, následkem čehož vznikl samostatný stát Bangladéš. Získání nezávislosti Indie, současně s jejím rozdělením a se vznikem Pákistánu, bylo v rámci obou nových zemí doprovázeno obrovskými migračními přesuny. V důsledku urychleného načrtnutí hranice mezi Indií a Pákistánem, docházelo podél její linie ke krvavým střetům mezi jednotlivými náboženskými skupinami. Etnické čistky byly svým rozsahem jedněmi z největších svého druhu na jihoasijském kontinentu. Zkušenost s Rozdělením bývá někdy přirovnána k holocaustu, aby srovnání poukázalo na rozsah a závažnost národního traumatu (Yusin, 2009). Lidé, kteří se po Rozdělení

ocitli na „špatné“ straně hranice, migrovali do sousední země. Celkem migrovalo v souvislosti s Rozdělením 17,9 milionů lidí (Bharadway, Khawja, Niam, 2008, s. 39). Násilí, které Rozdělení a jeho doprovodné události doprovázelo, bylo bezprecedentní. Během etnických čistek docházelo ke znásilňování žen, jež bylo používáno jako způsob boje proti odlišné etno-komunální skupině s významnou rolí náboženské příslušnosti. Znásilněné ženy byly následně tetované na viditelné části těla, aby bylo zřejmé, ke které náboženské skupině pachatel patřil (Pandey, 2004, s. 73). Docházelo ke systematickému vypalování celých vesnic nebo jejich částí. Ačkoli existovaly snahy o koordinované přesuny jednotlivých náboženských skupin (Kaur, 2006, s. 2223), často docházelo k jejich přepadávání a vraždění příslušníky odlišné náboženské skupiny. Počty zemřelých se v dostupných zdrojích liší (Chaturvedi 2001, s. 151; Pandey, 2004, s. 68; Bharadway a kol., 2008; Talbot, 2009, s. 405; Khan, 2017, s. 9). Zatímco Khan udává počty obětí na životech v řádech statisíců (Khan, 2017, s.151), Chaturvedi vyčísľuje oběti na milion (Chaturvedi, 2001 s. 151). Migraci lidí ovlivňovala mimo jiné geografická poloha domovského regionu a vzdálenost cílové destinace. Zpravidla více migrovali lidé, kteří se nacházeli v regionech blízkých nově narýsovaných hranic (Bharadway a kol., 2008, s. 40).

Rozdělení mělo za následek až 12 milionů vnitřně vysídlených lidí⁵ (Khan, 2017, s. 9), kteří migrovali z Indie do Západního nebo Východního Pákistánu a naopak. Zatímco na severozápadní hranici byly migrační pohyby obousměrně početně poměrně vyvážené, na východní hranici Indie a Východního Pákistánu docházelo k spíše k jednosměrné migraci směrem do Indie (Bharadway, Khwaja, Mian, 2015, s. 91). Lidé zpravidla migrovali do velkých měst nebo jejich blízkostí (Bharadway, Khwaja, Mian, 2008, s. 39). Vysoké počty migrujících lidí zásadním způsobem ovlivnily demografickou podobu cílových regionů, ve kterých v souvislosti s vysokým počtem nově příchozích docházelo ke změnám v inter-etnické dělbě práce a soupeření o zdroje. Následné krize spojené s akomodací nově příchozích představovali svým rozsahem tak obrovský problém, že jej odmítly řešit i některé mezinárodní humanitární organizace (Khan, 2017, s. 169).

V reakci na neodborné a urychlené načrtnutí hranic mezi Indií a Pákistánem docházelo podél jejich linií k násilným střetům a etnickým čistkám (Ahmed, 2002; Sur, 2015). V následujících dvou letech došlo v obou státech k nárůstu komunálního násilí, a to zejména v reakci na Rozdělení a s odkazem na demografickou proměnu v regionech, které se potýkaly

---

⁵ V roce 1951 proběhlo v obou státech sčítání obyvatel. Indický census označoval lidi, kteří migrovali do Indie v souvislosti s Rozdělením jako „vnitřně vysídlené“. Pákistánský census označoval nově příchozí lidi do Pákistánu jako „Muhadžíry“ (Bharadway, 2008). Termín „Muhadžír“ vysvětľuji níže.

s důsledky Rozdělení nejvíc. Současně s nárůstem komunálního násilí v různých částech Indie i Pákistánu, došlo ve Východním Pákistánu k násilným akcím protestujícím proti Rozdělení. Nestabilní situace a podlomená důvěra jak ve stranu Kongres, tak i v Muslimskou ligu, vedla například v Bengálsku k vytvoření dostatečných podmínek pro zrození silného elektorátu Komunistické strany Indie (Khan, 2017, s. 176). Odchod koloniální Británie z regionu za takto katastrofálních podmínek Said označil za “dárek impéria” (Said 1999, cit. v Rahman, van Schendel, 2003, s. 583). Lord Mountbatten, který měl dekolonizaci Indie na starost, později přiznal, že ve své roli selhal, když prohlásil “I fucked up” (Correia, Eaton, 2017, s. 177).

Muslimská liga požadovala, aby došlo k secesi území tak, aby rozdělení země kopírovalo počty muslimů v těch oblastech, ve kterých muslimové tvořili početní většinu. (Pandey, 2004, s. 30). Jednalo se zejména o Severozápadní provincie a severovýchodní část Indie. Požadavky Muslimské ligy na územní uspořádání a jeho organizaci ale nebyly ligou dostatečně konkrétně představeny (Ambedkar, 1975, s. 12). Muslimská liga pravidelně představovala mapové návrhy na rozdělení území, resp. vznik samostatného, územně nejednotného státu Pákistán (Gilmartin, 1998, s. 1081).

Vzhledem k vysoké náboženské a etnické promíšenosti obyvatelstva v jednotlivých regionech, zároveň představoval takový požadavek značné obtíže. Zatímco v provinciích Sindh a Balučistán tvořili muslimové velkou většinu obyvatelstva, v Pandžábu a Bengálsku byli muslimové početně také v přesile, ale jejich poměr k dalším náboženským skupinám obyvatel byl poměrně vyrovnaný. Severovýchodní části provincií naopak dostaly možnost hlasovat v referendu o svém budoucím přičlenění k jednomu ze dvou států (Chatterji, 2007, s. 22).

Významnou roli hrály také knížecí státy, jež se mohly svobodně rozhodnout pro podporu a následné začlenění do Indie nebo Pákistánu. Ne vždy ale knížecí státy rozhodly v souladu se svou teritoriální polohou. Problémovými státy byly například Kašmír nebo Haidarabád (Bandyopādhyāya, 2017, s. 436). Finální rozdělení území zasáhlo nejvíc region Pandžábu a Bengálska. V důsledku načrtnutí nových hranic znemožnila nová hranice pohyb obyvatel uvnitř obou regionů (Bandyopādhyāya, 2009, str. 462). Tyto dva regiony byly Rozdělením postiženy nejvíc, neboť na rozdíl od ostatních regionů, obyvatelé Pandžábu a Bengálska v rámci regionu sdíleli mnoho národnostních, kulturních a historických charakteristik. Toho si byl vědomý i Džinnáh, jenž byl proti dělení obou regionů jako takových (Pandey, 2004, s. 30).

K uveřejnění přesné hranice navíc došlo až několik dní zpětně (Correia, Eaton, 2017, s. 176).
Nové navržení hranic zásadním způsobem ovlivnilo způsob vypořádání se s národními
traumaty, za které jsou nové hranice odkazující k Rozdělení, považovány (Yusin, 2009).

3. Přístupy ke studiu Rozdělení a zdroje inspirace pro tuto práci

3.1 Měřítkové úrovně

Pro tuto diplomovou práci je v ohledu k členění přístupů ke studiu rozdělení důležité hledisko různých měřítkových úrovní, neboť právě konfrontace jevů na různých měřítkových úrovních definuje ohnisko zájmu předložené diplomové práce a její výzkumné otázky. V rámci studií Rozdělení jsou příkladem makro-perspektivy tradiční narativy Rozdělení (viz níže), které lze spojovat s „konvenčními“ konstrukcemi oficiálních historií a národních diskurzů Indie a Pákistánu. Na nižších měřítkových úrovních jsou studována různá regionální specifika.

Jedním z příkladů je pákistánská provincie Sindh, do které v souvislosti s Rozdělením směřovali desítky tisíc uprchlíků z Indie. Provincie se tak dlouhodobě potýkala s nápoem nově přichozích. Ti se velmi rychle etablovali v místní samosprávě, důsledkem čehož následně začalo docházet k bojům mezi jednotlivými etniky obývající provincii (Kumar, 2011). V reakci na dlouhodobou systematickou diskriminaci došlo v provincii ke zrodu silného nacionalistického hnutí - tzv. „Sindhského nacionalistického hnutí“ („Sindhi Nationalist Movement“), které požadovalo odtržení od zbytku Pákistánu (Khan, 2002).

Mikro-úroveň tématu Rozdělení ukazuje, jakým způsobem se jednotlivci nebo rodiny vypořádávaly s Rozdělením samotným. Lze sice říct, že jevy na vyšších měřítkových úrovních přirozeně determinují ty na měřítcích nižších: Například fyzické rozdělení území na makro-úrovni ovlivnilo uspořádání rodin (mikro-měřítka), migrace a demografické poměry v cílových nebo zdrojových regionech (mezo-úroveň). Toto však není vhodné vnímat deterministicky, když lze předpokládat významnou roli jednotlivých aktérů, např. ve smyslu přiznání možností a schopností jednotlivých rodin „fyzické“ důsledky Rozdělení překonávat, resp. se na ně adaptovat. Celkově lze říci, že pozornost věnovaná v rámci studia Rozdělení jednotlivým měřítkovým úrovním problematiky a dílčím tématům je disproporční a významně se vyvíjela v průběhu času.

Časové hledisko umožňuje rozlišovat krátkodobé a dlouhodobé důsledky pro obyvatele Indie a Pákistánu, případně Bangladéše. Zatímco v prvních letech po rozdělení Indie a vzniku Pákistánu byla významná pozornost směřována k národním interpretacím Rozdělení, tj. makro-úrovni (viz níže), méně pozornosti bylo věnováno situaci v jednotlivých regionech Indie a

později Pákistánu. Od osmdesátých let minulého století dochází i k postupnému nárůstu pozornosti věnované důsledkům Rozdělení pro jednotlivce nebo pro marginalizované skupiny obyvatel. Do popředí se dostávají interpretace Rozdělení, které zohledňují ve svých narativech také roli koloniální Británie odcházející z jihoasijského subkontinentu nebo více poukazují na měřítkovou strukturovanost tématu.

3.2 Tradiční narativy Rozdělení

Tradiční a významnou perspektivou je optika provázanosti nacionalismu a komunálního násilí (Pandey, 2004, s. 46). To je v souladu s poměrně typickým zaměřením prací, které se územním rozdělením států věnují (např. O’Lear 2007; Waterman, 1987; Sambanis, 2000). Stejně tak je tradičním tématem otázka navržení nových hranic a z toho vyplývajících praktických důsledků (Gould, Legg, 2019).

Největší zájem byl ale již v počátečních dekadách celkem přirozeně směřován ke studiu příčin Rozdělení (viz též diskuze předpokladů Rozdělení v předchozí kapitole). Indie čelila podobně jako další země s koloniální zkušeností hrozbě balkanizace svého území (Pandey, 2004, s. 48). Jednou z možných optik uvažování Rozdělení nabízí civilizační narativ, který se odvolává na nemožnost koexistence dvou odlišných (nábožensky podmíněných) civilizací (Gilmartin, 2015). Dvě rozdílná náboženství představují podle tohoto narativu svou podstatou odlišné civilizace, které nutně směřují ke konfliktu (patrně nejznámějším příkladem těchto hrubě generalizujících narativů je teze o střetu civilizací od Huntingtona, 1996). Tzv. teorie dvojího národa, na kterou se odvolával Džinnáh tento civilizační narativ reflektuje (Gilmartin, 2015, str. 24). Druhým možným narativem, jež se pro vysvětlení příčin Rozdělení nabízí, je využití kulturně-náboženských rozdílů pro politické cíle. Tato optika odpovídá modernizačnímu narativu, který vychází z moderního vědění („modern knowledge“) (Gilmartin, 2015, s. 24). To se pojí s modernizačními procesy ve společnosti, kdy je nacionalismus chápán jako produkt nebo nástroj doprovázející společenské změny (Gellner, 1983). V kontextu Indie (a Pákistánu) docházelo ke konstrukcím národních identit a dosahování politických cílů britské koloniální správy skrze náboženství. Nehru tak požadavek na oddělení části území vnímal jako výsledný produkt koloniálních praktik, z nichž z dlouhodobého hlediska profitovali Britové (Gilmartin, 2015, s. 25).

Oba zmíněné dva narativy příčin Rozdělení vedly ke generalizacím a upřednostnění přístupů, jež se zaměřují na „velká“ vyprávění („High Politics“) nejviditelnějších aktérů své doby (Jalal, 1985; Gilmartin, 1998, s. 1070-1072). Konvenční charakteristika příčin Rozdělení reprezentována s odkazem na zastávané pozice hlavních politických představitelů (Jalal, 1985), ale vede k příliš zjednodušené interpretaci historie, která zastiňuje související specifika tématu (Talbot, 2009). Oba uvedené (makro) přístupy k vysvětlení příčin Rozdělení ale nedokáží do svého uvažování zachytit procesy na nižších měřítkových úrovních. Navzdory tomu, že není v silách obou přístupů vysvětlit komplexně příčiny Rozdělení, staly se oba hojně využívanými nástroji při snaze o reprezentaci národních historií jak v Indii, tak Pákistánu (Gilmartin, 1998; Talbot, 2009).

Produkce oficiálních historií se staly mocnými ideologickými nástroji během státotvorně orientovaných procesů v obou zemích. Ideologický souboj se z národní úrovně přenesl i do škol, resp. školních kurikul, kde docházelo k umělému vytváření národních, nábožensky orientovaných identit (Aziz, 1993; Ahmed, 2002; Lall, 2008; Gilmartin, 2015). V čase došlo vlivem uplatňování oficiálních historií i k národním reprezentacím událostí Rozdělení samotného (Chatruvedi, 2001). Díky produkci oficiálních historií, došlo na národních úrovních obou států k uplatňování již výše zmíněných tzv. „patologických politik“ (Ahmed, 2002). Těmi jsou označovány právě akceptace produkce národních historií a následně uplatňované politiky vůči sousedské zemi, založené na latentním očekávání hrozby ze strany druhého státu.

Hlavní inspirace pro moji diplomovou práci jsem hledala v novějších přístupech, které se vůči výše nastíněným tradičním narativům Rozdělení, vymezují. Přesto je i charakteristika tradičních narativů pro tuto práci a interpretaci poznatků užitečná, neboť se v ohledu k empirické části lze tázat, nakolik tyto tradiční narativy v provedených rozhovorech rezonují.

Jak již bylo uvedeno, dominantní byla pozornost věnovaná národním úrovním příčin a důsledků Rozdělení (Jalal, 1985; Gilmartin, 1998; Ahmed, 2002; Hodson, 1969 cit. v Talbot, 2009), pozornost věnovaná jednotlivým, Rozdělením zasaženým regionům, byla relativně nižší. Byť i v této oblasti ale existuje množství kvalitní literatury (Ahmed, 2012; Ansari, 2005; Chatterji, 2007)⁶, není v tématu Rozdělení věnována dostatečná pozornost k provázanostem,

---

⁶ Istiaq Ahmed se dlouhodobě věnuje důsledkům Rozdělení se zvýšeným zájmem o Pandžáb. Sarah Ansari se detailně věnuje demografickým a sociálním tématům v Rozdělení ovlivněném Sindhu. Joya Chatterjee směřuje svůj zájem k tématu (R)rozdělení Bengálska.

jež jednotlivé regiony v rámci komplexního pohledu na téma Rozdělení, zastávaly. Dále existuje jasná disproporce ve směřování zájmu o konkrétní regiony. Nejvíce pozornosti bylo věnováno tématu (R)rozdělení Pandžábu (Ahmed, 2002; Khan, 2017, s. 8). Jiné regiony, jako například Assám, Bihár nebo knížecí stát Haidarabád, ale zůstávají bez bližší pozornosti (Harrington, 2016), byť byly též Rozdělením významně dotčeny. Relativně méně pozornosti bylo také věnováno pozdějšímu rozdělení Pákistánu a vzniku samostatné Bangladéše (Harrington, 2016; Chatterjee 1999). V případě, že je pozornost věnována nižšímu, regionálnímu měřítku, je tak činěno se zaměřením na konkrétní region samostatně, případně na jeho propojení pouze s mikro-úrovní. Khan ve své práci například předkládá názor, že regionální specifika mají často malou vazbu na události na národní úrovni a svou práci tak spíše než na vztah národních a regionálních měřítek zaměřuje na nižší měřítkové úrovně a diskusi jejich vzájemných propojeností (Khan, 2017, s.9). V rámci koloniální Indie byly jednotlivé regiony charakteristické výraznými regionálními specifiky. V případě studia Rozdělení je nutné při studiu konkrétních regionů poukázat právě na existující regionální odlišnosti (Kulke, Rothermund, 1998, s. 370; Gilmartin, 1998, s. 1073) v rámci (před)koloniální Indie, jež se výrazným způsobem podílely na událostech kolem Rozdělení.

Jedním z možných narativů Rozdělení je existence komunalismu („communalism“). Ten staví podobně jako nacionalismus na „nedůvěře, strachu a nepřátelskému nastavení mezi členy různých náboženských skupin“ (Pandey, 1997, s. 6). V indickém kontextu se tak jedná o konstrukci skupinové identity založené na náboženské, kastovní nebo jinak vymezené skupině, jež se vymezuje proti dalším skupinám obyvatel. Komunalismus je díky daným konstrukcím skupinových identit využíván lokálně a v boji o moc, čímž může vést ke komunálnímu násilí. Komunální identity se pojí s dalšími aspekty regionálních, lokálních a jiných identit, čímž se stává komunalismus intersekcionalním. Komunalismus je některými vnímán jako produkt koloniální praxe (Pandey, 1997, s. 6). To je dokazováno právě na příkladu konstrukcí náboženských (a jinak vymezených identit) a umělých kategorizací jednotlivých náboženských skupin při koloniálním spravování Britské Indie.

Pro tuto diplomovou práci studující rodinnou historii jsou poznatky studií zaměřených na regionální úroveň cenné. Mohou naznačit, jak může regionální příslušnost v rámci Indie nebo Pákistánu ovlivňovat individuální či rodinnou identitu a její formování. Dále toto regionální zaměření umožňuje interpretovat způsob výběru cílového regionu v rámci migrace části rodiny do Pákistánu.

3.3 Novější přístupy

Od osmdesátých let dvacátého století došlo, také v souvislosti se sílící popularitou subalterních, resp. postkoloniálních přístupů obecně, k postupnému přesměrování pozornosti z původního zájmu o makro-příčiny Rozdělení na mikro-úroveň tématu (Pandey, 2004). Subalterní studia se snaží o reprezentaci Rozdělení nikoli z perspektivy národních interpretací historie, ale o jejich dekonstrukci a reprezentaci zkušeností obyčejných lidí, jejichž životy byly Rozdělením ovlivněny. Součástí proudu novějších přístupů je i opuštění od tradičně studovaných světónáborů (střet civilizací, moderní vědění), resp. dochází k vymezením se proti takto nastavenému uvažování. Subalterní přístup tak zohledňuje a dává prostor pro artikulaci požadavků „lidem zdola“ a zároveň artikuluje roli koloniální moci ve vztahu k utváření struktur uvažování. Rozvoj těchto přístupů znamenal posun pozornosti ke studiu důsledků Rozdělení u utlačovaných skupin nebo jednotlivců, tzn. těch, jejichž svědectví nebylo dostatečným způsobem v oficiálních historiích Rozdělení akcentováno.

Ve studiích Rozdělení jsou tyto přístupy označovány souhrnně jako „Nové historie“ („New histories“) (Talbot, 2009, s. 407). Jejich nástup měl i významné metodologické souvislosti, jako např. rozvoj využití metody orální historie (Butalia, 1998). Nové historie umožnily zkoumat téma např. i optikou feministické geografie a dostatečným způsobem reflektovat zkušenosti jednotlivců a rodin v rámci jejich životních trajektorií v kontextu historických událostí. Současně v posledních letech došlo ke vzniku několika projektů, které se snaží o uchování záznamů a orálních historií pamětníků Rozdělení a jejich potomků (Goud, Legg, 2019, s. 4). Otázky ohledně formování identity (Sharma, 2009) nebo umělecké interpretace událostí (Correia, Eaton, 2017) Rozdělení nezůstávají v rámci tématu stranou. Ačkoliv Nové historie nabízejí dostatečný prostor pro studium důsledků Rozdělení na mikro-úrovni, stále existuje mnoho témat, jež zůstávají ve studiích Rozdělení nezodpovězena. Doposud bylo například relativně málo pozornosti směřováno směrem k tomu, jakým způsobem Rozdělení ovlivnilo podobu uspořádání rodin (Sharma, 2009; Butalia, 1998) a jaký vliv mělo Rozdělení na druhé a další generace (Talbot, 2009). Doposud neexistuje dostatečně silné povědomí kolektivní paměti (Legg, 2007), které by umožnilo studium národních traumat a jejich vlivu na jednotlivce. Málo prací se zaměřuje na propojení mezi státotvorně orientovanými produkcemi historií a mikro-historiemi lidí (Zamindar, 2007).

Pro tuto diplomovou práci jsou výše zmíněné přístupy označovány jako Nové historie významnou inspirací. Uplatňuji z nich nicméně pouze vybrané jejich části. Podle mého názoru dostatečně až na výjimky (např. Ansari, 2005; Butalia 1998; Sharma 2009; Zamindar, 2007)⁷ nereflektují provázanosti perspektiv na různých měřítkových úrovních.

Související inspirací pro studium tématu rozdělení Indie a vzniku Pákistánu v této práci je optika přístupu kritické geopolitiky. Téma Rozdělení je tradičně prezentováno optikou vůdčích politických osobností své doby a jejich uplatňovanými pozicemi (Jalal, 1985). Kritická geopolitika umožňuje skrze zaměření na to, jakým způsobem probíhala reprezentace tématu Rozdělení, resp. rozborem jeho předpokladů, vysvětlit zastávané pozice politiků v širším kontextu. Dále si všímá právě vzájemných vztahů jednotlivých aktérů a činitelů samotného Rozdělení na několika měřítkových úrovních současně (Gregory a kol., 2009, s. 521). Dekonstrukci tradičně předkládaných schémat pro interpretaci Rozdělení se zaměřením na dílčí jevy, které Rozdělení doprovázely, umožňuje právě kritická geopolitika. Významnou inspirací mi byla i již zmíněná postkoloniální východiska, které se snažím uplatňovat ve snaze o interpretaci toho, jak minulost ovlivnila přítomnost a jak ovlivnilo Rozdělení současné uspořádání vztahů v rámci rodiny. Stejně tak je postkoloniální narativ v práci používán pro vysvětlení toho, jakým způsobem se koloniální historie podílela na produkci někdy rozporuplných jevů ve společnosti (Gregory a kol. 2009, s. 121). Namísto narativu nemožnosti koexistence dvou náboženství umožňuje interpretaci Rozdělení optikou, jež spíše než rozdíly hledá propojenosti (Sharp, 2007), které může následně zasadit do širšího politicko-historického kontextu.

Feministická perspektiva pak kromě zaměření na mikro-úroveň umožňuje alternativní pojetí konkrétních témat, například v otázkách uvažování prostoru nebo času v kontextu rodinné historie. Feministický přístup si všímá, jak každodenního života lidí, ale také se snaží zasadit jejich pozice do makro-struktur stávajícího nastavení světa (zejm. ve smyslu různých typů strukturálních nerovností). Právě v tomto je feministický přístup inspirací i pro tuto práci.

Významný aspekt inspirace pro tuto diplomovou práci, který byl již zmíněn v souvislosti s přístupem Nových historií, je i rovina metodická a specificky pak využití postupů orální historie. Soustředí se na to, „jakým způsobem jsou uchovávány vzpomínky, a

---

⁷ Sarah Ansari ve své práci kombinuje zájem o pákistánskou provincii Sindh se zaměřením na mikro-úroveň, zejm. na uprchlíky a jejich rodiny (Ansari). Urvashi Butalia propojuje právě národně orientované historie s mikro-příběhy lidí (Butalia, 1998). Vanita Sharma se soustředí na rodinné historie a inter-generační přenos traumatu Rozdělení (Sharma, 2009).

jak je konstrukce daných narativů proměnlivá v čase a sociokulturním kontextu“ (Frisch, 1990 cit. v Riley, Harvey 2007, s. 347). Přístup orální historie umožňuje reflektovat to, jak byly v rámci konkrétní rodiny předávány vzpomínky a dále, zda a jakým způsobem v průběhu doby došlo k proměnám interpretací období Rozdělení u obou částí rodiny, jak v Pákistánu, tak i v Indii.

Portelli poukazuje na fakt, že v případě použití metody orální historie se může jistým způsobem stírat rozdíl mezi osobním prožíváním a kolektivní představivostí (Portelli, 1981, s. 99). Zájem se nesoustředí primárně na objektivizaci pravdy, ale vychází se z premisy, že narátor vytváří vlastní příběh, vlastní interpretaci dané události. Takováto interpretace může být do jisté míry ovlivňována také prostředím, ve kterém se jedinec nachází, do jeho interpretací se mohou promítat sociální konstrukce, jež se podílí na vytváření názoru. Rozdíl mezi tím, co se stalo a čemu jedinec věří, že se stalo se tak v tomto úhlu pohledu slučuje a není předmětem zájmu objektivizovat takové poznání. Orální historie zároveň umožňuje vybudovat vztah mezi informátorem a narátorem, a odkrývat tak věci, které jiné metody neumí zohlednit. Orální historie ale bývá často kritizována pro svou neschopnost přinést objektivního poznání. Kritika orální historie pro aplikaci v geografickém výzkumu směřuje zejména na jednostrannost a subjektivitu reprezentace problému a v zjednodušování interpretace, ze které se stává “sběr lidských příběhů” (Riley, Harvey, 2007, s. 346).

V praxi dochází k různému označování a chápání pojmu životní historie (Alwin, 2012). Stejně tak dochází k častému zaměňování pojmů „orální historie“ a „životní historie“. Ačkoli je možné u obou přístupů najít jisté podobnosti, není možné je samovolně zaměňovat. Zatímco orální historie se soustředí na konkrétní události v minulosti, životní historie nahlíží na události v širším kontextu životního cyklu. Životní historie ponechává prostor i pro využití dalších, méně viditelných faktorů jako jsou například touhy, vzpomínky, vztahy lidí (Bagchi a kol., 1998, s. 460), které následně zasazuje do širších souvislostí. Životní historie čerpá z orální historie zejména ve formě zaměření pozornosti na konkrétní události a je postavena na ústní výpovědi člověka, například ve formě narativního vyprávění. Metoda ale poskytuje prostor také pro využití dalších prvků. V tomto ohledu je inspirativní pro zkoumání tématu životní historie konkrétní rodiny.

3.4. Koncepty domova

Mobilizační snahy Džinnáha vedly k tomu, že u muslimů došlo díky uměle vytvořenému pocitu odcizenosti od ostatních náboženských skupin k vymezení se. Výzvy k migraci muslimů z Indie do Pákistánu, který představoval nábožensky homogenní a bezpečnou zemi, představovaly pro muslimské obyvatele v jistém smyslu výzvy k „návratu domů“. S rozhodnutím migrovat z jedné země do druhé, se pojila ztráta dosavadního domova a snaha o vybudování nového domova v nové zemi. V kontextu Rozdělení a jeho dlouhodobých důsledků na mikro-úrovni je tak potřeba zohlednit různé koncepty domova, jež by umožnily zachytit stávající fungování prostorově rozdělených rodin a jejich přístupy k tématu domova.

Globální fungování světa a fenomény, jež jej doprovázejí (např. časoprostorová komprese, technologický pokrok), vedou k částečnému zmatení dosavadního chápání zdánlivě triviálních termínů jako „prostor“ („space“), „místo“ („place“), „zakořenění“ („rootedness“) a dalších souvisejících pojmů (Massey, 1994). Geograficky je koncept domova nutně spjat s prostorem, lokalitou nebo místem. Definice domova podléhá daným kulturně-geografickým prostředím, dobovému kontextu nebo kolektivním či individuálním představám o domově, čímž dochází k nemožnosti koncept domova definovat jednotně (Massey, 1994). Definice domova se liší v závislosti na vědní disciplíně, v rámci které je koncept domova uvažován. V praxi tak často dochází k nejednotnému chápání konceptu domova a různým záměnám v dílčích tématech (Mallett, 2004). Domov může být definován jako statický („sedentary“) nebo proměnlivý („mobile,“) (Ralph, Staeheli, 2011). Do snah o definici konceptu domova se v závislosti na kulturním kontextu promítají jak kolektivní představy o domově, tak individuální představy o něm (Massey, 1994).

Zatímco dominantně je představa domova spojována s konkrétním, jasně ohraničeným místem (Bachelard, 1994; Heidegger, 2001), stále častěji dochází k rozšiřování chápání pojmu (Ralph, Staeheli, 2011; Kochan, 2016), protože uvažování domova, jež je pevně spjato s vymezeným prostorem, už dostatečně nezachycuje stávající realitu globálně propojeného fungování světa. Zároveň je nutné při definici domova reflektovat provázanost jednotlivých atributů, které na sebe vzájemně působí. Koncept domova by měl zahrnovat jak aspekt času, více-měřítkové chápání domova (rozdíl mezi intimním prostorem a veřejným prostorem), tak také proměny v kontextu rozdílných emocionálních vazeb k různým více či méně definovaným formám domova (Brickell, 2012). V kontextu migrační literatury je koncept domova úzce spjat

s tématem (formování) identity, člověka a jeho pocitem sounáležitosti („belonging“), případně jejich vztahu k migraci (Gilmartin, 2008; Lam, Yeoh, 2004). Migrační pohyby obyvatel a s nimi spojené transnacionální uspořádání rodin, vyžaduje flexibilnější definice domova (Ralph, Staeheli, 2011), jež dokážou zachytit například prostorově rozdělené rodiny či reflektovat existenci více časových pásem, ve kterých lidé fungují. Transnacionalismus umožňuje ze své podstaty zachytit a popsat procesy, jež se vážou k migraci a jí přidruženým tématům. Umožňuje zachytit každodenní fungování lidí, jejich vztah jak k domovské, tak cílové zemi, stejně jako udržování přeshraničních sociálních vazeb a konstrukci identit (Ralph, Staeheli, 2011), případně vztahu mezi chápáním domova a utvářením národních identit (Lam, Yeoh, 2004).

Novější přístupy svou definicí narušují tradiční vnímání domova, když ve své definici zahrnují také sociální vazby mezi jedinci nebo jejich subjektivní vztahování se k danému prostředí (Tuan, 1996; Kochan, 2016). Definice domova v novějším uvažování v sobě tak nutně propojuje více-měřítkově zaměřené působení jednotlivých atributů. Uvažována je nejen role daných míst – například vztah mezi rodnou či cílovou zemí (Kochan, 2016), materiální základna, ale také sociální vazby lidí, či sebeidentifikace člověka a jeho subjektivní vztahování se k vnějšmu prostředí (Ralph, Staeheli, 2016).

V souladu s novějšími přístupy, které se objevují v migrační literatuře, se vyskytují definice, jež ve svém uvažování konceptů domova kombinují několik faktorů. Koncept domova se proměňuje v čase a v závislosti na prostředí, ve kterém se jedinec vyskytuje (Massey, 1994; Staeheli, Nagel, 2006). Migrace je některými chápána jako „návrat domů“ „sense of coming home“ (Kochan, 2016). Při konceptualizaci domova je nutné brát ohled na multi-měřítkovou provázanost jednotlivých atributů, jež se na definování domova podílejí. Jedná se zejména o paralelní uvažování několika míst, které pro daného jedince představují domov (Ralph, Staeheli, 2011). Nowicka poukazuje při definování domova na nutnost fyzického vymezení domova a současně tak i sociálních vazeb (Nowicka, 2007). Až působením obou faktorů proto dochází k procesu utváření domova.

V kontextu migračního chování a s ním spojené definice domova Wu a Wilkes (2017) definují čtyři typy percepce domova. Prvním typem je tzv. „host home“. Jeho definice odkazuje k udržování mezilidských vztahů a citové vazbě, jež staví na vztahu ke konkrétní (cílové) zemi. Ačkoli se důvody k migraci z domovské země mohou lišit, důležitá je citová vazba a udržování mezilidských vztahů v cílové zemi. Druhým typem chápání domova je tzv. „ancestral home“. U migrantů, kteří se nacházejí v cílové zemi a jež čelí obtížím s integrací do cílové země či

diskriminaci, a u nichž dochází ke zvýšeném obtížím integrace do cílové země, je domov definován skrze udržování úzkých sociálních a rodinných vazeb, a pojí se s pocity bezpečí typicky v domovské zemi. Třetím typem chápání domova je tzv. „cosmopolitan home“. Ten definuje domov vysoce flexibilně co do možností životních strategií, jež se člověku nabízejí pro jeho utváření percepce domova, a z nichž daný jedinec profituje. Z hlediska migračního chování je toto chápání domova spojeno s potenciálem, jež se liší v závislosti na atraktivitě jednotlivých atributů životních možností. Podobně uvažují koncept domova i Lam a Yeoh, kteří hovoří o multifaktoriálně podmíněném vztahování se člověka k chápání domova (Lam, Yeoh, 2004), nebo Staeheli a Nagel (2006), kteří chápou domov jako proměnlivé multi-lokální místo. Posledním, čtvrtým typem je tzv. „nebulous home“, jež se pojí s vysokou mírou mobility, čímž u člověka dochází ke komplikovanějším konstrukcím vztahů k místu či identitě. Tento typ chápání domova je typicky spjatý s problematičtějším utvářením zakotvení jedince a jeho vnímání sebe sama ve světě (Wu, Wilkes, 2017). Gilmartin, Mallett, nebo Staeheli a Ralph se shodují, že koncept domova podléhá subjektivním definicím, a kromě výše uvedených aspektů má také symbolický význam (Gilmartin, 2008; Ralph, Staeheli, 2011, Mallett, 2004).

4. Metodika

V předložené kapitole se věnuji představení vlastní metodiky. V rámci toho též vyjasňuji svou osobní pozici směrem k vybranému tématu práce a její realizaci. Dále se věnuji specifickým používání některých termínů a upřesňuji, jak používám metodu životní historie ve své práci.

4.1 *Pozice autorky*

Téma životní historie v kontextu geopolitických událostí jsem si nevybrala nahodile. V práci zkoumám životní historii konkrétní rodiny, která byla v důsledku Rozdělení prostorově roztržena. K tomuto tématu mě pojí osobní vztah, neboť se jedná o rodinu, ze které sama částečně pocházím. Vzhledem k povaze tohoto vztahu považuji za důležité uvést svou pozici, ze které jsem k předkládané práci přistupovala. Rodinná vazba s narátory totiž může do jisté míry ovlivnit moji interpretaci tématu i dosažených výsledků. Zároveň existují užší vazby s pákistánskou částí rodiny, ze které pochází můj otec.

Můj vztah směrem k tématu se měnil v průběhu jeho zpracování. Zpočátku jsem měla velmi omezené informace o Rozdělení samotném, i o životní historii rodiny, zejména indické části. S indickou částí rodiny jsem se setkala poprvé osobně až při výzkumném šetření v Indii. S pákistánskou částí rodiny jsem se osobně setkala v minulosti dvakrát. V rámci jednoho roku sběru dat pro tuto práci jsem navštívila obě části rodiny v obou zemích. Jak v Indii, tak v Pákistánu jsem strávila na výzkumném šetření tři týdny. S rodinnými příslušníky-narátory jsem komunikovala pouze v angličtině, neboť neovládám urdštinu, kterou hovoří obě části rodiny, ani telugštinu, jíž hovoří pouze indická část rodiny.

Rodinní příslušníci-narátoři očekávají obdržení výsledné práce, kterou pro ně v budoucnu plánují přeložit do anglického jazyka. Musím připustit, že to může ovlivnit moji prezentaci poznatků, protože existuje možná obava z toho, jakým způsobem bude předkládaná práce přijata v rámci rodiny. Vzhledem k tomu, že jde o dvě citlivá témata (vlastní rodina a Rozdělení), těžko jsem se mohla v těchto souvislostech zprostit jisté opatrnosti.

4.2 Práce s literaturou

Vzhledem k povaze tématu zde považuji vhodné uvést jistou selektivitu při výběru využitě literatury, byť se tento aspekt „metodiky“ vztahuje již také k předcházejícím kapitolám. Záměrně jsem se snažila více akcentovat ty práce, které svou povahou nepodporují narativ rozdělení Indie a vzniku Pákistánu, který staví na premise střetu jednotlivých náboženství. Rozdělení Indie a vznik Pákistánu vnímám jako doprovodný jev dekolonizace asijského subkontinentu ve spojitosti s regionálním nacionalismem, k jehož nárůstu došlo na základě uplatňované politiky koloniální Británie. V práci se snažím více odkazovat k pracím těch autorů, kteří původně pocházejí z ne-Západního prostředí, jsou řazeni k autorům v rámci subalterních studií, případně odkazuji na Západní autory, kteří interpretují téma Rozdělení Indie a vzniku Pákistánu z postkoloniální perspektivy. Vzhledem k tomu, že téma Rozdělení a jeho interpretace podléhá jak v Indii, tak Pákistánu státotvorně produkovaným historiím čímž se samo o sobě politické téma stává tématem ještě političtější a ideologičtější, snažila jsem se v rámci možností zahrnout práce jak původem indických, tak pákistánských akademiků. To se mi podařilo jen částečně, jak kvůli jazykové bariéře (byla jsem schopná využít pouze anglicky psané zdroje), tak patrně i omezenějšímu přístupu pákistánských akademiků k publikační činnosti na mezinárodním poli. V práci tak proporcčně převládají zdroje původem indických a Západních autorů.

4.3 Postupy vlastního empirického výzkumu

Jak již bylo uvedeno, ve vlastním empirickém výzkumu studuji životní historii konkrétní rodiny, která byla Rozdělením přímo zasažená, když část této rodiny migrovala do nově vzniklého Pákistánu a část zůstala v Indii. V práci vycházím z metody životní historie, která využívá prvky přístupu orální historie, a to zejména ve způsobu provádění rozhovorů, se zaměřením na konkrétní historické události nebo jiné důležité momenty rodinné historie. Cílem není objektivizace událostí, nýbrž nahlédnutí toho, jak si je narátoři pamatují, resp. jak je interpretují. Z hlediska časového vymezení sledované životní historie lze říci, že se kromě zájmu o minulost (roztržení rodiny vlivem migrace do Pákistánu) a přítomnost (současné rodinné uspořádání), se snažím také o zachycení obou časových škál najednou (tedy toho, jak v současnosti narátoři interpretují minulost – Rozdělení Indie a vznik Pákistánu). Zaměřuji se na období těsně před získáním nezávislosti Indie až po současnost. Jsem si vědoma, že čas

v rámci takto vymezeného období nelze vnímat lineárně. Tzn. namísto lokalizace zjišťovaných událostí a poznatků na časové ose mi jde spíše o identifikaci významných okamžiků či mezníků v životní historii rodiny z hlediska narátorů, kde může mít čas pouze symbolický význam.

Při sběru empirického materiálu jsem využila hloubkové, polostrukturované rozhovory. Pro ty jsem měla předem připravenou osnovu skládající se z okruhů témat a otázek. Ty posloužily jako určitý odrazový můstek pro vyprávění životní historie jednotlivých narátorů. Výběr narátorů podléhal jedinému kritériu. Byl zájem o to, aby každý z narátorů byl členem jedné a též rodiny, která je od dob Rozdělení prostorově rozdělená jak na území Indie, tak Pákistánu. Prostorové rozdělení definuji tak, jak jej určují hranice politické mapy.

Rozhovory jsem prováděla osobně přímo v obou částech prostorově rozdělené rodiny, jak v Indii (v Haidarabádu a Proddaturu), tak v Pákistánu (Karáčí). V obou zemích jsem strávila tři týdny. Dva rozhovory proběhly pomocí videohovoru přes sociální sítě po mém návratu do Česka. Celkem jsem pro výzkum využila osm narátorů z jedenácti oslovených lidí, kteří splňovali podmínky pro účely této práce. Rozhovory probíhaly v domácnostech daných částí rodin, vždy za účasti dalších členů rodiny. Ti ale do rozhovorů zasahovali výhradně až po skončení nahrávání rozhovorů. Po provedených rozhovorech vždy následovaly rozhovory mimo záznam, z nichž jsem si některé body zaznamenala v týž den do deníku. Kromě samotných rozhovorů jsem brala při výzkumu v obou částech rodiny v potaz i řadu dalších specifik, které jsem měla možnost zaznamenat do výzkumného deníku při svých pobytech v obou částech rodiny. Zjišťovala jsem například, zda obě části rodiny disponují nějakými společnými rodinnými fotografiemi z období před rozdělením rodiny či po něm. Všimla jsem si uspořádání domácností, soustředila se na rodinné příběhy.

Skrze interpretaci polostrukturovaných rozhovorů se snažím o dekonstrukci národně produkovaných historií, které selhávají ve snaze o zachycení a explanaci role a fungování rodiny v rámci sociálně-ekonomického systému. Dále se snažím o zachycení interpretací historických událostí důležitých pro obě části rozdělené rodiny. Historickými událostmi neodkazují pouze k historickým geopolitickým událostem Rozdělení, ale také k událostem, jež se udály v životní historii dané rodiny a byly pro rodinu nějakým způsobem zásadní.

Zpracování všech rozhovorů jsem provedla pomocí transkripce realizovaných rozhovorů. Dále jsem postupovala manuálním způsobem metodou otevřeného kódování rozhovorů. Současně jsem získaná data doplňovala o poznámky z výzkumného deníku, který

jsem si v průběhu obou třítydenních šetření v obou zemích vedla. Součástí deníku je také graficky zpracovaný rodokmen jedné, resp. jejich dvou částí rodin, o který doplňuji tuto práci v příloze.

4.4. Specifická metodická omezení

Pro zpracování výzkumu se ukázala být potenciálně významná kulturně-geograficky podmíněná odlišnost mého působení v daných místních prostředích. Zatímco v pákistánské části rodiny jsem tolik nepociťovala při sběru dat vliv mého odlišného původu a zázemí, při sběru dat v indické části rodiny jsem mimo prováděné rozhovory s rodinnými příslušníky-narátory zaznamenala místy jisté tenze ve smyslu zavádějícího kulturního předporozumění. To se objevovalo zejména ve vztahu k porovnávání genderového postavení žen v západní společnosti. Mladším dívkám v rodině byl předkládán idealizovaný obraz ženy v západní společnosti, ke kterému by měly směřovat. Tento fakt se projevil částečně při prováděných rozhovorech, když měl jeden narátor u daného okruhu otázek tendenci vysvětlovat doprovodným komentářem některá svá tvrzení. Narátor tak činil s odkazem k mému (mnohdy domněle) odlišnému chápání tématu, jež pramenilo v mém „západním původu“. Ačkoliv jsem se snažila vyvarovat podobných zkreslení, je možné že se tohoto falešného předporozumění mohu dopouštět nevědomky i já ve vztahu k interpretaci tématu.

Při snaze o reflexi historických událostí může z hlediska časového odstupu od zkoumané události dojít k několika desinterpretacím (Ricoeur, 2004, s. 342-352). Tím, že se práce snaží propojit několik časových horizontů (viz níže), může dojít ke dvojímu zkreslení. K tomu může dojít nejen mou interpretací získaných dat (má reflexe současného uspořádání rodiny), ale i interpretaci rodinných příslušníků-narátorů samotných v jejich vztahu k rodinné historii, resp. událostem zásadním pro životní historii rodiny.

5. Dosažené poznatky

S ohledem na to, že „vztah mezi individuálními biografiemi a jejich sociálními, politickými a ekonomickými kontexty je komplikovaný“ (Liebau, von Oppen a Strickrodt cit. v Ernst, 2017, s. 2), lze v tématu Rozdělení identifikovat několik okruhů, jež na pozadí geopolitických událostí formovaly příběh životní historie jedné konkrétní rodiny. Zároveň je možné skrze příběh životní historie konkrétní rodiny částečně interpretovat Rozdělení samotné.

Ke způsobu prezentace poznatků v této kapitole přistupuji stejně jako Sharp, která ve své práci postupuje pomocí kauzálního řetězce (Sharp, 2007). Konkrétně to znamená, že pomocí podkapitol rozšiřuji téma životní historie konkrétní rodiny a možných interpretací Rozdělení o širší tematický nebo regionální kontext. V první části této kapitoly tak představuji mikro-historii konkrétní rodiny v kontextu Rozdělení. V následující části se věnuji představení regionu, ve kterém rodina žila. Činím tak z toho důvodu, abych blíže představila specifika tohoto regionu, neboť společensko-politické nastavení jednotlivých regionů se v postkoloniální Indii značně lišilo. Na tuto část navazuji oddílem o roztržení rodiny, jejíž část migrovala do Pákistánu. Následně předkládám regionální kontext cílové destinace v Pákistánu. Další oddíl kapitoly se vztahuje k rodinnému uspořádání po prostorovém rozdělení rodiny a vztahům rodinných příslušníků. Od této části kapitoly již nepostupuji chronologicky tak, jak probíhaly události důležité pro rodinnou historii v čase (Rozdělení v roce 1947, migrace z Indie do Pákistánu, integrace do nového prostředí, opětovné shledání rodiny apod.), ale snažím se o prezentaci výsledků z hlediska toho, jak jsou stanoveny podotázky v úvodu této práce, které reflektují minulost, přítomnost a následně oba časové rámce dohromady.

V textu cituji úryvky provedených rozhovorů s členy rodiny-narátory a doplňuji text o faktické informace, které jsem nabyла během obou třítydenních pobytů v Indii a Pákistánu. Tyto informace jsem získala během neformálních rozhovorů s rodinnými příslušníky a následně zaznamenala do výzkumného deníku.

5.1. Představení studované rodiny a základní dějová linie

Centrální osobou rozebíraného příběhu životní historie studované rodiny je Usman Khawaja Hussain⁸. Jeho rodina pocházela z rurální oblasti jižní Indie, z malé vesnice v distriktu Kadapa, který se nachází ve státě Ándhrapraděš. Pocházel ze šesti dětí, přičemž on byl čtvrtým potomkem v pořadí. Hussain měl čtyři bratry a jednu sestru. Rodina se živila ručním zpracováním mosazných předmětů⁹. Hussainovi předci konvertovali v blíže nespecifikované době z nižších kast hinduismu k islámu¹⁰. Socio-ekonomická situace rodiny byla srovnatelná s ostatními rodinami v rurální oblasti, ale po smrti Hussainova otce se rodina dostala do problémů. Hussainovi se dostalo prestižního vzdělání v koloniálním vzdělávacím systému. Hussainova manželka Zubeda Begum¹¹ pocházela z ekonomicky prosperující rodiny, jež pracovala pro koloniální správu. Hussain v roce 1948 odešel se svou manželkou Zubedou a s dalšími blízkými rodinnými příslušníky do Pákistánu, kde se usadili v malém městě v nejj jižnější části Pandžábu (viz příloha č. 1). Hussain a Zubeda měli šest potomků, z nichž všichni vystudovali vysoké školy. Někteří z Hussainových potomků migrovali z Pákistánu do dalších zemí. Převážná většina Hussainovy a Zubediny původní rodiny zůstala v Indii, kde si udržela významné socio-ekonomické postavení a dnes se angažuje v komunální politice a intelektuálních kruzích.

Níže přiložená tabulka (Tab. 1) ukazuje seznam narátorů – rodinných příslušníků, se kterými jsem provedla rozhovory. Narátoři – rodinní příslušníci, se kterými jsem provedla rozhovory, reprezentují tři generace Rozdělení. Zároveň se jedná o ty členy rodiny, kteří jsou aktivně v kontaktu s přeshraniční částí rodiny. Tabulka vysvětluje, jakým způsobem dané narátory – rodinné příslušníky označuji v další části práce.

---

⁸ V textu jej dále budu označovat jménem Hussain.

⁹ Viz např. <https://lepakshihandicrafts.gov.in/onipenta-brassware.html>

¹⁰ Nepodařilo se ale zjistit, v jakém období rodina konvertovala k islámu. Rodinní příslušníci vědí, že ke konverzi došlo, sami se pokoušeli získat informace o konverzi. Bylo zjištěno, že ke konverzi nedošlo později než u Hussainových prarodičů. Tam sahaly dostupné rodinné informace.

¹¹ V textu ji budu dále označovat jménem Zubeda.

Tab. 1: Přehled narátorů – rodinných příslušníků

Jméno	Země původu	Generace Rozdělení	Vztah k centrální osobě práce	Způsob odkazování v textu
Ahmed Hussain	Indie	první	bratranec	<i>Ahmed (I)</i>
Ameena Khawaja	Pákistán	druhá	snacha	<i>Ameena (P)</i>
Arsalan Khawaja	Pákistán	třetí	vnuk	<i>Arsalan (P)</i>
Dada Hayat	Indie	druhá	"synovec" ¹²	<i>Dada (I)</i>
Mahmood Shaikpeek	Indie	druhá	"synovec"	<i>Mahmood (I)</i>
Mahmooda Hayat	Indie	druhá	"neteř"	<i>Mahmooda (I)</i>
Maqbool Ahmed	Pákistán	druhá	zeť	<i>Maqbool (P)</i>
Shammim Khawaja	Pákistán	druhá	dcera	<i>Shammim (P)</i>
Ghias Uddin Paras	Pákistán	druhá	syn	<i>Paras (P)</i>
Zovia Hayat	Indie	třetí	"vnučka"	<i>Zovia (I)</i>

Tab. 1: Přehled narátorů – rodinných příslušníků

Pozn.: Písmena v závorkách u jmen narátorů označují první počáteční písmeno pro zemi původu. (I) tak označuje Indii, (P) označuje Pákistán.

5.2. Uspořádání rodiny v době před Rozdělením

Rodinné vazby v kontextu jižní Asie jsou typické svou vysokou emoční a psychickou provázaností vztahů jednotlivých členů blízkých osob (Tan, 2012, s. 14). Rodina zpravidla zahrnuje vyšší počet členů, často žijících ve vícegeneračních domácnostech. Interdependenční model se vyznačuje vysokou emocionální a vztahovou provázaností. Tento model je používán pro chápání rodinného uspořádání, v rámci kterého se mezi jednotlivými členy rodiny vytváří pocit sounáležitosti (Kagitcibasi, 2007). Hussainova rodina žila po několik generací ve vesnici Onipenta v Ándhrapraděš. Její členové se věnovali ručnímu zpracování mosazných předmětů, jejichž výrobou je daná lokalita proslavená. Ve snaze o zlepšení finanční situace se Hussainova

¹² Vzhledem k širokým rodinným vazbám není možné jednoslovně označit rodinný vztah směrem k centrální osobě práce. Označení v uvozovkách („synovec“, „neteř“, „vnučka“) odkazují k provizorním kategoriím vztahu k centrální osobě. Dada Hayat zeťem Ahmeda Hussaina, jenž je bratrancem centrální osoby – Usmana Hussaina Khawaji. Mahmooda Hayat je dcerou Hussainova bratrance Ahmeda. Zovia Hayat je vnučkou Ahmeda Hussaina.

rodina s několika dalšími rodinami z Onipenty přestěhovala do většího města Proddatur, které je vzdáleno asi třicet kilometrů. Převážně hinduistický Proddatur skýtal lepší možnosti pracovního uplatnění a lepší dostupnost vzdělání¹³. Do Proddaturu migrovala s Hussainovou rodinou také rodina Hussainovy manželky Zubedy. S její rodinou pojil Hussaina ještě před svatbou velmi blízký vztah, protože obě rodiny byli rodově propojené. Když Hussainův otec předčasně zemřel, Zubedina rodina poskytla Hussainovi dostatečné zázemí pro to, aby mohl dokončit školu, na které v té době studoval. Přestěhování do Proddaturu zlepšilo oběma rodinám socio-ekonomické postavení a většina rodinných příslušníků se v průběhu doby přeměrovala na jiné profese. Obě rodiny se pracovníčně profilyovaly v oblasti vzdělávání, práva a účetnictví. Hussainovi se díky dosaženému vzdělání v koloniálním školství podařilo uplatnit ve službách koloniální Británie. Po studiích se částečně přestěhoval do Haidarabádu, kde krátce sloužil u Britského královského letectva jako pilot. Následně získal zaměstnání u Nizámových železnic („Nizam's Guaranteed State Railway“). Hussain zpravidla pracoval přes týden v Haidarabádu a na víkendy a volné dny se vracel do Proddaturu za rodinou. Hussain se stal v září roku 1948 přímým svědkem vojenské intervence namířené proti muslimům. Míra etnicko-náboženského konfliktu v Haidarabádu jej ohromila natolik, že se ještě v ten samý rok rozhodl pro odchod do Pákistánu.

5.3. Regionální kontext

5.3.1. Haidarabád

Haidarabád byl jedním z knížecích států koloniální Indie. Svou územní rozlohou patřil k největším státům koloniální Indie. V čele s muslimským vládcem a hinduistickou majoritou obyvatel dostal tento knížecí stát možnost se nezávisle rozhodnout o své budoucí teritoriální příslušnosti. Tehdejší vládce Nizám Mir Osman Alí Khan Bahádur, stejně jako další představitelé knížecích států, předložil svůj návrh na vznik samostatného nezávislého území, neboť se nechtěl připojit k jednotné Indii (Bandyopādhyāya, 2017, str. 437). Myšlenka teritoriálně samostatného Haidarabádu ale nebyla pro tehdejší politické lídry indické vlády akceptovatelná. Haidarabád se potýkal s „vnitropolitickým násilím“ „internal violence“ (Purushotham, 2015, s. 436), v rámci něhož docházelo k bojům mezi komunisty a nizámovými

---

¹³ Hussain navštěvoval školu, ve které byla hlavním vyučujícím jazykem angličtina („English Medium School“). Dosažené vzdělání na dané škole mu umožnilo nastoupit do služeb koloniální Británie.

jednotkami, případně paramilitárními jednotkami (Sherman, 2007, s. 6). Haidarabádský vládce přistoupil alespoň k podpisu Stabilizační dohody „Standstill agreement“ s indickou vládou, která měla na omezenou dobu vymezovat pravomoci knížecího státu a Indické unie. Obě strany se ale navzájem obviňovaly z porušování podmínek dohody či vytvářely systematické napětí (Sherman, 2007, s. 5; Purushotham, 2015, s. 438), což vedlo k vyhrocení situace v regionu. V březnu roku 1948 se původně nepřátelské strany spojily, aby uzavřeli „taktické spojení proti společnému nepříteli, ‘buržoázní‘ Indické unii“ (Sherman, 2007, s. 7). Haidarabádský nizám se v září téhož roku obrátil na Organizaci spojených národů, aby dosáhl mezinárodní pozornosti, k čemuž ale nedošlo, protože o pár dní později zahájila indická vláda v Haidarabádu vojenskou intervenci s názvem „Police Action“. Brutální intervence byla vedena proti odpůrcům Indické unie, a zejména proti haidarabádskému nizámovi, který svým postojem znesnadňoval nastolení nového politického uspořádání země. Při násilných armádních akcích zemřelo nejméně 50 tisíc muslimů a celkově si vyžádalo na 200 tisíc obětí (Smith, 1950, s. 46). Mezi lety 1947 a 1948 došlo k migraci do nebo z Haidarabádu až k 1,2 milionů lidí (Purushotam, 2015, s. 436). Nově nabytá svoboda Indie od s sebou tak v prvních letech po získání nezávislosti nesla mnoho turbulentních vnitropolitických i mezinárodních změn.

Obr. 4: Indická armáda obsazuje v září roku 1948 Haidarabád

Zdroj: Telangana 360, <http://www.telangana360.com/2016/09/september-17-1948.html>

Obr. 5: Boje během „Police Action“ v Haidarabádu v roce 1948

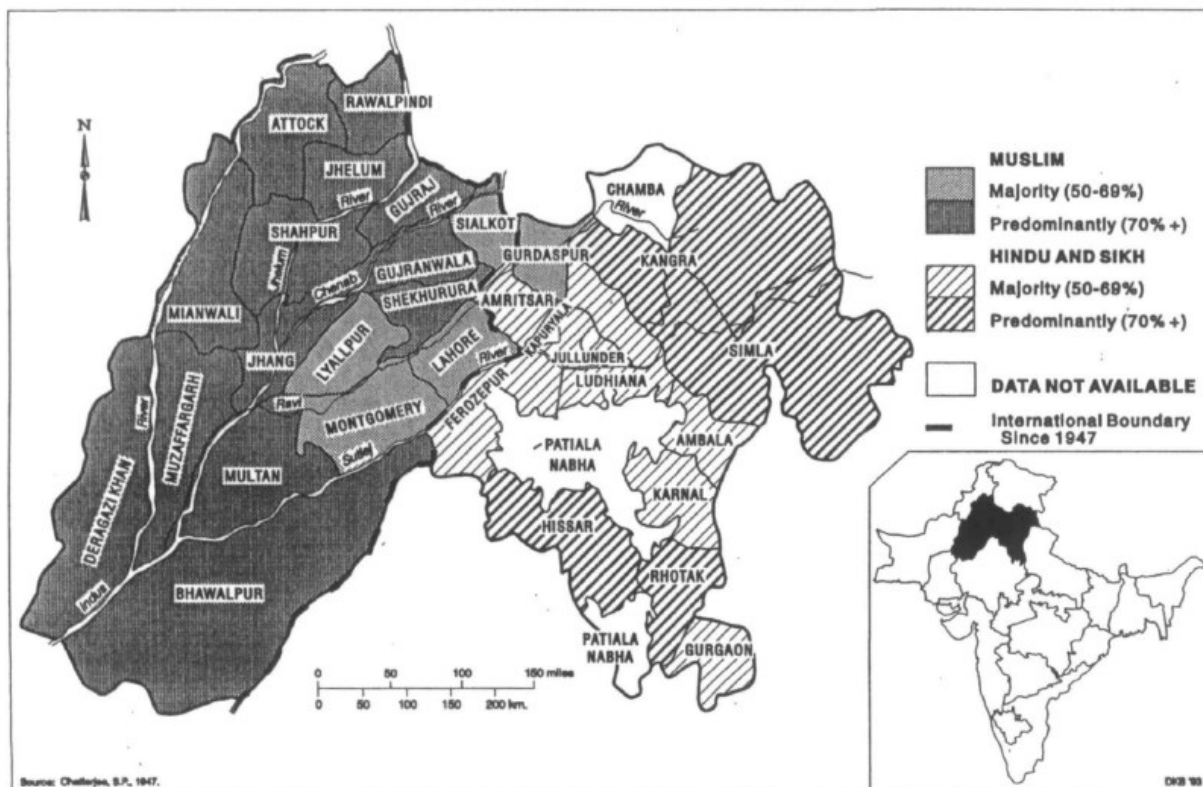
Zdroj: The Daily Mail, https://i.dailymail.co.uk/i/pix/2012/09/27/article-2209586-153D1AE7000005DC-71_634x286.jpg

5.3.2. Pandžáb

Jedním z nejvíce Rozdělením zasažených států byl etnicky a nábožensky heterogenní Pandžáb, jehož nově vzniklá hranice protнула území téměř vejpůl. Území Pandžábu patřilo k nejrozsáhlejším z celé Indie. Samotné územní rozdělení Pandžábu představovalo značný problém. O jeho rozdělení, resp. přiřazení jeho území k Indii, bylo rozhodnuto na národní úrovni. Lokální politická reprezentace ale jakoukoli myšlenku teritoriálního dělení území zcela odmítala. Místní obyvatelé, etničtí Pandžábcí, složení z různých náboženských skupin, zaujímal k Rozdělení rozdílná stanoviska. Vládnoucí sikhové požadovali územní zachování Pandžábu a jeho absolutní autonomii. Pandžábští muslimové naopak, s odvoláním na svou početní převahu, požadovali přičlenění státu k nově vznikajícímu Pákistánu, pro jehož vznik a existenci představoval Pandžáb základní předpoklad. Hinduisté zase požadovali přičlenění celého území k Indii. Odcházející koloniální velmoc neumožnila realizaci ani jednoho návrhu a rozhodla o rozdělení území sama. K oznámení nově načrtnutých hranic došlo až dva dny po získání nezávislosti, což v regionu vyvolalo obrovskou paniku. Nově načrtnuté hranice přetřala posvátná území pro některé náboženské skupiny, nerespektovala přirozené charakteristiky území (Khan, 2017, s. 197). Zároveň patřil Pandžáb k nejpostiženějšímu regionu z hlediska počtu uprchlíků. Vysoce nábožensky promísěný Pandžáb během Rozdělení zaznamenal

v podstatě stejně vysoký počet odcházejících a nově příchozích, čímž se od ostatních regionů lišil (Bharadwaj, Rinchan, 2019). Ačkoli nedošlo k početnímu snížení obyvatelstva, došlo k zásadní změně z hlediska kompozice náboženských skupin. V pákistánské části Pandžábu došlo po Rozdělení k rapidnímu poklesu počtu hinduistů a sikhů. K té samé situaci došlo i v indické části Pandžábu, kde naopak došlo k početnímu poklesu muslimů (Bharadwaj, Khawja, Mian, 2008). Etnické čistky, ke kterým podél nově vzniklé hranice docházelo, byly odrazem nedomyšleného rozhodnutí koloniální Británie. V důsledku přesunu obyvatelstva a etnických čistek, které Rozdělení doprovázely se pohřešovalo podél hranice Pandžábu 2,2 milionů lidí (Bharadwaj, Khawja, Mian, 2008).

Obr. 6: Prostorové rozmístění obyvatel Pandžábu dle náboženské příslušnosti dle censu v r. 1941

Zdroj: Haque, C. E. (1995): The Dilemma of “Nationhood” and Religion: A Survey and Critique of Studies on Population Displacement Resulting from the Partition of the Indian Subcontinent.

5.4. Bezprostřední příčiny a motivace k odchodu

V kontextu nestabilní politické situace související s Rozdělením a násilím, které jej doprovázelo, se míra společenského napětí podepsala na Hussainově subjektivním pocitu bezpečnosti v zemi. Jeho přímá zkušenost s násilím, které zažil v souvislosti se výkonem zaměstnání u Nizámových železnic, ukázala, jak vyostřená situace mezi oběma náboženskými skupinami panovala. Násilná vojenská intervence v Haidarabádu v září roku 1948, a následné převzetí moci v Haidarabádu ze strany indické vlády, zásadním způsobem ovlivnily Hussainův postoj k setrvání v zemi. Kombinace několika faktorů ovlivnila Hussainovo rozhodnutí migrovat do Pákistánu. Jeho přímá zkušenost s vojenskou intervencí v Haidarabádu, která prohlubovala napětí mezi jednotlivými náboženskými skupinami a relativní pocit deprivace, jež Hussain prožíval, působily jako důvody pro odchod z Indie. Nacionální mobilizace muslimů a vidina lepší budoucnosti v nově vzniklé zemi byly důvody pro odchod do Pákistánu. Hussain s rodinou nemigroval v roce 1947, ale až rok po Rozdělení.

„Můj otec, když pracoval na železnici, tak byl svědkem masakru indických bezpečnostních složek a útoků na běžné lidi. Myslím, že ho to dost vyděsilo, protože v příštích měsících odešel.”

Paras (P)

“Strýc pracoval v Haidarabádu u železnice. Po Partition to pro něj bylo asi hrozně těžké, protože muslimové ve městech byli utlačováni. Hinduisti byli u moci. On se bál. Bál se, že ho hinduisté zabijí.” Mahmood (I)

“On měl velký strach. Bylo to tím, že byl ve velkém městě. Myslel si, že hinduisti vezmou lidem práci. Že všechny muslimy vytlačí ven ze země.” Mahmooda (I)

V rámci daného regionu se ale míra náboženského napětí lišila. Zatímco lidé ve větších městech měli přímou zkušenost s napětím a vojenskou intervencí, na venkově se situace lišila. V menších regionálních městech typu Onipenty, Karnoolu nebo Proddaturu, kde bydlela většina rodiny, k žádným separatistickým, ani náboženským problémům nedocházelo. Zatímco pro Hussaina, který žil ve velkoměstě, se jevilo rozhodnutí migrovat jako nevyhnutelné, příbuzným žijícím na venkově téma problematického mezináboženského soužití evidentně nepřišlo jako relevantní.

“Co se týká Partition, tenzí v komunitách a těch všech bojů, to se odehrávalo ve velkých městech. Náš otec s nimi (rodinnými příslušníky) nikdy nemluvil o tom, že má strach, že se cítí

ohrožený nebo tak něco. On žil ve velkém městě, kde viděl ty nepokoje, ale oni to neviděli. Strýcové mi říkali, že kdyby s nimi tenkrát sdílel svoje obavy, nikdy by ho nenechali odejít. Přesvědčili by ho, že se nemusí bát a on by zůstal s nimi. On s nimi ale nikdy nic nekomunikoval, takže když odešel, všechny to hrozně vzalo.” Paras (P)

“V malých městech tohle nikdo neřešil. Lidi nevěděli, že Britové odcházeli nebo že byly konflikty mezi muslimy a hinduisty. Tohle nikoho nezajímalo. Pro vesničany není politika důležitá.” Maqbool (P)

„Nebyly mezi námi žádné propasti ani boje. Všichni jsme byli Indové a komunikovali jsme mezi sebou bez problémů. Já jsem se stal v té době ředitelem. Dostalo se mi respektu i mezi hinduistickými kolegy, kterých byla většina“ Abdul (I)

Otázka rozdílných náboženských identit nebyla patrně lidmi žijícími v menších městech politizována. Nábožensky promísené obyvatelé daných měst pojil společný odkaz ke sdílené historii a místu, které městské komunity obývaly. V jistém smyslu se jednalo o národ sdílející podobné hodnoty a vztah k místu bez jasně vymezených aspektů identit. To, že v menších, nábožensky heterogenních městech nedocházelo k napjatým vztahům mezi obyvateli různého vyznání, dokládá i syn Hussainova bratrance, který se svými rodiči v Proddaturu žije od narození.

„Tenkrát tu žili všichni vedle sebe. Bylo jedno, jestli jsme byli muslimové nebo hinduisti. Lidi si všichni pomáhali.“ Mahmood (I)

Současně se vznikem a novým uspořádáním nezávislé Indie zůstávala patrná stratifikační rozdělení společnosti z koloniálních dob. Subjektivní pocit bezpečí se u muslimů odvíjel od jejich sociálně-ekonomického postavení. Bývalí koloniální úředníci se například těšili vybraným právům, kterým se zaměstnancům v jiných sférách nedostalo. Vzhledem k tomu, že v době koloniální Indie pracovala většina studované rodiny právě ve státní správě, otázka ztráty sociálně-ekonomického postavení se jich vyloženě nedotýkala. V rámci nově vznikající byrokratické infrastruktury, docházelo v prvních letech po Rozdělení v určitých odvětvích k dobrovolnému pracovnímu přeložení zaměstnanců (Rahman, Shendel, 2003). Tuto možnost ale dostával jen konkrétní okruh lidí. Nejčastěji se jednalo o zaměstnání spojená se státní byrokracií. Do těchto profesí spadaly okruhy profesí na železnici, v poštovních a účetních

službách apod. Tyto zástupné profese reprezentující správní orgány, tzv. “Optee Government Servants”, se tak oproti jiným skupinám zaměstnání nacházeli v lepší pozici, protože dostali možnost se rozhodnout o svém budoucím bydlišti. Dále se ti, kteří se rozhodli pro migraci do sousedské země, nacházeli vůči uprchlíkům v lepší pozici při usídlení v nové zemi (Zamindar, 2007, s.112). To byl i případ Hussaina Khawaji, který se díky svému zaměstnání u Nizámových železnic a po přímé zkušenosti s násilnostmi doprovázející vojenské převzetí moci v Haidarabádu, rozhodl pro migraci do Pákistánu. Vidina možného pracovního přeložení jistě ovlivnila jeho rozhodnutí migrovat. Na rozdíl od většiny uprchlíků a vnitřně vysídlených lidí se díky jistotě pracovního zázemí Hussain nemusel potýkat po migraci se zajištěním zaměstnání.

„Ti lidi, kteří pracovali ve státní správě, nebyli v bezprostředním ohrožení života.” Paras (P)

“On tím, že pracoval u železnice, tak dostal možnost přeložení. Chtěl být přeložený do Pákistánu. Čekal na to rok. Ptali se ho, kam by chtěl být přeložen a on řekl, že mu to je jedno. Tak vlastně skončil v Sadiqabádu, v takové malé vesnici v Pandžábu.” Paras (P)

Kromě subjektivního pocitu ohrožení ze strany jiné náboženské skupiny, který podporuje rozhodnutí k odchodu ze země, lze vnímat rozhodnutí k migraci i opačným způsobem. Vize lepší budoucnosti, bezpečí a ekonomické prosperity v nově vzniklé, nábožensky homogenní zemi, může být dostatečně silným mobilizačním faktorem pro rozhodnutí odejít ze země. Migrace může být z tohoto úhlu pohledu vnímána pozitivním způsobem. Je otázkou, nakolik se na rozhodnutí k migraci podílely další faktory, jež mohly ovlivnit Hussainovo rozhodnutí pro odchod do Pákistánu. Hussainovi nebylo ani dvacet pět let, když se svou rodinou odešel do Pákistánu. Silná nábožensko-nacionalistická mobilizace a uměle vyvolaný pocit kolektivní identity pomohl v upevnění nově nabyté národní identity. Muslimové směřující do Pákistánu, přicházeli do země, která jim náležela. Nově vytvořená etnická a národní identita (Ansari, 1995) s vidinou pozitivní budoucnosti a prosperity nábožensky homogenní země umožnila nahlížet na migraci jako na novou životní šanci.

„Hussain měl velmi blízko k jednomu pánovi, který mu zajistil vzdělání. Ten muž mu řekl, že když bude migrovat do Pákistánu, bude mít hodně pracovních příležitostí. Bude v muslimské zemi. Že se mu dostane lepšího finančního ohodnocení a benefitů, a že zajistí bezpečnost své

rodině. Taková byla jeho vize. Že se stěhuje do lepšího místa, než jakým byla jeho rodná země.“
Mahmooda (I)

„Můj otec chtěl lepší peníze a lepší budoucnost. Protože Pákistán byl na začátku všeho, můj otec tady mohl být úspěšný.“ Shammim (P)

„Snažil přesvědčit i ostatní. Oni si ale nebyli tak jistí. Nevěděli, co je tam čeká. Hussain byl ale opravdu oddaný této myšlence. Snažil se urputně všechny přesvědčit. Například Rizwanův děda nechtěl odejít. Řekli Hussainovi, ať jde napřed on, a že se pak uvidí. Kdyby bylo všechno opravdu pozitivní, budou přemýšlet taky o odchodu i ostatní. Nabádali ho, aby tu nechal svou ženu a matku. Všechny ženy ho prosily, aby šel napřed sám. Hussain taky tlačil na mého otce. Řekl mu, že on jediný je z rodiny dostatečně odvážný, že to může udělat. Ale můj otec řekl, že se právě oženil a nechce odejít od rodiny.“ Mahmooda (I)

Ačkoli se může zdát, že v kolektivisticky orientovaných rodinách je vysoká míra genderově rozdělených rolí, v případě důležitých rozhodnutí typicky členové rodiny rozhodují společně. Důraz není kladen na nezávislost jednotlivce, ale rodina kolektivně rozhoduje o důležitých věcech společně (Tan, 2012, s. 4). V případě Hussainova rozhodnutí migrovat je proto překvapivé, že svůj záměr odejít do jiné země evidentně dostatečně nekonzultoval s dalšími členy rodiny. V roce 1948 se Hussain rozhodl pro odchod do Pákistánu, kam odešel se svou manželkou, dcerou, matkou, sestrou a nejmladším bratrem¹⁴. Tím došlo k prostorovému roztržení rodiny. Svým rozhodnutím o odchodu z Indie se tak Hussain připojil k milionům dalších lidí, kteří museli učinit podobně složitou volbu, jež ovlivnila budoucí uspořádání mnoha indických a pákistánských rodin na jihoasijském subkontinentu.

„Byli jsme si opravdu blízcí. Mezi námi nebyly rozdíly. Moc jsme se milovali. Byli jsme jako opravdoví bratři. (Hussain) Nikdy nikomu nevysvětlil, proč odešel. Ona jeho vlastní nejbližší rodina to nevěděla, že odejde. Mluvil o tom, že je potřeba něco dělat, někam odejít, ale nikdo nebral jeho řeči vážně. Jednoho dne se prostě rozhodl a odešel.“ Ahmed (I)

„Z naší rodiny odešlo pět lidí. Všichni si byli hodně blízcí (obyvatelé Proddaturu). Vlastně celá ulice, všichni sousedi jsme byli jako jedna rodina. Žili jsme jeden vedle druhého. Neodešel jen

---

¹⁴ Hussain patrně zastával v rodině po smrti svého otce roli živitele rodiny. Svého nejmladšího bratra se rozhodl vzít s sebou do Pákistánu, protože mu chtěl umožnit lepší podmínky pro život. Svou sestru vzal do Pákistánu také, protože se po své svatbě stala obětí domácího násilí, následkem čehož se přestěhovala k Hussainovi a jeho rodině (manželka Zubeda, dcera, Hussainova matka).

Hussain, odešly i další rodiny. Moji rodiče měli ke strýčkovi (Hussainovi) velmi blízko. Vysvětlovala jsem ti, že lidi tady mají mezi sebou opravdu silné propojení. Přítel není jen kamarád, ale je to rodina. Součást rodiny.“ Mahmooda (I)

5.5. Interpretace Rozdělení (Partition)

U obou částí rodiny lze sledovat odlišné hodnocení Hussainova rozhodnutí migrovat do Pákistánu. To může být částečně interpretováno úspěšnou národní produkcí historií a narativů v obou zemích (Chaturvedi, 2001). Zatímco indická část rodiny hodnotí rozhodnutí jako nešťastné, pákistánská část rodiny hodnotí rozhodnutí k migraci spíše pozitivně. Lze spekulovat, zda rozdílné postoje reflektují dlouhodobou snahu obou států o vytvoření protichůdných národních narativů. Zatímco indická část rodiny hodnotí rozhodnutí k migraci zejména negativně, pákistánská část rodiny naopak vidí v rozhodnutí k migraci jistou komparativní výhodu. Indičtí členové rodiny vidí v rozhodnutí migrovat zejména ztrátu kontaktu s domovskou půdou, místem a kulturou, včetně zásadního zásahu do uspořádání rodiny.

Myslím, že tohle rozhodnutí (migrovat) bylo špatné. Zejména z hlediska emocionální vazby k rodině. Myslím si, že hodně strádal, že mu chyběla rodina.“ Paras (P)

“To, že došlo k migrování do Pákistánu, byla určitě správná volba. Lidi se tak vyhnuli hinduistické nadvládě. Byli jsme (jako muslimové) v Indii utlačováni a museli jsme se o sebe postarat.” Maqbool (P)

“Ti, kdo migrovali, si z počátku určitě mysleli, že to byla chyba. Ale já si to nemyslím. Myslím, že moji rodiče udělali správné rozhodnutí, že odešli do Pákistánu. Kdyby se rozhodli setrvat v Indii, bylo by to pro nás všechny mnohem těžší. Chápu, že to pro ně bylo těžké, že přišli o rodinu. Ale to rozhodnutí migrovat bylo správné. Kdyby se rozhodla migrovat celá rodina, bylo by to mnohem snazší. Jenže oni se prostě báli. Tak kolem roku 1980 celá ta rodina toho rozhodnutí o setrvání v Proddaturu litovala.” Shammim (P)

“Myslím si, že to bylo správné rozhodnutí. Nevím, jak to vnímala ta první generace, ale z dlouhodobého hlediska to bylo určitě správné rozhodnutí, protože to umožnilo to, že naše rodina (pákistánská část) přemýšlí vždycky dopředu. Nejsme pasivní. Vždycky se postavíme věcem čelem a nejsme obětí politických událostí.” Arsalan (P)

“Když se přestěhoval do Pákistánu, byl v rámci železnice přeložen na jinou, malou železniční zastávku. Myslel si, že to pro něho bude dobrá změna. Pak ale došel k tomu, že se mylil.”

Mahmooda (I)

“Opravdu bych si přála, aby se to nikdy nestalo. Díky politice nemůžeme vidět naše lidi v naší zemi. A naopak, my nesmíme do jejich země. Tohle (Partition) je to nejhorší, co se kdy stalo. Rodina má držet pohromadě a má mít pořádné vztahy.” Zovia (I)

“Myslím, že to bylo špatné rozhodnutí. Slyšel jsem, že se tam lidi měli příšerně. Pákistán je strašně chudý a lidi tam strádali. Myslím, že měli zůstat tady, pohromadě.” Mahmood (I)

5.6. Cesta do Pákistánu

V rámci migrací souvisejících s Rozdělením lze identifikovat čtyři způsoby, které lidé využívali pro přemístění z domovského regionu do cílové destinace (Kaur, 2006). Jednotlivé způsoby přepravy reflektovaly socio-ekonomické postavení migrujících. Nejobvyklejším a nejlevnějším způsobem byl přesun pěšky (obr. 7). Tento způsob využívali zpravidla ti nejchudší. Karavany pěších představovaly časově dlouhé a náročné trasy, které museli migranti překonat. Pohyby až dvousetkilometrových karavan byly koordinovány, aby se jednotlivé náboženské skupiny dokázaly vyhnout vzájemnému setkání.

Druhým typem transportu byla letecká doprava, jež byla určena pouze pro nejsolventnější obyvatele. Třetím typem přepravy byla vojenská přeprava, určená rovněž omezenému počtu obyvatel (Kaur, 2006). Posledním, nejvíce využívaným dopravním způsobem, byla železniční přeprava. Transport po železnici nicméně nepředstavoval bezpečný způsob přepravy. Během přesunu docházelo zejména v prvních měsících po Rozdělení k usmrcování cestujících na obou stranách hranice. Vlaky tak byly v počátku zpravidla doprovázeny ozbrojenými složkami, aby došlo k minimalizaci případných na životě ohrožujících situací (Kaur, 2006). Pro Hussaina a jeho rodinu se pro cestu do Pákistánu nabízela právě železnice. Jízdní vlakové řády nebyly uveřejňovány dřív než půl hodiny před odjezdem vlaku, takže nikdo kromě pracovníků železnic neměl možnost znát předpokládanou dobu odjezdu (Kaur, 2006). Pro způsob přepravy do Pákistánu existovaly dvě trasy, které propojovaly obě země. Severní trasa přes hranici Wagah v Pandžábu se stala symbolem násilného Rozdělení obou států. Právě na této hranici docházelo k nejkrvavějším střetům mezi jednotlivými náboženskými skupinami. Hussain s rodinou se rozhodl pro využití méně

exponované a bezpečnější trasy, vedoucí přes jih Rádžastánu (migrační pohyby Hussainovy rodiny jsou přiloženy v příloze č. 1).

Obr. 7: „Příjezd migrantů 1947“ (Ilustrační foto)

مہاجرین کی آمد۔ (۱۹۴۷ء)

Zdroj: DAWN (2012): White Star v: Independence not Partition, <https://www.dawn.com/news/741889/independence-not-partition>

“Svoji cestu do Pákistánu podnikli vlakem. Cestovali z Rádžastánu, protože trasa z Pandžábu byla nebezpečná. Ale když dorazili do Khokhroparu (první hraniční město), byl jejich vlak přepaden zloději a oni okradeni. Naštěstí se jim nic jiného nestalo. Na konci dne dorazila karavana do Karáčí.” (Paras)

“Oni neměli žádný problém, když jeli do Pákistánu. Bylo to snadné. Jeli vlakem přes jih.” (Shammim)

“Cesty vlakem byly hrozně nebezpečné. Rodina říkala Hussainovi, aby to nedělal, že ho po cestě zabijí (-hinduisté).” (Zovia)

Obr. 8: Nádraží a migrace vlakem do sousední země (ilustrační foto)

Zdroj: Quartz India, <https://qz.com/india/1052794/independence-day-the-objects-hindus-and-muslims-carried-across-the-border-during-partition/>

5.7. Rodinné vazby po Rozdělení

Přestože „Optees“, kteří migrovali do Pákistánu, obvykle udržovali těsnější rodinné vazby, nové hranice jim znemožnily fyzický kontakt, protože pro návštěvu Indie byla potřeba víza (Roy, 2012, s. 12). Hussain měl tak v důsledku přísně nastavené migrační politiky obou zemí možnost navštívit rodinu až po sedmi letech od svého odchodu do Pákistánu. V prvních letech po Rozdělení bylo pro členy rodiny obtížné udržovat telefonický nebo písemný styk, protože docházelo k cenzuře korespondence. Absence fyzického kontaktu ale nenarušila těsné emocionální vazby k části rodiny, která se rozhodla setrvat na území Indie. Při svých návštěvách v Indii se spolu s dalšími členy rodiny podílel na důležitých rodinných rozhodnutích. Díky absenci fyzického kontaktu se překvapivě vazby jednotlivých rodinných příslušníků možná ještě posílily. Při své první návštěvě se Hussain podílel na rodinném rozhodnutí o provdání dcery svého bratrance, se kterým jej pojil velmi úzký vztah.

“(Hussain) Řekl, že si nemůžu vzít Dadu, protože jsem líná se učit, pořád běhám po venku a nejsem spořádaná. Že nejsem k ničemu. Tak jsem se rozhodla, že mu dokážu opak. Ze dne na den jsem přestala běhat venku s ostatními a chtěla jsem mu dokázat, že jsem jiná. Od té doby jsem dělala všechno perfektně. Ten den, co mi řekl, že nejsem dobrá na vdávání jsem se kolem něj pořád motala, a servírovala jsem jídlo, pomáhala s vařením a vařila čaj. Měla jsem ho strašně ráda, takže když před všemi říkal, že nejsem dost dobrá, snažila jsem se od té doby jako nikdy.” Mahmooda (I)

“Přijel nás podruhé navštívit až potom, co se moje dcera vdala. Poprvé přijel, když jí bylo dvanáct let. To bylo sedm let od doby, co se rozhodl odejít do Pákistánu. Nic jsme o něm nevěděli. Neozvali se. Slíbili, že budou psát dopisy, ale nikdy žádný neposlali“. Ahmed (I)

“On to můj otec měl v prvních letech v Pákistánu hodně těžké. Musel se starat o to, aby rodina přežila. Hodně pracoval a nemohl udržovat kontakt s rodinou (indickou částí), protože zapomněl rodný jazyk. Taky jim někdy kontrolovali dopisy.” Paras (P)

V prvních letech po Rozdělení neudržovaly obě části rodiny jakýkoliv kontakt. Celkově Hussain navštívil svou rodinu pouze asi třikrát, a to v období mezi lety 1956–1981. Hussain se poprvé vrátil na návštěvu Indie až po osmi letech od svého odchodu. První návštěva pomohla znovu navázat úzké vztahy u jejích členů, ačkoli k faktickému ohrožení emocionálních vazeb nikdy nedošlo. Po Hussainově návštěvě a jeho návratu do Pákistánu začala být rodina pravidelně v kontaktu. Pákistánská část rodiny pravidelně zasílala poštou poezii nebo módní časopisy indické části rodině. Rodina byla i v pravidelném telefonickém kontaktu, který pokaždé iniciovala pákistánská část rodiny.

“Psali nám dopisy. To bylo dobré, protože chodily módní časopisy! Vždycky jsme poznali, když přišlo něco z Karáčí. To jsme se přetahovali o to, kdo tu poštu otevře.” Mahmooda (I)

“Pamatuji si, že tak v sedmdesátých letech moje starší sestra posílala do Indie dopisy. A oni nám odpovídali nazpátek. Byli jsme takhle v kontaktu. Já jsem byla ještě malá, ale vím, že to bylo důležité. My jsme jim posílali módní časopisy, poezii, knihy. I moji dva starší bráchové posílali dopisy.” Shammim (P)

„My jsme jim nevolali. Vždycky se ozvali oni (pákistánská část rodiny).“ Abdul (I)

Udržování pravidelného kontaktu mělo patrně vliv i na další generaci, protože potomci pamětníků Rozdělení měli povědomí o části rodině v sousední zemi. Druhá generace si z dětství

pamatovala na zasílání poštovních balíčků a telefonáty. Udržování písemného a telefonického kontaktu později vedlo ke shledání druhé generace Rozdělení. Hussainův syn – Paras, který se dlouhodobě zajímal o rodinnou historii, společně se svou manželkou a dvěma syny navštívili v devadesátých letech svou rodinu v Indii. Parasova touha po osobním setkání s příbuznými v Indii ale byla v rámci jeho generace ojedinelá.

“Zajímalo mě, kdo jsou ti naši lidé v Indii, se kterými nebylo možné se setkat. Když byla v devadesátých letech příležitost, rozhodoval jsem se mezi dovolenou v Evropě u svých dvou bratrů a mezi návštěvou rodiny v Indii. Rozhodl jsem se pak pro návštěvu Indie, kde jsme s manželkou a dětmi strávili měsíc, dva. Já jsem pak objížděl všechny příbuzné a známé podle seznamu lidí, který mi zůstal po otci. Skoro se všemi se mi podařilo sejit. Byli jsme v kontaktu přes dopisy a pak přes telefon.” Paras (P)

“Byli jsme v Indii na návštěvě u příbuzných. Mně se Indie nelíbila. Byla špinavá, lidi byli negramotní. Příbuzní ale byli milí lidé. U nich jsme si to užili. Byli jsme pak s nimi v kontaktu písemně i telefonicky.” Ameena (P)

“Já jsem jela do Indie třikrát. Nikdy jsem ale nejela navštívit naši rodinu. Jezdili jsme za rodinou mého muže. Oni bydlí v Uttar Praděši. Tam jsme za nimi jeli několikrát. Když jsem se vdala, začala jsem být v kontaktu s jeho rodinou víc.” Shammim (P)

Přestože první generaci Rozdělení pojil úzký vztah, v čase došlo k relativnímu odcizení obou částí rodiny. To se projevilo například v Hussainově zatajení jeho zdravotního vztahu nebo zapomenutí rodného jazyka. Hussain se vyhýbal rodinnému doznání ohledně takto důležitých informací. Není zřejmé, co jej k takovému jednání vedlo, ale z naznačené výpovědi lze minimálně u tématu mateřského jazyka identifikovat pocit studu.

„Když přijel podruhé, tak ho všichni krmili. Jedl hodně gulab jamun¹⁵ a všech dalších sladkostí. Tak, jak to tady normálně děláme. Jenže my jsme nevěděli, že byl diabetik. Nikomu to neřekl. Kdybychom to věděli, určitě bychom mu to nedávali. Jenže on se asi styděl, nechtěl nikoho urazit. Udělalo se mu hodně špatně a rozhodl se, že odjede zpátky do Pákistánu předčasně. Dostali jsme pak zprávu, že pár dnů po návratu do Pákistánu zemřel na infarkt. Podle mě to ale určitě ta strava tady urychlila... On mě potají poprosil, abych ho zase naučila telugštinu. Že

---

¹⁵ Sladkost v podobě kuliček namočených do sirupu

všechno zapomněl. Byl hrozně smutný, že zapomněl svůj rodný jazyk. On se se mnou pak potají učil. Všechno jsme dohnali.“ Mahmooda (I)

5.8. Intergenerační přenos

Vanita Sharma ve své práci poukazuje na dichotomické strategie pamětníků Rozdělení při předávání informací o Rozdělení samotném i o rodinných historiích obecně (Sharma, 2009). Většina oslovených v rámci svých rodin o událostech rozdělení nehovořila (tamtéž). U Hussainovi rodiny nedocházelo ani v jedné části rodiny ke přenosu historických událostí Rozdělení na další generace. Druhá generace se spíš než o historicko-politické události Rozdělení zajímala o rodinnou historii, ale tento zájem nikdy nepřekročil všeobecné povědomí o „té druhé části rodiny“. Ještě menší zájem o událostech Rozdělení byl patrný u třetí generace Rozdělení. Pro třetí generaci byl směřován zájem spíš o rodinné historie a příběhy.

„My jsme se o Rozdělení nebavili s rodiči. Oni s námi o tom nikdy nemluvili. Ale od různých rodinných přátel jsme slyšeli historky, jaké to během Rozdělení bylo. Věděli jsme, že to bylo těžké. Ale když jsem vyrůstal, rodiče se s námi o tom nebavili. Moc jsme toho o indické rodině nevěděli. Věděli jsme, že na tom nejsou ekonomicky dobře. A taky jsme neznali jazyk, kterým naše rodiče mluvili mezi sebou. To bylo hlavně, když jsme zlobili nebo si potřebovali tajně něco říct.“ Paras (P)

“My jsme o tom doma moc nemluvili. Naši rodiče o tom nechtěli mluvit. Partition bylo téma, o kterém se nikdo moc nechtěl bavit. Pro rodiče to bylo těžké téma. Ano, často jsme mluvili o indické části rodiny, ale o Partition jako takovém ne. Bylo to moc bolestivé.” Shammim (P)

“Vždycky, když přišla řeč na tohle téma, rodiče byli hodně nostalgičtí. Chyběla jim jejich rodina. Mně hodně chyběl bratranec Qasim, kterého jsem měla moc ráda. Často se mluvilo o rodině v tom smyslu, že “kdyby tu byla babička, ona by vám ukázala. Nebo “kdyby tu byla babička, ona by vás to naučila”. Ale jinak jsme se o tom moc nebavili.” Ameena (P)

“No, pro nás to prostě nebylo téma. Partition byl problémem generace našich rodičů, ne náš. My jsme za to nemohli, co jsme s tím mohli dělat. Nezajímalo nás to. Tohle nebyl náš problém.

My jsme řešili jiné věci, tohle prostě nebylo tématem naší generace. Takhle si to rozhodli oni.”

Mahmood (I)

“Doma jsme se o tom nebavili. Mluvili jsme o naší rodině, která byla v Pákistánu, ale ne o Partition jako takovém. Byla to katastrofa, co bychom se o tom víc bavili. Můj otec jen hovořil o tom, jak ztratil část své rodiny.” Mahmooda (I)

“Třetí generaci tohle vůbec nezajímá. Oni mají totálně odlišné problémy. Oni řeší finance a další věci. Rozdělení bylo opravdu krvavé, tak nevidím důvod, proč by to mělo zajímat třetí generaci. Ne. Nikoho to nezajímá, všem je to jedno. Tohle prostě není téma.” Shammim (P)

“Nikdy jsme se doma o tom nebavili. To, že k Partition došlo, bylo největší katastrofou v naší historii. Nikdy k tomu nemělo dojít.” Zovia (I)

„Je to národní historie. O té se nemluví, nikdy jsme se o to moc nezajímali. Nebylo to téma.“

Arsalan (P)

5.9. Konstrukce identit

Konstruování identity z pohledu sociálně-vědního, podléhá interakci sociálních vztahů a postavení jednotlivce v rámci jeho socio-ekonomických vazeb a jeho celkovému fungování v rámci systému. Vzájemné zaměňování pojmů teorie identity a teorie sociální identity ukazuje na rozdílná úrovněvá měřítká v případě chápání a příslušnosti směrem k identifikaci jedince ve vztahu ke skupině (Stets, Burke, 2000). Zatímco na makro-úrovni lze vnímat jedince jako subjekt vztahující se k nějaké skupině, mezo-úroveň implikuje vztahy v rámci dané skupiny. Mikro-úroveň ukazuje motivace člověka k rozhodnutí se identifikovat s danou skupinou (tamtéž).

„Cítím se být v první řadě člověkem. Ano, jsem muslim s indickými kořeny, žijící v Pákistánu. To je těžké. Máme tuhle krizi identity neustále, odjakživa. Potřebujeme se identifikovat s nějakou komunitou. Vždycky tomu tak bylo.“ Paras (P)

“Můj táta přišel z Indie, když mu bylo patnáct let. Cítil se jako Ind muslimského vyznání. Moje máma je zase Paštůnka. My jsme prostě Muhadžíři.” Ameena (P)

Jedním z dalších důsledků Rozdělení bylo umělé vytvoření nové etnické skupiny obyvatel. Indičtí migranti směřovali nejčastěji do pákistánských provincií Sindh nebo Pandžáb. Nově příchozí skupina obyvatel ale nesdílela mnoho společných znaků, jež by v primordiálním smyslu odkazovaly ke společné identitě tak, jako tomu je u ostatních etnik v Pákistánu (Waseem, 1996). K vytvoření etnické skupiny tak došlo instrumentálním způsobem, když nově příchozí do Pákistánu spojovalo pouze několik atributů. Stejná náboženská příslušnost nově příchozích do Pákistánu, užívání stejného jazyka (urdština) a společná migrační historie (příchod do Pákistánu). Tyto tři atributy vedly k vytvoření nové etnické skupiny - „Muhadžíru“. Název symbolicky odkazoval k náboženskému příběhu Mohammada a jeho následovníků, kteří podnikli pouť do Mekky. Společná migrační historie, resp. putování do Pákistánu, navíc posílené symbolikou náboženského příběhu, vytvořilo u nově příchozích pocit kolektivní identity. Urdština sice odkazovala ke skupinovému znaku příchozích do Pákistánu, ale pouze do určité míry, neboť její podoba se lišila co do dialektů v závislosti na tom, ze které části Indie muslimové přicházeli. Muhadžírové se velmi rychle etablovali v jednotlivých cílových regionech země a záhy začali dominovat v oblastech inter-etnické dělby práce, kde mezi sebou jednotlivé etnické skupiny soupeřily o podíl na veřejné moci (Ansari, 1995). Používání termínu Muhadžírové se lišilo v závislosti na dobovém kontextu (Kumar, 2011, s. 163-165). Termín užívají ostatní etnické skupiny (Paštúnové, Balúčové, Sindhové a další etnika) k označení původních příchozivších z Indie. V prvních desetiletích po vzniku Pákistánu docházelo k soupeření o nadvládu konkrétních jazykových mutací urdštiny z různých částí země (Kabir, 2009, s. 493). Urdštinu sice většina muslimů přicházejících do Pákistánu ovládala, ale nejednalo se vždy o mateřský jazyk muslimů.

“Takže my, tedy muslimové, prostě ten koncept byl takový, že muslimové odejdou do nové, čisté země, do Pákistánu, kde bychom se mohli cítit jako doma. Kde by se muslimové jako skupina, mohla cítit doma. Identifikace s komunitou je jedna věc. Je to o tom pocitu někam patřit. Jsme muslimové, měli bychom jít někam, kde to bude jen pro nás.” Paras (P)

“To je tak. Spousta lidí, kteří přišli z Indie, o sobě uvažuje jako o Indech. Ale tady jim místní původně začali říkat Muhadžíři. Jestli ti někdo místní řekne, že seš Muhadžír, jsi prostě Muhadžír. Ale musím říct, že my jsme nikdy nepociťovali nenávist ani odlišnost od místních.” Ameena (P)

Mezi pákistánskými obyvateli přetrvávala silná etnická a regionální identita, jež se ale nedokázala ztotožnit s národní identitou odkazující ke státu. Pákistánští představitelé se tak

v prvních desetiletích po vzniku Pákistánu pokusili uměle budovat národní pákistánskou identitu, čehož se snažili dosáhnout pomocí autoritářské správy země. Státotvorně orientovaný nacionalismus byl prosazován násilnou jazykovou unifikací a ustanovením národního jazyka, jímž se stala právě urdština (Jalal, 1985). Rozhodnutí o ustanovení urdštiny úředním jazykem ale nebylo dostatečně diskutováno s ostatními etnickými skupinami, a nakonec vedlo k násilným inter-etnickým střetům¹⁶. Státotvorně orientovaná politika byla dále prosazována například skrze působení banálního nacionalismu na různých měřítkových úrovních současně (Billig, 1995), čímž se vytvářel nacionální pákistánský narativ, jenž se ostře vymezoval proti Indii. U pákistánských obyvatel docházelo k vytváření nacionálních identifikací s nově vzniklým státem skrze uplatňování hostilní mezinárodní politiky s Indií a její implementací do jiných měřítkových úrovní. Projekce napjatých vztahů s Indií a vytváření pákistánské identity se projevovalo například v národně produkovaných historiích, školních kurikul, sportovních utkáních mezi oběma zeměmi, nebo v populární kultuře. Vzhledem k vysoce etnicky heterogennímu uspořádání společnosti se nikdy ale v Pákistánu nepodařilo vytvořit pocit národní jednoty. To dokazují i dlouhodobé separatistické snahy jednotlivých provincií nebo existence silných etno-nacionalistických uskupení¹⁷. Přístup ke národní identitě byl v Indii postupně vytlačen hinduistickým nacionalismem. Vazba k zemi původu s pluralitní etnicko-náboženskou společností byla postupně – i vlivem teorie dvojího národa – vytlačena právě náboženským nacionalismem. V Indii docházelo asi od třicátých let minulého století k podpoře komunistů, jež se zasazovali o nastolení řádu s odkazem na marxistické myšlenky a nastolení rovnosti (Moreno, 2019, s. 82). Komunistické snahy usilující o překonání kastovního systému, ukončení imperialismu a nastolení socialistického uspořádání společnosti tak, jak o ně usilovala ve čtyřicátých letech komunistická strana a další (Moreno, 2019, s. 86), se nicméně jeví jako aktuální i v současné době.

„Společnost, prostředí, to všechno okolo mě nutí uvažovat o sobě samém jako o muslimovi. Nedává mi možnost sebe samého vnímat jako individuálního jedince. Komunistu.

---

¹⁶ V rámci regionu Sindh například došlo v souvislosti s Rozdělením k demografické přeměně regionu. Z toho důvodu došlo na politické scéně mezi jednotlivými etniky k soutěžení o zdroje. Nově příchozí Muhadžíři v Sindhu velmi rychle ovládli veřejné instituce a „vytlačili“ z podílu na veřejné moci domácí, Sindhské obyvatele. Zavedením urdštiny jako povinného státního jazyka došlo ke znevýhodnění ostatních jazyků, což se promítlo nejvíce právě v rámci Sindhu, kde vypukly násilné střety.

¹⁷ Nacionalistická politická strana Jeay Sindh Muttahida Mahaz reprezentuje snahy stoupenců, kteří požadují vznik autonomního území Sindhu a jeho přejmenování na Sindhudéš („Sindhudesh“). Balochi Liberation Front („Balúčská osvobozeněcká fronta“) dlouhodobě usiluje o odtržení od Pákistánu a vytvoření samostatného území. Ballawaristan National Front usiluje o získání statutu provincie u oblasti Gilgit-Baltistán.

Prostě nás nutí do toho, abychom se cítili jako muslimové. Skupina. To je to, čeho se snaží dosáhnout. Jsem víc vzdělaný než většina muslimů. Jsem podporovatel ideologie, která je komunistická. To je to, jak se doopravdy cítím. Chci být spojený s pracující třídou, to je moje ideologie. Ale ta jejich ideologie mě nutí se cítit jako část nějaké skupiny, skupiny, která je utlačovaná. Já jsem komunista. Jsem nepraktikující muslim, ale to, kde žijeme, nás nutí se identifikovat jako muslima. Cítíme se diskriminovaní majoritou. Ale není to o hinduistech a muslimech. Je to o současné vládě a jejím nacionalismu. Nemůžeš vinit všechny hinduisty. A to je důvod, proč píšu poezii a příběhy pro děti. Píšu o naší kultuře. O tom, co znamená být indický muslim. Jak žijeme. Jak pracujeme. Většina muslimů jsou pracující třída, která nemá moc peněz. Nemají moc peněz na to, aby se užívali, a nemají kvůli práci čas na to, aby se modlili. Vlastně se dá říct, že většina muslimů je nenáboženská. Ale ten veřejný obraz se vytvořil tak, že vypadáme jako fanatici. Nejsme. Jsme pracující třída. Jsme ševci, prodavači zeleniny, mechanikové. U nás (v Proddaturu) je víc mechaniků než jinde. Práce je striktně dělená. A to rozdělení není na základě náboženství. Je to ekonomická záležitost. Je to dělení dle jednotlivých zájmových skupin. Ale mluví se o nás jako o náboženských fanaticích, kteří migrují do Saúdské Arábie, zemí Perského zálivu a že jsme fanatici. Ale to není pravda. Takoví my nejsme. Muslimové takto neuvažují. Dokonce i evropští historici si o nás myslí, že jsme muslimští nájezdníci. Jenže, indiští muslimové nemají s Partition, co dočinění.“ Mahmood (I)

5.10. Současné rodinné uspořádání

5.10.1. Migrační zkušenost

Hussainova migrace do Pákistánu změnila podobu rodinného uspořádání i jednotlivé životní strategie obou částí rodiny. Zatímco indická část rodiny setrvává po generace v jihoindickém Proddaturu, pákistánská část rodiny dlouhodobě migruje. Přirozeně se nabízí otázka, zda je tento velmi viditelný rozdíl mezi oběma částmi rodiny možno interpretovat jako důsledek Rozdělení. Hussain, který se rozhodl pro migraci do Pákistánu, učinil svou volbu částečně dobrovolně, ale částečně také s ohledem na nestabilní politickou situaci v Haidarabádu. Nelze proto hovořit o zcela dobrovolném rozhodnutí (Ernst, 2017, s. 8). Pákistánská část rodiny po generace k migraci přistupuje obdobně, když se snaží migrovat nikoli z nedostatku ontologického pocitu bezpečnosti v zemi (Botterill a kol. 2019), ale snaží se zlepšit své životní podmínky. Hussainovo rozhodnutí k migraci zcela evidentně ovlivnilo migrační strategie právě

druhé a třetí generace na pákistánské straně rodiny. Zástupci jak druhé, tak třetí generace totiž migrovali z Pákistánu do jiných zemí. Indická část rodiny naopak nikdy nemigrovala za hranice Indie. Dosavadní migrace jednotlivých členů indické části rodiny je pouze vnitrostátní a v daných regionech geograficky blízkých Ándhrapraděši, ve kterém žije většina rodiny. Současné rodinné, prostorově roztržené, uspořádání odkazuje k transnacionalismu. Udržování vazeb napříč několika kontinenty a časových pásem svou povahou narušuje obecné chápání fyzických hranic a času (Baldassar a kol., 2007).

“Naše rodina je teď rozestá po celém světě. Dva z mých synů žijí v zahraničí. Nejstarší je v Americe, prostřední je v Austrálii a nejmladší je zatím tady, v Pákistánu. Pak máme rodinu v Indii, tam jsou příbuzní od mojí matky a otce. Moji dva bratři jsou v Evropě. Jsme takoví globální migranti.” Paras (P)

“Je to legrační. Když si pomyslím, že naše rodina je opravdu rozestá po celém světě, říkám si, že hranice jsou úplně zbytečné. Jsme všude.” Zovia (I)

Všichni Hussainovi potomci ve větší či menší míře migrovali. Tři z Hussainových potomků, kteří žili celý život v Pákistánu, migrovali vnitrostátně.¹⁸ Další tři potomci migrovali do zahraničí. Zatímco dva Hussainovi synové migrovali do socialistického Československa, následně jeden pokračoval v migraci do Velké Británie, další migroval vždy dočasně s návratem do Pákistánu. Nejprve na dva roky do Íránu, po návratu a bezmála třech desetiletích strávených v Pákistánu, pak migroval na patnáct let do Lybie.¹⁹ Hussainova vnoučata, jež se narodila v Pákistánu, většinou také emigrovala do zahraničí. Dvě vnučky a dva vnuci migrovali do Kanady, jeden do Spojených států Amerických, jeden nejprve do Velké Británie a následně do Austrálie. Stejně tak, jako bral při úvaze k migraci Hussain ekonomický aspekt lepší budoucnosti, Pákistánská část rodiny zahrnuje vědomě tento faktor do svých migračních strategií.

“My migrujeme z ekonomických důvodů. Vždycky se snažíme přemýšlet o tom, co nám ta země, ve které žijeme, může nabídnout. My máme vzdělání, které nám umožňuje migrovat do zahraničí. V mém případě vždycky šlo o to, že já jsem neměl dostatek finančních prostředků. Chtěl jsem zajistit vzdělání všem třem svým dětem. A peníze jsem v té době měl pro vzdělání jen

---

¹⁸ Rozhovor se Shammim mimo záznam, záznam v deníku

¹⁹ Rozhovor s Paraseem mimo záznam, záznam v deníku

jednoho. Proto jsem odešel do Lybie. Tak jsem si mohl dovolit vzdělání pro všechny své syny. Migrace je pro nás přirozená.“ Paras (P)

„Možná je to dané tím, že nemáme takový vztah k místu, jako mají oni (indická část rodiny). Oni nikdy nemigrovali. Můj otec, když odešel, tak to taky udělal pro to, aby naše rodina měla lepší ekonomické podmínky. Zlepšila se nám životní úroveň. Oni v Indii tím, že zůstali celou dobu na tom samém místě, tak se nikdy nevymanili z chudoby. Ale my přemýšlíme vždycky dopředu. Snažíme se zajistit lepší podmínky pro rodinu.” Paras (P)

“Tím, že ta indická část naší rodiny nikdy nemigrovala, došlo k tomu, že na tom jsou ekonomicky stejně špatně, neměli přístup ke vzdělání, jsou chudí. Kdyby migrovali, bylo by to pro ně lepší, mohli by si zvýšit životní úroveň. A teď tam navíc jsou v nebezpečí kvůli hindským nacionalistům.” Shammim (P)

Indická část rodiny naopak setrvává, až na výjimky, po generace v Proddaturu. Všechny tři generace Rozdělení žijí v jednom městě a ve třech vícegeneračních domácnostech. Jakákoliv představa o migraci se nejeví členům rodiny jako přirozená a žádoucí. V rámci druhé generace migrovaly z Proddaturu pouze dvě děti. Obě dvě tak činily z ekonomických důvodů. Nejstarší syn se společně se svou ženou přestěhoval do Haidarabádu. Jedna z mladších dcer se přestěhovala do Bengalúru.²⁰ Oba dva ale svou migrací představují v rámci indické rodiny výjimku. Zatímco u pákistánské části rodiny všechny tři generace Rozdělení migrovaly, u indické části rodiny panuje negativní percepce migrace. Indická část rodiny je silně zakořeněná v dané lokalitě, odkud všechny tři generace Rozdělení pocházejí. Panuje silný pocit svázanosti s rodinou, místem původu a lokální komunitou.

“My nemigrujeme. Máme obrovský vztah k místu. Hodně to pro nás znamená. Jsme tady s tím místem hodně spjatí. Když jsem byla malá, hodně jsme se stěhovali. Vystřídali jsme tady ve městě hodně míst. Vždycky, když jsem měnila školu, stěhovali jsme se. Nikdy jsme ale neopustili Proddatur. To je prostě nepředstavitelné. Jasně, já sice pracuji v Kadapě, ale vracím se sem na víkendy. Mám tady rodinu, tady je můj domov. Neumím si představit, že bych se třeba někdy přestěhovala do jiné země. Hrozně by se mi stýskalo po rodině.” Zovia (I)

“Pro Muhadžíry to není takový problém migrovat. Oni neznají, co znamená spjatost s místem. My to máme jinak. Ať si migruje, kdo chce. V naší rodině (indická část) to ale nedopustíme.

---

²⁰ Neformální rozhovor se Zovií, poznámka v deníku

Nemyslíme si, že je správné. Nechat tady ostatní by nebylo zodpovědné. My jsme prostě v rodině všichni pospolu a jsme si na blízku. Když už někdo migruje, tak jen do Haidarabádu nebo do Bengalúru. Ale dál prostě nikdo. My to máme jinak než Muhadžíři. Oni taky pak hodně emocionálně strádají a trpí. My to v tomhle máme lepší.” Mahmood (I)

Způsob udržování rodinných vztahů u obou částí rodiny se proměňuje v čase. Zatímco v minulosti rodina udržovala nepravidelný telefonický a písemný kontakt, v současnosti jsou členové rodiny díky informačním technologiím v kontaktu téměř nepřetržitě.

5.10.2. Současné interakce

“Kvůli tomu, že Hussain odešel, tak se rozdělila ta naše rodina. Po tom, co tady byl Paras s rodinou, tak od té doby jsme opravdu hodně v kontaktu. Vždycky jsme si s ním volali. Třeba dvakrát, třikrát do měsíce nám volal. My jsme mu moc nevolali. Volal on. Povídali jsme si o tom, co je nového a tak. On se tady tenkrát hodně sblížil s mým bratrem, probděli celé noci a jen si povídali. My všichni. Jeho ženě se tady nelíbilo, protože ona tenkrát než do Indie, chtěla na dovolenou jet do Evropy. A když my jsme byli celé noci vzhůru, ona se toho neúčastnila, protože byla našťvaná. Ale je to moc fajn žena. I když s ní v kontaktu nejsme. Voláme si vždycky s Parasem.” Mahmooda (I)

Uplatňované politiky obou zemí, které znemožňují přeshraniční pohyb členům rodiny, zásadním způsobem dlouhodobě ovlivňují rodinné uspořádání. Navzdory politické realitě obou zemí však rodina hledá cesty, jak za stávajících omezených podmínek, udržovat kontakt. S dostupností internetového spojení, došlo k výrazné proměně podoby a intenzity udržovaných vztahů. Dostupnost informačních technologií se zásadním způsobem podílí na udržování transnacionálně uspořádaných rodinných vztahů (Vertovec, 2009).

“S Parasem jsme v kontaktu přes internet. On vždycky volal sem do Proddaturu. Pak, když začal Facebook, našli jsme se přes Facebook a začali komunikovat často. Je to hodně jednodušší. Kdykoli si můžeme zavolat. Jsme v kontaktu teď často. Někdy volá i jeho sestra s mojí sestrou. Já jsem se s ní nikdy nepotkal, ale ony dvě se mají strašně rády.” Mahmood (I)

“Pro mě je rodina hodně důležitá. Domov je tam, kde jsou ti lidi, které máš ráda. Každé ráno, v době, kdy tady jde internet, tak si píšu s rodinou. Píšu do Kanady, do Ameriky, do Londýna, Nasirovi (Bratrovi), rodině mého muže do Indie, do Austrálie, prostě jak kdy. Jsem kontaktu se všemi. Pak jdu do práce a večer zase koukám na internet, na WhatsApp a do Facebooku. Jsme

všichni propojení. Voláme si přes internet, tak je to fajn. Už nemusíme psát dopisy. S indickou částí rodiny jsem v kontaktu. Ale ne tolik jako s rodinou mého manžela. Musím říct, že s manželovou rodinou mám bližší vztah. Oni jsou taky z Indie, ale z U.P.²¹“ Shammim (P)

“Moje mamka je taková rodinná spojka. Asi jako strýc Paras. On ví o celé rodině všechno. Celou rodinnou historii. Jeho tohle vždycky zajímalo. Když nás přijel navštívit, měl připravený seznam všech, s kým se musí potkat. To mu dal jeho otec. Moje mamka je podobná. Pořád sedí na telefonu a s někým mluví. Když přijedu z Kadapy (město) domů, ona sedí v obýváku a s někým telefonuje. Pokaždé s někým jiným. Ona ví o naší části rodiny opravdu všechno. Je to neuvěřitelné, ale když si člověk představí, kolik má naše rodina členů, tak je to vážně co říct. A ona si pamatuje, jména, všechno!” Zovia (I)

„Jsme v kontaktu přes sociální sítě. Máme Facebookovou skupinu, kam posíláme všichni fotky. Máme těch skupin vlastně víc. Pak si taky voláme. S Indy jsem nejvíc v kontaktu s Mahmoodou a se Zovií. Naše komunikace je pouze přes internet. Funguje to. Je to tak mnohem jednodušší. V kontaktu jsou tak i naše děti, všichni spolu komunikují. Je jedno, kdo je odkud. A zároveň tam není žádná povinnost. Ale je to dobré. Víme, co se děje. A že oni třeba teďko opravdu hodně trpí, v té Indii. S dětmi, rodinou i kamarády jsem ve spojení pravidelně. Píšeme si v týdnu, sdílíme zajímavá videa, články. Není úplně potřeba říkat kdo je v rodině a kdo není. V naší rodině je vítaný každý.“ Paras (P)

„Já jsem v kontaktu z té pakistánské části nejvíc s Parasem a s Pashou. Oni jsou hodně inspirativní a podporují mě. Ale píšeme si se všemi. S bratřenci z Pákistánu, i sestřenicemi. Jsme rodina. Je jedno, že každý žije v jiné zemi. Jsme jedna rodina.“ Zovia (I)

Získané odpovědi ukazují, že rodina udržuje vztahy zejména přes sociální sítě. Rodina udržuje kontakt pomocí sdílených skupin vytvořených v různých aplikacích a platformách a je vzájemně vysoce propojena. Členové rodiny komunikují v rámci několika skupin najednou. Cuban definuje pět typů komunikačních řetězců (Cuban, 2017). Z výpovědi Parase vyplývá, že rodina udržuje kontakt pomocí prvního typu, tzv. „The Circle“ (Cuban, 2017, s. 46), kde v rámci dané členské skupiny komunikují všichni její členové najednou. Zoviina výpověď, která hovoří o matce, jež je neustále ve spojení s rodinnými členy odkazuje ke druhému typu, tzv. „The Channel“ (tamtéž, s. 47), který se vyznačuje přímým kontaktem mezi zúčastněnými. Komunikace zároveň často probíhá v reálném čase. Zbylé tři typy komunikačních řetězců („The

---

²¹ Běžně používaná zkratka v kontextu jižní Asie pro indický stát Uttar Pradéš.

Star“, „The Line“, a The Operator“, tamtéž, s. 47) by velmi pravděpodobně na způsoby komunikace dané rodiny mohly být aplikovány také, z daných rozhovorů to ale explicitně nevyplývá. Z výpovědi Shammim nebo Zovie lze usuzovat, že členové rodiny komunikují s členy rodiny a přáteli napříč různými časovými pásmy a v různých hodinách dne. Z dosažených odpovědí vyplývá, že komunikaci udržují jednotlivé generace mezi sebou, ale také napříč více generacemi. Shammim uvedla explicitně, že je pro ni rodina důležitá. Stejně tak míra intenzity kontaktu, kterou udává Paras ukazuje, že rodina udržuje úzké vazby.

5.11. Proces odcizení

Obě části rodiny se od Rozdělení setkali pouze několikrát. Zatímco pamětníky Rozdělení pojily úzké emocionální vazby, intenzita vztahů klesala s dalšími generacemi, které neměli možnost přímého kontaktu s druhou částí rodiny. Zatímco u první generace Rozdělení nedocházelo k diferenciaci mezi jednotlivými částmi rodiny, u druhé generace dochází k jasnému rozlišování obou částí rodiny. Zástupci druhé generace byli také ve spojení, ale touhu realizovat osobní setkání pocíťoval pouze jeden syn Hussaina. K osobnímu setkání obou částí rodiny došlo v průběhu sedmdesáti let pouze několikrát. To se projevilo také na podobě vztahů, jež mezi sebou obě části rodiny udržovaly. Navzdory pozitivním rodinným vztahům je možné vnímat u jednotlivých členů na obou stranách, jak v Indii, tak v Pákistánu, jistou míru rozlišování mezi oběma částmi rodiny. Rodinní příslušníci se nejčastěji vymezují, když rozlišují mezi „oni“ a „my“. Další rozlišování, které rodinní příslušníci používali bylo „naše“ a „jejich“.

I přesto, že se rodina nemůže kvůli zahraniční politice obou zemí pravidelně navštěvovat, rodinu stále pojí silné emocionální vazby. Členové obou částí rodiny jsou díky moderním technologiím v každodenním kontaktu. Obě části rodiny k sobě navzájem projevují náklonnost.

„Byli si s mojí rodinou hodně blízcí (Hussain a jeho rodina, kteří migrovali do Pákistánu). Ale on se poprvé, když přijel zpátky, bál přijít domů. Zůstal radši u kamaráda v Proddaturu. Jednoho dne se z ničeho nic objevil u nás před domem. Pamatuju si, že můj otec plakal štěstím. Dlouho ani jeden z nich nepromluvil.“ Mahmood (I)

“Věděli jsme, že máme nějakou část rodiny v Indii, ale nijak zvlášť jsme se s nimi nebavili. Spíš jsme věděli, že existují. Oni se báli odejít do Pákistánu, protože neměli dost odvahy.”

Shammim (P)

V důsledku produkce národně-orientovaných narativů lze u obou států sledovat „proces odcizování“, které spočívá v odlišných reprezentacích sdílené historie v obou zemích (Chaturvedi, 2001). Proces odcizování lze sledovat třeba v případě interpretací charakteristických znaků nebo chování daných etnických skupin obyvatel. Tak, mimo jiné, došlo i k zavedení a používání termínu Muhadžír. Z uvedených výpovědí se zdá, že Muhadžíři se navzdory stejné náboženské příslušnosti a původu s indickými muslimy v Indii stali „ti druzí“.

„Indové, kteří odešli do Pákistánu, vždycky čelili útlaku. Jsou na to zvyklí, a proto jsou zvyklí i migrovat. Myslím, že Muhadžíři k té migraci prostě takhle přistupují.“ (Mahmood)

„Slyšel jsem, že je pro Muhadžíry strašně těžké se oženit. Musejí si hledat partnery jen mezi Muhadžíry, protože je jiná etnika neberou mezi sebe. Dozvěděl jsem se, že mnoho etnických skupin, hlavně na hranici s Afghánistánem, žije v otřesných hostilních podmínkách. Nemají podporu od vlády. To je do nějaké míry podobné s Indií. Rozdělení lidí na trhu práce je hrozně podobné kastovnímu rozdělení. Každá kasta má svou profesi. Je tady obrovské kastovní dělení a nesmí se to míchat. A to dělení existuje i v lokálním měřítku. Prostě to tak je.“ (Mahmood)

Na druhou stranu, „proces odcizení“ lze sledovat i u pákistánské strany rodiny (Muhadžírů). Ti vnímají možnost setrvání v rodné Indii jako zpátečnické. Hussainovo rozhodnutí migrovat, je u pákistánské části rodiny předkládáno jako prozřetelné a takové, jež je možné z dlouhodobého pohledu hodnotit kladně. Indická část rodiny je u pákistánské části vnímána jako ekonomicky slabší a sociálně ohroženější, zejména s ohledem na současnou hinduisticko-nacionalistickou politickou reprezentaci v Indii. Zároveň dochází k odcizování obou částí rodiny tím, že je poukazováno na rozdílnosti. Případné socio-ekonomické rozdíly mezi oběma částmi rodiny jsou následně interpretovány s hodnotícím stanoviskem. Pákistánská část rodiny poukazuje na progresivnější rodinný přístup v otázkách přístupu ke vzdělání u žen v rodině. Ačkoli u obou částí rodiny dívky ze třetí generace Rozdělení studují nebo studovaly na univerzitách, u druhé generace Rozdělení je mezi oběma částmi rodiny viditelný rozdíl ve stupni dosaženého vzdělání dívek a žen.

“On si myslel, že jeho rodina se mylí. Myslel si, že pokud odejde, bude v bezpečí. A myslím si, že dobře udělal. Když si představím podmínky, ve kterých oni (indická část rodiny) žijí, nejsou na tom ekonomicky dobře. Nejsou. Mají velké problémy. A je to kvůli tomu, že jsou nuceni se přizpůsobovat politickému vedení v čele s hinduistickou vládou. Muslimové jsou ve velmi špatné situaci. A můj otec to viděl už tenkrát. Věděl, že kdyby zůstal, byla by to pro něho a jeho děti katastrofa. Proto se rozhodl pro tak velký krok. Bylo mu jen dvacet čtyři. A i přesto, že neznal jazyk, to místo, všechno bylo jiné, rozhodl se, že pojedou vlakem do Pákistánu.” Paras (P)

“My (sourozenci) jsme chodili na univerzitu v Karáči. Měli jsme opravdu dobré podmínky pro studium, mohli jsme na rozdíl od indických sestřenic studovat na univerzitě. Byli jsme vzdělaní. To oni v Indii měli mnohem složitější, protože si to nemohli dovolit.” Shammim (P)

“To, že naše rodina (pákistánská část) migruje, je kvůli ekonomickým důvodům. Jsme vzdělaní lidé a v Pákistánu pro nás nejsou dobré ekonomické podmínky. Nevidíme tady budoucnost. Já sám jsem před dvaceti pěti lety přistoupil k obrovskému rozhodnutí a odešel jsem. Neviděl jsem tady budoucnost pro svoje děti. Kvůli nedostatečným ekonomickým podmínkám jsem neměl možnosti zajistit vzdělání pro všechny své tři děti. Měl jsem peníze jen pro jedno. Proto jsem tenkrát začal hledat možnosti, jak bych si mohl ekonomicky přilepšit. Tak jsem se dostal do Libye. Po patnácti letech v zahraničí se mi konečně podařilo zajistit vzdělání pro všechny tři děti a mohl jsem je pak poslat do Ameriky, do Anglie. Prostě to byla otázka nutnosti. Nehodlal jsem se smířit s nedostatečnými podmínkami. Chtěl jsem, aby se mým dětem dostalo lepších podmínek než mojí generaci.” Paras (P)

“Mému otci bylo jen dvacet čtyři, když se rozhodl bez vědomí rodiny odejít z Indie. Myslel si, že to bude nejlepší řešení pro něho a další generaci. Ale ti příbuzní na venkově, oni to tak neviděli. Byli prostě spokojeni s tím, co měli. Můj otec měl ale vizi. Svoje rozhodnutí migrovat do Pákistánu viděl jako dobré řešení.” Paras (P)

5.12. Národní produkce historie

„Proces odcizování“ je možné sledovat i u odlišných národních reprezentací historických událostí, zejména rozdělení Indie a Pákistánu jako jednorázové politické události. K politizaci učebních materiálů a k politizaci národní historie dochází jak v Indii, tak v Pákistánu dlouhodobě. Národní narativy jsou konstruovány na úrovni vzdělávání, kam se politické

zobrazování historie promítlo skrze výukové materiály (Aziz, 1993). Zprostředkované výukové materiály mířily na výchovu nastupujících generací a významným způsobem se podílely na utváření národně orientovaných diskurzů s cílem vytvořit silnou národní, nacionálně orientovanou identitu (Lall, 2008). Společná historie obou zemí je ale jak v Indii, tak Pákistánu zobrazována odlišně (Joshi, 2010), když dlouhodobě dochází k odlišným reprezentacím náboženských skupin v sousední zemi (Chaturvedi, 2001).

Informace zprostředkované vzdělávacími institucemi se od těch, které narátoři slyšeli doma, lišily. Pákistánci byli reprezentováni ve smyslu politické identity, zatímco identita muslimských Indů sestávala nejprve z primordiálního pohledu (Indové), a až následně v náboženském aspektu, jako muslimové.

“V rámci historie Partition, hlavně když dojde k tématu muslimských vládců, jejich vnímání je jiné. Vlastně se dá říct, že nazírání na ně je jiné. Má se za to, že hinduističtí vládcí byli lepší než muslimští vládcí. Tak o tom píšou v knihách. My jsme to tak nevnímali. Nevnímali jsme nějaké rozdíly. V dětství jsme se nikdy necítili jako muslimové. Byli jsme Indové. Nikdy jsme nevnímali, že bychom byli nějaká jiná skupina nebo co. Odjakživa. Až do devadesátých let. Tehdy se všechno změnilo. Od té doby už to vnímáme jinak. Nikdy jsem si nemyslel, že jako Ind muslimského vyznání budu muset řešit, že jsem muslim. Opravdu mě to šokovalo a jsem z toho smutný. Do té doby jsem skutečně neměl uvažování založené na tom, že jsem nějakou skupinou nebo co.” Mahmood (I)

„Ve škole jsme se učili o rozdělení. Pamatuji si, že jsme se o tom bavili. Ale jen okrajově. Učili jsme se o získání nezávislosti. A pak o tom, že nějakí muslimové v čele s Džinnáhem chtěli vytvořit samostatný stát. Pak jsme věděli, že Pákistán a Indie nejsou v harmonickém vztahu. Protože muslimové z Pákistánu provokovali Indii. To bylo to, co nám říkali. Doma jsme se o Rozdělení nebavili. Věděli jsme, že odešel strýc, ale nějak víc jsme se o tom nebavili.“ Mahamooda (I)

„Jo, pamatuji si to. Učili jsme se, že hinduisté se snažili utlačovat muslimy. Proto bylo potřeba vytvořit vlastní stát jen pro muslimy, aby nedocházelo k ohrožení. To bylo za dob, co jsme měli učebnice, které toto tvrdily.“ Paras (P)

„Učili jsme se pozitivně jenom o Gándhím. Nehrú byl ten špatný. Džinnáh byl oslavován jako otec národa. Vlastně pořád je. Tohle nás učili. Později jsme se dozvěděli, jak to bylo doopravdy.“ Arsalan (P)

„Myšlenka Pákistánu nebyla politická. Byla spíš náboženská. Snažila se, aby měli muslimové v oblastech, kde jich bylo nejvíc, nějaké záruky. Aby měli muslimové vlastní území. Myšlenka Pákistánu přišla poměrně pozdě. No, a toho se pak chytil Džinnáh. Hinduisté vždycky chtěli Hindustán. To bylo důvodem, proč se Džinnáh zasazoval o vlastní vznik Pákistánu. K rozdělení nedošlo kvůli Džinnáhovi. Bylo to kvůli jeho myšlence na samostatný stát. Ale Džinnáh se jen snažil uchránit muslimy.“ Dada (I)

“Pamatuji si to přesně. Ve škole jsme se učili o historii úplně blbosti. Bylo to totálně lživé. Pamatuji si, jak jsem řešila doma s rodiči, jak je možné, že v knihách jsou napsané věci, které nejsou pravda. Prostě jsem nechápala, jak může být v knize napsaná hloupost. Byly tam opravdu blbosti.” Shammim (P)

6. Diskuse výsledků

Rozdělením Indie a vznikem Pákistánu došlo k zásadní proměně Indického subkontinentu. Oba státy spojuje mimořádně traumatická historie, kterou nelze při studiu obou zemí ignorovat. Jak Indie, tak Pákistán dlouhodobě produkují národní diskurzy historie, což se často odráží v nepřátelském nastavení obyvatel vůči sousedské zemi. Zatímco oba státy produkují národní historie, Rozdělením dlouhodobě zasažené rodiny musí hledat vlastní strategie zvládnání a odpovědi na prožitá rodinná traumata, jež se s historickým obdobím získání nezávislosti pojí.

V úvodu práce definuji dvojici výzkumných otázek, které se ptají po tom, jakým způsobem ovlivnilo Rozdělení uspořádání konkrétní rodiny v čase a prostoru, a dále, jak lze optikou studia životní historie dané rodiny téma Rozdělení interpretovat. V návaznosti na tyto otázky jsem stanovila čtyři podotázky, které výzkumnou dvojici otázek rozvíjejí, a zároveň téma zkoumají z několika pohledů a různých časových hledisek. Práce se snaží o částečně systematické propojování více úroňových měřítek, která na sebe v důležitých momentech rodiny a historických událostí, působila. Pro práci je zásadní časové měřítko, protože historické téma Rozdělení a jeho důsledků je interpretováno současnou optikou, čímž může docházet k částečnému zkreslení.

Dlouhodobě uplatňované narativy ve studiích Rozdělení, jež se zaměřují na „velká“ vyprávění historických událostí, mohou částečně vysvětlit dílčí témata souvisejících s rozdělením Indie a vznikem Pákistánu, ale není v jejich možnostech komplexně odpovědět na otázky stanovené v úvodu této práce. Oba ze dvou zmíněných přístupů k vysvětlení příčin rozdělení však nedokážou uspokojivě uvažovat širší historický kontext a probíhající období dekolonizace, jež Rozdělení doprovázelo. Přístup kritické geopolitiky umožňuje zkoumání tématu skrze optiku, která nahlíží realitu komplexněji a zohledňuje ve svém zkoumání důsledky Rozdělení na konkrétní skupiny lidí (rodiny, lidi stojící na okraji společnosti). Přístupy Nových historií („New histories“) umožňují rozsáhlejší zacílení zdánlivě okrajových témat, která jsou pro komplexní nahlédnutí tématu Rozdělení a jeho dlouhodobých důsledků, důležitou součástí. Svou povahou poskytují prostor pro zkoumání životních historií rodin nebo jednotlivců a zároveň umožňují dosažené výsledky zasadit do širšího politicko-geografického a historického kontextu, čímž vhodně asistují přístupu kritické geopolitiky. V duchu Nových historií postupuje ve své práci například i Ishtiaq Ahmed, který se detailně věnuje (R)rozdělení Pandžábu. V práci kombinuje širší historicko-politický kontext a výpovědi Rozdělením zasažených lidí (Ahmed, 2002).

První podotázka řešená v rámci této diplomové práce se věnuje dlouhodobým důsledkům geopolitického rozhodnutí o Rozdělení ve vztahu ke konkrétní rodině, jež byla Rozdělením prostorově roztržena, když její část rodiny migrovala v roce 1948 do Pákistánu. V kontextu probíhajících událostí Rozdělení (přeshraniční migrační pohyby, etnické čistky podél nových hranic a jim přilehlých regionů, nestabilní politická situace), spojených s politickou mobilizací muslimů apelující pro odchod do Pákistánu a přímou zkušeností s vojenským převratem v Haidarabádu, došlo k výraznému narušení subjektivního pocitu bezpečí centrální osoby této práce – Usmana Khawaji Hussaina. Míra percepce nebezpečí se u různých členů jeho rodiny výrazně lišila. Většina rodiny žijící v rurální části jižní Indie neměla, na rozdíl od Hussaina, přímou zkušenost s vojenskou intervencí, ani s jinými etnicko-náboženskými střety, jež by podporovaly premisu mezi-náboženského konfliktu. Rozdíl v percepci nebezpečí mezi rodinnými příslušníky žijícími na venkově a ve městě, odkazuje k rozdílnému utváření kolektivních identit mezi městem a venkovem (Gellner, 1983). Rozdílná míra subjektivního pocitu bezpečí (ontologické bezpečnosti) a spokojenosti v zemi (Botteril a kol., 2019) vedla u členů rodiny k odlišným životním strategiím. Zatímco se Hussain se svými nejbližšími rozhodl pro migraci do Pákistánu, výrazná část rodiny se rozhodla pro setrvání v domovském regionu. Hussainovo rozhodnutí migrovat dlouhodobě ovlivnilo rodinné uspořádání. Jeho rozhodnutí migrovat tak lze do jisté míry interpretovat jako úspěšnou mobilizační politikou dvojího národa. Motivaci migrovat nepochybně podpořila i vidina možného pracovního přeložení do Pákistánu, o které sám požádal, a která souvisela s organizací koloniální britské správy. Nepřátelsky nastavené politiky obou zemí znemožnily oběma částem rodiny udržovat úzké vztahy. Přístup Nových historií („New histories“) umožňuje zkoumat uspořádání a vztahy rodinných příslušníků a dlouhodobých dopadů na rodinné uspořádání. První generaci Rozdělení, i přes omezenou možnost kontaktu, pojilo úzké emocionální pouto k rodině. Zástupci obou částí rodiny se setkali v průběhu několika desetiletí pouze ojedinele. Ačkoli se rodina nemohla pravidelně stýkat, členy první generace Rozdělení pojily úzké emocionální vazby. Indická část rodiny nikdy do Pákistánu nemigrovala ani necestovala. Návštěvy vždy probíhaly pouze jednostranně. Od Hussainova opuštění Indie se nová, indicko-pákistánská rodina setkala po Hussainově smrti asi pouze třikrát. Uspořádání rodiny po Rozdělení Indie a vzniku Pákistánu odpovídalo svou povahou transnacionálním rodinám. To ukazuje, že k prostorově rozptýlenému uspořádání transnacionálních rodin může dojít nepřímo i vlivem nedobrovolných rozhodnutí migrovat (Ernst, 2017).

Druhá podotázka se soustředila na současné uspořádání prostorově roztržené rodiny a vztahů mezi jejími členy. Rodina je v současné době rozmístěna po několika kontinentech. Současné rodinné uspořádání tak odkazuje k transnacionální rodině. Indická část rodiny je pevně spojena s místem a historií v daném regionu. U indické části rodiny se dosud nikdo ze tří generací Rozdělení nepřestěhoval do zahraničí. Všichni rodinní příslušníci žijí v relativní blízkosti, případně v bezprostředně sousedících svazových státech, kam výjimečně migrují za prací. Vysoká míra emocionální provázanosti s ostatními členy rodiny a místem bydliště zásadně omezuje případné rozhodnutí migrovat. Úzké vazby k místu odkazují ke konceptu domova, který klade důraz na rodinnou historii, a právě její spjatost s místem – tzv. „ancestral home“ (Wu, Wilkes, 2017). Ačkoliv to z rozhovorů provedených v indické části rodiny explicitně nezaznělo, socio-ekonomická situace rodiny není nastavena pro možnost případné dlouhodobé migrace některého z jejích členů. Hussainův odchod do Pákistánu zcela jistě ovlivnil životní strategie dalších generací. V každé generaci Rozdělení alespoň jeden člen pákistánské rodiny migroval trvale do zahraničí. Ekonomická migrace je v pákistánské části rodiny vnímána jako esenciální součást strategií zlepšování stávajících životních podmínek členů pákistánské části rodiny. Hussainovo rozhodnutí migrovat do Pákistánu nepochybně zásadním způsobem ovlivnilo další generace i ve vztahu k místu nebo chápání domova. Zatímco indická část rodiny setrvává pevně spjatá s půdou a komunitou, ve které po generace žije, pákistánská část rodiny se tak silnými vazbami k místu nevyznačuje. Lze spekulovat, zda Hussainova zkušenost odchodu od indické části rodiny měla za následek vytvoření odlišného vztahu k (domovskému) místu a vytvoření životních strategií orientovaných na neustálou snahu o zlepšování životních podmínek pro členy rodiny, u kterých se migrace stala z dlouhodobého hlediska přirozenou součástí života a rodinného uspořádání. Pákistánská strategie může odkazovat k chápání domova v kosmopolitním smyslu – tzv. „cosmopolitan home“ (Wu, Wilkes, 2017). Zároveň ale by bylo možno v případě pákistánské části rodiny možno uvažovat i o dalším, tzv. „nebulous home“ (tamtéž.).

Zástupci obou částí rodiny se v devadesátých letech osobně setkali v Indii. To ukazuje, že mezi některými zástupci druhé generace existovala silná touha po osobním setkání s „druhou částí“ rodiny žijící v sousední zemi. Potřeba osobního setkání rodinných příslušníků obou částí rodiny a její úspěšná realizace otvírá prostor pro úvahy přinejmenším dvou témat. Zaprvé, prostorovým roztržením rodiny nedošlo z dlouhodobého hlediska k absolutnímu zpretrhání rodinných vazeb členů jejích obou částí. U té části rodiny, která odešla do Pákistánu evidentně přetrvávají úzké vazby k původní, domovské zemi. To může být do jisté míry interpretováno

konstrukcí nových identit, jež byla migrantům přichozím do Pákistánu přidělena. Kolektivní identita urdsky mluvících sice byla dostatečně silná pro vytvoření samostatné etnicko-náboženské skupiny, ale nedokázala mobilizovat k vytvoření dostatečně silného vztahu k půdě a místu (novému domovu), ve kterém se nově přichozí indiští muslimové usadili. Zadruhé, intenzivní produkce národních diskurzů v obou zemích nebyly dostatečně silné na to, aby změnil uvažování těch, které události Rozdělení bezprostředně zasáhly na úrovni rodin. Míra intenzity vztahů rodinných členů v obou zemích se z dlouhodobého hlediska proměňuje a v rámci studií Rozdělení se jedná o nedostatečně probádané téma (Talbot, 2009). Zatímco první generaci Rozdělení pojily velmi úzké vztahy, druhá generace zaznamenala kolísavý zájem o členy rodiny v sousedské zemi. Zástupci druhé generace Rozdělení měli všeobecné povědomí o rodinné historii, ale obecně u nich nebyl hlubší zájem o osobní setkání s rodinou. Touha po osobním setkání s „druhou“ částí rodiny byla dostatečně silná pouze u jednoho Hussainova syna, který návštěvu v Indii realizoval. Ačkoli existuje předpoklad, že by se mohly obě části rodiny navštívit, nebo se o návštěvu pokusit, indická část rodiny nikdy aktivně k takové možnosti nepřistoupila. V obou rodinách nedocházelo k explicitnímu sdílení rodinné historie a předávání vzpomínek na období Rozdělení. Stejný trend zaznamenala ve své práci již dříve zmíněná Vanita Sharma, která se zabývala více generačním přenosem a sdílením historie v rámci rodin (Sharma, 2009).

Obě části rodiny se nemohou fyzicky stýkat, ale pomocí sociálních sítí udržují úzké vztahy. Členové rodiny jsou v téměř každodenním kontaktu. Transnacionálním uspořádáním rodiny dochází u jejích členů k vytváření nových kategorií vnímání času a prostoru, které se vlivem používání sociálních sítí proměňují. Obě části rodiny se shodly na tom, že moderní technologie usnadňují život, mimo jiné, právě v udržování rodinných vztahů. Kontakt udržují zejména ti, kdo se osobně setkali při návštěvě pákistánské části rodiny v Indii.

Třetí podotázka zkoumala, jakým způsobem obě části rodiny interpretují rozdělení Indie a vznik Pákistánu a zároveň, jak vnímají vztahy s „druhou“ částí rodiny. Pro oba státy je typická vysoká míra státního a náboženského nacionalismu, který je přítomný ve všech měřítkových úrovních. V rámci konkrétní rodiny, která byla Rozdělením přímo zasažená, existují k tématu Rozdělení (a dílčích témat) rozdílné interpretace, což se projevuje například v lehce odlišných výpovědích členů rodiny (kapitola 5.7. *Uspořádání rodiny v době před rozdělením*, pasáž ohledně písemného ne/kontaktu).

Samotné geopolitické události Rozdělení jsou sice mezi členy obou částí rodiny vnímány veskrz negativně, ale z uvedených rozhovorů vyplynulo, že mnohem důležitější je pro členy obou částí rodiny otázka prostorového roztržení samotné rodiny. I přes absenci osobního kontaktu obou částí rodin je evidentní, že obě části rodiny pojí úzké emocionální pouto. Národní historie Rozdělení tak sice v povědomí rodinných členů obou částí rodiny existují, ale k osobní identifikaci s tématem a jeho interpretaci dochází až na mikro-úrovni rodiny a její historickou zkušeností (tj. migrace části rodiny do Pákistánu). Zatímco indická část rodiny hodnotí Rozdělení negativně, pákistánská část rodiny je v hodnocení značně pozitivnější. U obou částí rodiny dochází k proměnlivému a nejednotnému chápání termínu „Partition“. V obou částech rodiny dochází v dlouhodobém časovém horizontu ke proměnám zájmu o události roku 1948 a přilehlých let. Rozdělení, resp. násilí, které jej doprovázelo, je chápáno jako „selhání“ první generace, za které další generace nenesou odpovědnost, případně se jich netýká. Z výpovědí ale nelze jednoznačně určit, kdy je odkazováno na Rozdělení jako na více událostí (vč. teritoriálního dělení, migrace, násilí) nebo rozdělení související a priori s rozdělením rodiny. Rozdělení samotné je přijímáno mezi členy obou částí rodiny rozporuplně. Pákistánská část rodiny hodnotí Rozdělení optikou modernistického přístupu a rozhodnutí svých předků vnímá jako legitimní. Migrační zkušenost je prezentována jako pozitivní, protože umožňuje flexibilitu člověka při adaptaci na širší společensko-politické prostředí. Tato životní strategie jasně ilustruje absenci svázanosti s konkrétním místem, příp. odlišným konceptem domova od jeho chápání u indické části rodiny. Indická část rodiny hodnotí Rozdělení negativně. Rozdělení je spojeno s rodinnou zkušeností (migrací, resp. oddělením části rodiny do Pákistánu) a je vnímáno jako nešťastné. Negativně je hodnocen zejména aspekt ztráty domova a kontaktu s rodinou.

Zástupci rodiny shodně vyjadřovali při rozhovorech lítost. Ta se týkala části rozhovorů, které se věnovaly explicitně tématu roztržení rodiny. Narátoři – rodinní příslušníci litovali nemožnosti osobního kontaktu. Zároveň je ale nutné dodat, že u indické části rodiny neexistovala v průběhu historie snaha o reálné dosažení osobního kontaktu. Pákistánská část rodiny naopak, využila uvolnění politické situace mezi oběma státy, když realizovala návštěvu indické části rodiny.

Dlouhodobé rozdělení rodiny v čase vedlo k oddálení jejích obou částí. Indická část označuje pákistánskou část rodiny jako „Muhadžíry“. Pákistánská část rodiny označuje indickou část jako „oni“, příp. „muslimové v Indii“. Ačkoli obě části rodiny hovoří o rodině, která v jejich pojetí zahrnuje i část rodiny ze sousední země, při rozhovorech bylo patrné

rozlišování jednotlivých skupin mezi „nimi“ a „námi“. Pákistánská rodina z dlouhodobého hlediska nabyla přestěhování z Indie novou identitu. Konstrukcí nových identit ale došlo k faktickému zmatení stávajících identit. Pákistánská národní mobilizace nebyla dostatečně silná na to, aby v etnicky heterogenních skupinách obyvatel vytvořila dostatečně silné povědomí národní identity. U části pákistánské rodiny přetrvává sebeidentifikace, jež odkazuje k indickém původu, případně k náboženské identitě. Oproti tomu indická část rodiny sama sebe vnímá v primordiálním smyslu nejprve jako Indy, následně jako indické muslimy. Oddálení lze zaznamenat i v interpretaci historie nebo současných vztahů. U obou částí rodiny přetrvávají stereotypní představy o sousední zemi, případně jejích obyvatelích, zejména muslimech a hinduistech. Současná indická nacionalistická vláda je vnímána jako nebezpečná pro muslimy. Pákistánský stát a jeho obraz je reprezentován jako bídný a chudý.

Čtvrtá výzkumná podotázka se ptala po možných přínosech pro interpretaci Rozdělení v kontextu získaných historických poznatků a životní historie konkrétní rodiny. Otázky kolem interpretace rozdělení Indie a vzniku Pákistánu podléhají ideologickým soubojům o reprezentaci historie. Subalterní studia nahlízejí na události Rozdělení v širším kontextu, když do své interpretace zahrnují také vliv přítomnosti koloniální Británie na Indickém subkontinentu. Oproti ostatním přístupům (například těm uvažujícím téma z makro-perspektivy), které rovněž mohou ve svých narativech reflektovat aspekt vlivu odcházející koloniální velmoci z jihoasijského subkontinentu, je pozornost subalterních studií ale dominantně zaměřena, vedle zaměření pozornosti na mikro-úroveň, na roli koloniální Británie. V kontextu této práce je otázka role koloniální Británie zásadní, neboť zkoumaná rodina pracovala v koloniálních strukturách. Tato skutečnost může obohatit stávající interpretace Rozdělení, jež jsou často prezentována jednostranně. Rozdělení bývá prezentováno jako vyústění náboženského konfliktu. S odhlédnutím od geopolitických rozhodnutí vedoucích k Rozdělení, lze na Rozdělení s nutnou dávkou odvahy nahlížet jako na akcelerační možnou životní změny člověka. Rozdělení s sebou kromě převážně katastrofálních důsledků přineslo omezené skupině lidí (státní úředníci, tzv. „Optees“) možnost nového začátku. Vybraní státní úředníci dostali během období Rozdělení možnost požádat o pracovní přeložení do sousední země. Nabídka pracovního přeložení, spojená s vidinou nové životní šance pro státní úředníky tak odporuje stereotypním reprezentacím Rozdělení o vynucených migracích, a ukazuje, že k migraci mohlo docházet i dobrovolně. Tento fakt je ale potřeba uvažovat v kontextu dalších skutečností, které rozhodnutí migrovat, předcházely. Bezprostřední zkušenost centrální osoby této práce s násilnými náboženskými střety v regionu, který se odmítal přizpůsobit novému

uspořádání sekulární Indie, lze vnímat jako jeden z faktorů, jež vedly ke ztrátě pocitu bezpečí a rozhodnutí migrovat.

Závěr

Dekolonizace Indického subkontinentu byla doprovázena rozpadem území, etnickými čistkami a největšími migračními pohyby dvacátého století. Zasažené státy se dodnes potýkají s následky Rozdělení, jehož interpretace je jak v Indii, tak v Pákistánu, politickým nástrojem pro národně produkované historie. Rozdělení Indie a vznik Pákistánu ovlivnilo mimo jiné podobu rodinného uspořádání u rodin, které byly Rozdělením bezprostředně zasaženy. Předkládaná práce se pokusila nahlédnout na to, jaké jsou dlouhodobé důsledky Rozdělení na mikro-úrovni u konkrétní zkoumané rodiny a dále, jak je možné skrze studium této rodiny interpretovat téma Rozdělení.

V této diplomové práci jsem se pokusila ukázat, že pro interpretaci zkoumaného tématu je klíčové definovat, rozlišovat a diskutovat teoretické perspektivy, kterými jsou Rozdělení a jeho dílčí témata nahlížena. Volba perspektivy může zásadním způsobem ovlivnit interpretaci výsledků. Toto závěrečné konstatování se sice může zdát triviální, ale pro mne reprezentuje základní obecný poznatek dosažený a prokázaný v této práci. Ukázala jsem, že Rozdělení rodiny může být zkoumáno optikou dobrovolného rozhodnutí části rodiny, která se migrací do Pákistánu pokusila využít nové životní šance. Stejně tak lze téma nahlížet optikou nuceného vystěhování (nedobrovolné migrace), které bylo podmíněno náboženským konfliktem, a jež se pojilo s přímou ztrátou pocitu ontologické bezpečnosti v zemi. Novější, v tématu uplatňované přístupy Nových historií („New histories“), subalterních studií, nebo kritické geopolitiky, pomohou nahlédnout téma Rozdělení ze širší historicko-politické perspektivy, a zároveň umožňují propojení tématu s nižšími měřítkovými úrovněmi, čímž v kombinaci s životní historií konkrétní rodiny, mohou přispět do stávajících interpretací studií Rozdělení.

Současné transnacionální uspořádání zkoumané rodiny odkazuje k dalším tématům, které lze v souvislosti s dlouhodobými důsledky Rozdělení identifikovat. U lidí, kteří v souvislosti s Rozdělením migrovali do Pákistánu (Muhadžírové), se nabízí otázka dalšího zkoumání například ve vztahu k nově konstruovaným (dočasným?) identitám, dlouhodobých migračních strategií, resp. migračních trajektorií dalších generací Rozdělení (mezigenerační přenos migračního chování). Neméně zajímavým tématem jsou v této souvislosti otázky změny chápání různých konceptů domova. Zatímco indická část rodiny je pevně spjata s daným místem a úzkými sociálními vazbami, pákistánská část rodiny se vyznačuje vysokou mírou mobility a dlouhodobými migracemi do zahraničí. U indické části rodiny lze hovořit o (prostorově) zakotvenějším chápání domova. U pákistánské části naopak dochází

k flexibilnějšímu chápání konceptu domova, jež není a priori spojeno s daným místem, ale do definice domova se promítá syntéza jednotlivých aspektů jako jsou sociální vazby, transnacionální fungování rodiny nebo migrace jako životní strategie. Stávající interpretace dlouhodobých důsledků Rozdělení mohou být obohaceny právě o výše uvedené skutečnosti, ale jejich platnost podléhá dalšímu zkoumání.

Literatura

- AHMED, A. S. (1997): *Jinnah, Pakistan, and Islamic Identity*. Routledge. London.
- AHMED, I. (2002): The 1947 Partition of India: A Paradigm for Pathological Politics in India and Pakistan. *Asian Ethnicity* 3, 1, 9–28.
- AHMED, I. (2012): *The Punjab bloodied, partitioned and cleansed: unravelling the 1947 tragedy through secret British reports and first-person accounts*. Oxford University Press, Karachi.
- ALWIN, D. F. (2012): Integrating Varieties of Life Course Concepts. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences* 67 B, 2, 206–220.
- AMBEDKAR, B. R. (1975): *Pakistan or partition of India*. AMS Press, New York.
- ANSARI, S. F. D. (1995): Partition, Migration and refugees: Responses to the arrival of Muhajirs in Sind during 1947-48. *South Asia: Journal of South Asia Studies*. 95-108.
- ANSARI, S. F. D. (2005): *Life after partition: migration, community and strife in Sindh, 1947-1962*. Oxford University Press, Karachi.
- AZIZ, K. K. (1993): *The Murder of History. A Critique of History Textbooks Used in Pakistan*. Vanguard Books Pvt Ltd, Lahore, Karachi.
- BACHELARD, G. (1994): *The Poetics of Space*. Beacon Press. Boston.
- BAGCHI, D., BLAIKIE, P. CAMERON, J., M. CHATTOPADHYAY, GYAWALI, N. (1998): Conceptual and methodological challenges in the study of livelihood trajectories: case-studies in Eastern India and Western Nepal, *Journal of International development* 10, 4, 453–68.
- BALDASSAR, L., BALDOCK, C.V., WILDING, R. (2007): *Families Caring across Borders: Migration, Ageing, and Transnational Caregiving*. Basingstoke, Palgrave Macmillan, New York.
- BANDYOPĀDHĀYĀ, S. (2017): *From Plassey to Partition and after: A History of Modern India*, Orient Blackswan, New Dehli.
- BHARADWAJ, P., KHWAJA, A., MIAN, A. (2008): The Big March: Migratory Flows after the Partition of India. *SSRN Electronic Journal*, RWP08-029, 1-29.
- BHARADWAJ, P., KHWAJA, A., MIAN, A. (2015): Population Exchange and its Impact on Literacy, Occupation and Gender – Evidence from the Partition of India. *International Migration*, 53, 4, 90-106.
- BHARADWAJ, P., JHA, S. (2017): Drawing the line: The short and the long-term consequences of partitioning India. *VoxDev*. <https://voxddev.org/topic/institutions-political-economy/drawing-line-short-and-long-term-consequences-partitioning-india> (cit. 12. 5. 2020)

- BHARADWAJ, P., RINCHAN, A. M. (2019): Displacement and Development: Long Term Impacts of Population Transfer in India. *Explorations in Economic History* 73, 1-26.
- BUTALIA, U. (1998): *The Other Side of Silence: Voices from the Partition of India*. Penguin Books, New Delhi.
- BILLIG, M. (1995): *Banal nationalism*, Thousand Oaks, Calif: Sage, London.
- BOTTERILL, K. HOPKINS, P., SANGHERA, G. S. (2019): Young People's Everyday Securities: Pre-Emptive and pro-Active Strategies towards Ontological Security in Scotland. *Social & Cultural Geography* 20,4, 465–84.
- BRICKEL, K. (2012): 'Mapping' and 'doing' critical geographies of home. *Progress of Human Geography*, 36,2, 225-244.
- CHATTERJI, J. (1999): The Fashioning of a Frontier: The Radcliffe Line and Bengal's Border Landscape, 1947–52. *Modern Asian Studies* 33, 1, 185–242.
- CHATTERJI, J. (2007): *The Spoils of Partition: Bengal and India, 1947-1967*. Cambridge University Press. New York.
- CHATURVEDI, S. (2001): Process of Othering in the Case of India and Pakistan. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie* 93, 2, 149–59.
- CORREIA, A., EATON, N. (2017): Partitions Special Issue: Introduction. *Third Text*, 31, 2-3, 173–86.
- CUBAN, S. (2017): *Transnational family communication: immigrants and ICT's*. Palgrave Macmillan, New York.
- COLUMBIA UNIVERSITY IN THE CITY OF NEW YORK (2020): <http://www.columbia.edu/itc/mealac/pritchett/00maplinks/modern/maps1947/maps1947.html> Ahmed, A. S. (1997), Jinnah, Pakistan, and Islamic Identity, (cit. 20.4.2020).
- DAWN (2012): Independence, not Partition. <https://www.dawn.com/news/741889/independence-not-partition>.
- DIGITAL SOUTH ASIA LIBRARY (2020): *Imperial Gazetteer of India, 1907–1909*. Oxford. <https://dsal.uchicago.edu/maps/gazetteer/index.html> (cit. 20.4.2020).
- ERNST, W. (2017): *Mixed Voices: Post/Colonial Biographies and Transnational Identities*. *South Asian History and Culture* 8, 301–316.
- FALLACI, O. (1976): *Interview with History*. Liveright. New York.
- GELLNER, E. (1983): *Nations and nationalism. New Perspectives on the Past*. Cornell University Press, Ithaca.
- GILMARTIN, D. (2015): The Historiography of India's Partition: Between Civilization and Modernity. *The Journal of Asian Studies*, 74, 1, 23-41.

- GILMARTIN, M. (2008): Migration, Identity and Belonging. *Geography Compass*, 2, 6, 1837–1852
- GILMARTIN, D. (1998): Partition, Pakistan, and South Asian History: In Search of a Narrative. *The Journal of Asian Studies* 57, 4, 1068–1095.
- GOULD, W., LEGG, S. (2019): Spaces before Partition: An Introduction. *South Asia: Journal of South Asian Studies*, 42, 1, 69–79.
- GREGORY, D. (ed.) (2009): *The Dictionary of Human Geography*, Blackwell, Malden.
- HARRINGTON, L. (2016): Crossing Borders in Partition Studies and the Question of the Bangladesh Liberation War. *Postcolonial Text*, 11,2, 1-16.
- HAQUE, C. E. (1995): The Dilemma of “Nationhood” and Religion: A Survey and Critique of Studies on Population Displacement Resulting from the Partition of the Indian Subcontinent. *Journal of Refugee Studies*, 8, 2, 185-209.
- HEIDEGGER, M. (2001): *Poetry, Language and Thought*. Harper Perennial. New York.
- HUNTINGTON, S. P., (1996): *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon and Schuster.
- JALAL, A. (1985): *The sole spokesman: Jinnah, The Muslim Leagues and the demand for Pakistan*. Cambridge University Press, New York.
- JOSHI, S. (2010): Contesting histories and nationalist geographies a comparison of school textbooks in India and Pakistan, *South Asia History and Culture*, 1,3, 357-377.
- KABIR, A. J. (2009): Hieroglyphs and Broken Links: Remediated Script and Partition Effects in Pakistan. *Cultural and Social History* 6,4, 485–506.
- KAGITCIBASI, C. (2007): *Family, Self, and Human Development across Cultures: Theory and Applications*. Psychology Press, New York.
- KAUR, R. (2006): The Last Journey: Exploring Social Class in the 1947 Partition Migration. *Economic and Political Weekly* 41,22, 221–28.
- KHAN, Y. (2017): *The Great Partition: The Making of India and Pakistan*. Yale University, New Heaven.
- KHAN, A. (2002): Pakistan’s Sindhi Ethnic Nationalism: Migration, Marginalization, and the Threat of “Indianization”. *Asian Survey*, 42, 2, 213-229.
- KOCHAN, D. (2016): Home is where I lay down my hat? The complexities and functions of home for internal migrants in contemporary China. *Geoforum*, 71, 21-32.
- KULKE, H., ROTHERMUND, D. (1998): *A History of India*, Routledge, London.
- KUMAR, P. (2011): Karachi as Home and the Uncanny Homecoming of Muhajirs in Kamila Shamsie’s *Kartography*". *South Asian Review* 32, 3, 161–81.

- LALL, M. (2008) Educate to hate: the use of education in the creation of antagonistic national identities in India and Pakistan, *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 38:1, 103-119.
- LAM, T., YEOH, B.S.A. (2004): Negotiating 'home' and 'national identity': Chinese-Malaysian transmigrants in Singapore. *Asia Pacific Viewpoint*, 45, 2,141–164.
- LEGG, S. (2007): Reviewing geographies of memory/forgetting. *Environment and Planning A* 39, 456-466.
- MALLETT, S. (2004): Understanding home: a critical review of the literature. *The Sociological Review*, 52, 1. 62-89.
- MASSEY, D. (1994): *Space, Place and Gender*. University of Minnesota Press. Minneapolis.
- MORENO, E.D. (2019): Communism and the Telangana Movement of 1946. *EIU Historia*, 28., 82-88.
- NIELSEN, F. (1985): Toward a Theory of Ethnic Solidarity in Modern Societies. *American Sociological Review* 50,2, 133-149.
- NOWICKA, M. (2007): Mobile locations: construction of home in a group of mobile transnational professionals. *Global Networks*, 7,1, 1470–2266.
- O'LEARY, B. (2007): Analysing Partition: Definition, Classification and Explanation. *Political Geography* 26, 8, 886–908.
- PANDEY, G. (1997): *The Construction of Communalism in Colonial North India*. Oxford University Press. New Dehli.
- PANDEY, G. (2004): *Remembering partition: violence, nationalism, and history in India*. Cambridge University Press, Cambridge.
- PORTELLI, A. (1981): The Peculiarities of Oral History. *History Workshop Journal* 12, 1, 96–107.
- PURUSHOTHAM, S. (2015): Internal Violence: The "Police Action" in Hyderabad". *Comparative Studies in Society and History* 57, 2, 435–66.
- QUARTZ INDIA (2017): The Objects the Hindu and Muslim carried during Partition. <https://qz.com/india/1052794/independence-day-the-objects-hindus-and-muslims-carried-across-the-border-during-partition/> (cit. 15.5. 2020).
- RAHMAN, M., SCHENDEL, W. (2003): 'I Am Not a Refugee': Rethinking Partition Migration. *Modern Asian Studies* 37, 3, 551–84.
- RALPH, D., STAEHELI, L.A. (2011): Home and Migration: Mobilities, Belongings and Identities. *Geography Compass*, 5, 7, 517-530.
- RICOEUR, P. (2004): *Memory, History, Forgetting*, The University of Chicago Press, U.S.A.

- RILEY, M., HARVEY, D. (2007): Talking geography: on oral history and the practice of geography. *Social and Cultural Geography* 8, 3, 345-351.
- ROY, H. (2012): *Partitioned Lives: Migrants, Refugees, Citizens in India and Pakistan, 1947-65*. University of Dayton, History Faculty Publications, 21.
- SAMBANIS, N. (2000): Partition as a Solution to Ethnic War: An Empirical Critique of the Theoretical Literature. *World Politics* 52, 437-483.
- SHARP, J. (2007): Geography and Gender: Finding Feminist Political Geographies. *Progress in Human Geography* 31, 3, 381–87.
- SHARP, J. (2011): A Subaltern Critical Geopolitics of the War on Terror: Postcolonial Security in Tanzania. *Geoforum* 42, 3, 297–305.
- SHARMA, V. (2009): Inherited Memories: Second-Generation Partition Narratives from Punjabi Families in Delhi and Lahore. *Cultural and Social History* 6, 4, 411–28.
- SHERMAN, T. C. (2007): The Integration of the Princely State of Hyderabad and the Making of the Postcolonial State in India, 1948–56. *The Indian Economic & Social History Review* 44, 4, 489–516.
- SMITH, W. C. (1950): Hyderabad: Muslim Tragedy. *Middle East Journal* 4, 1, 27–51.
- STAEHELI, L.A., NAGEL, C.A. (2006): Topographies of Home and Citizenship: Arab-American Activists in the United States. *Environment and Planning A*, 38,9, 1599-1614.
- STETS, J. E., BURKE, P. J. (2000): Identity Theory and Social Identity Theory. *Social Psychology Quarterly* 63, 3, 224–37.
- SUR, M. (2015): Indelible Lines: Revisiting Borders and Partitions in Modern South Asia. *Mobility in History* 6,1, 70-78.
- TALBOT, I. (2009): Partition of India: The Human Dimension: Introduction. *Cultural and Social History* 6, 4, 403–10.
- TAN, L. X. T. (2012): *Emotions and the Family: A Cross – Cultural Comparison of Pakistani and European American Responses to Family Devaluation*. Dizertační práce, Wesleyan University, Connecticut.
- TELANGANA 360 (2020): September 17, *Telangana 360*, <http://www.telangana360.com/2016/09/september-17-1948.html> (cit. 14.5. 2020)
- THE DAILY MAIL (2012): Operation Polo in Hyderabad, *The Daily Mail*, https://i.dailymail.co.uk/i/pix/2012/09/27/article-2209586-153D1AE7000005DC-71_634x286.jpg (cit. 14.5. 2020)

- THE HARVARD GAZETTE (2018): Getting to the why of British India's bloody Partition, <https://news.harvard.edu/gazette/story/2018/04/harvard-scholars-take-fresh-look-at-the-partition-of-british-india-which-killed-millions/> (cit. 16. 5. 2020).
- TUAN, Y.F. (1991): A View of Geography. *Geographical Review*, 81,1, 99-107.
- VERTOVEC, S. (2009): *Transnationalism*. Routledge, London.
- WATERMAN, S. (1987): Partitioned States. *Political Geography Quarterly* 6, 2, 151–70.
- WASEEM, M. (1996): Ethnic Conflict in Pakistan: The Case of MQM. *The Pakistan Development Review* 35, 4, 617-629.
- WU, C., WILKES, R. (2017): International Students, Post-Graduation Migration Plans and the Search for Home. *Geoforum* 80, 123–32.
- YUSIN, J. (2009): The Silence of Partition: Borders, Trauma and Partition. *Social Semiotics*. 19, 4, 453-468.
- ZAMINDAR, V. F. Y. (2007): *The long partition and the making of modern South Asia: refugees, boundaries, histories*. Cultures of history. Columbia University Press, New York.

Přílohy

Seznam příloh:

Příloha 1: Zobrazení rodinného rodokmenu prostorově roztržené rodiny

Příloha 2: Mapka migrace Hussainovy rodiny

Příloha 3: Usman Khawaja Hussain před svým odchodem do Pákistánu

Příloha 4: Zubeda a Hussain, neznámé místo

Příloha 5: Hussainův syn s manželkou na návštěvě indické části rodiny

Příloha 6: Etnické konflikty mezi hinduisty a muslimy, 1850–1942

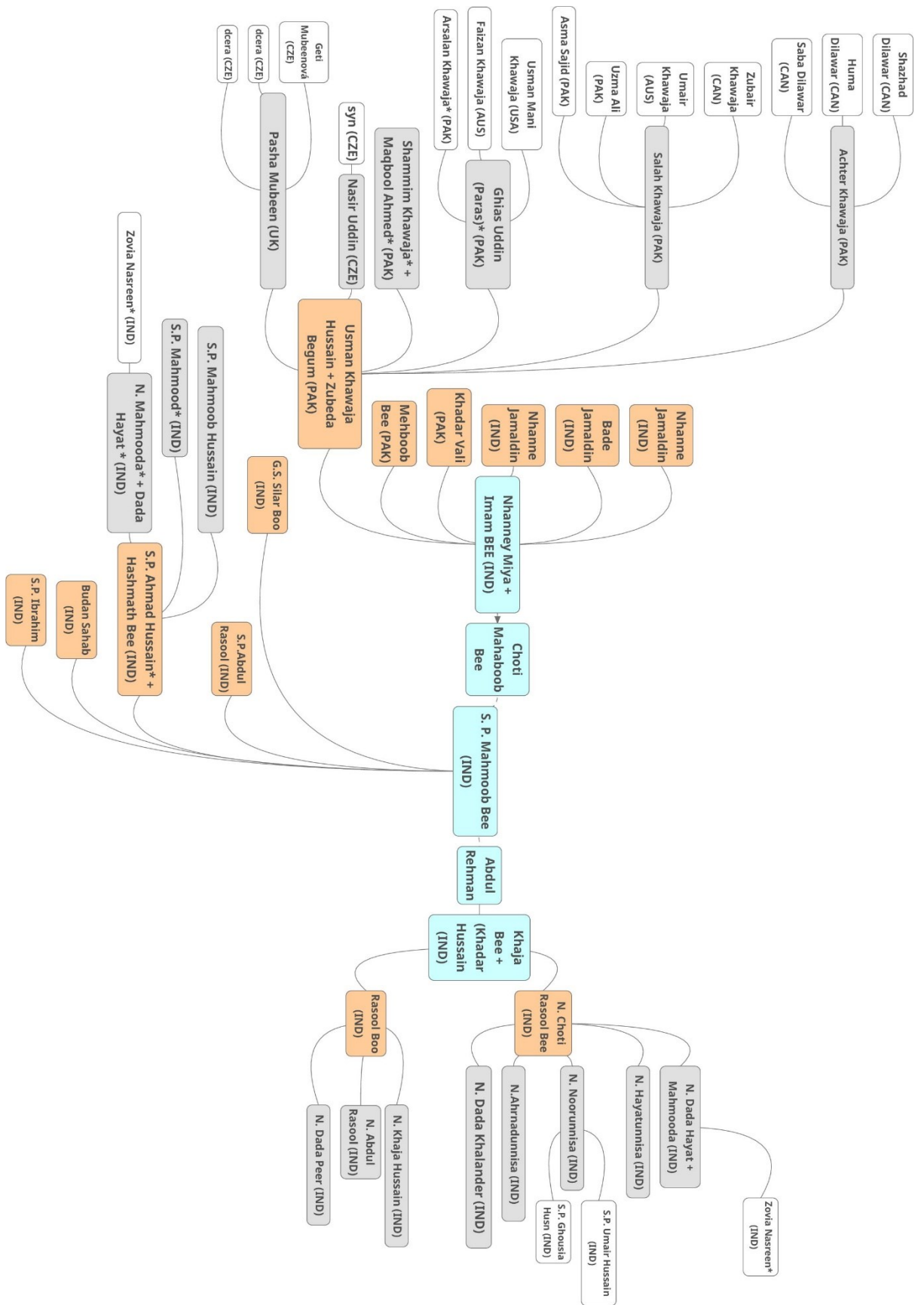
Příloha 7: Etnické čistky 1931–1951

Příloha 8: Migrační cesty během období Rozdělení

Příloha 9: „Proporce napadaných minorit (hinduistů a sikhů v Pákistánu a muslimů v Indii) mezi lety 1931–1951“

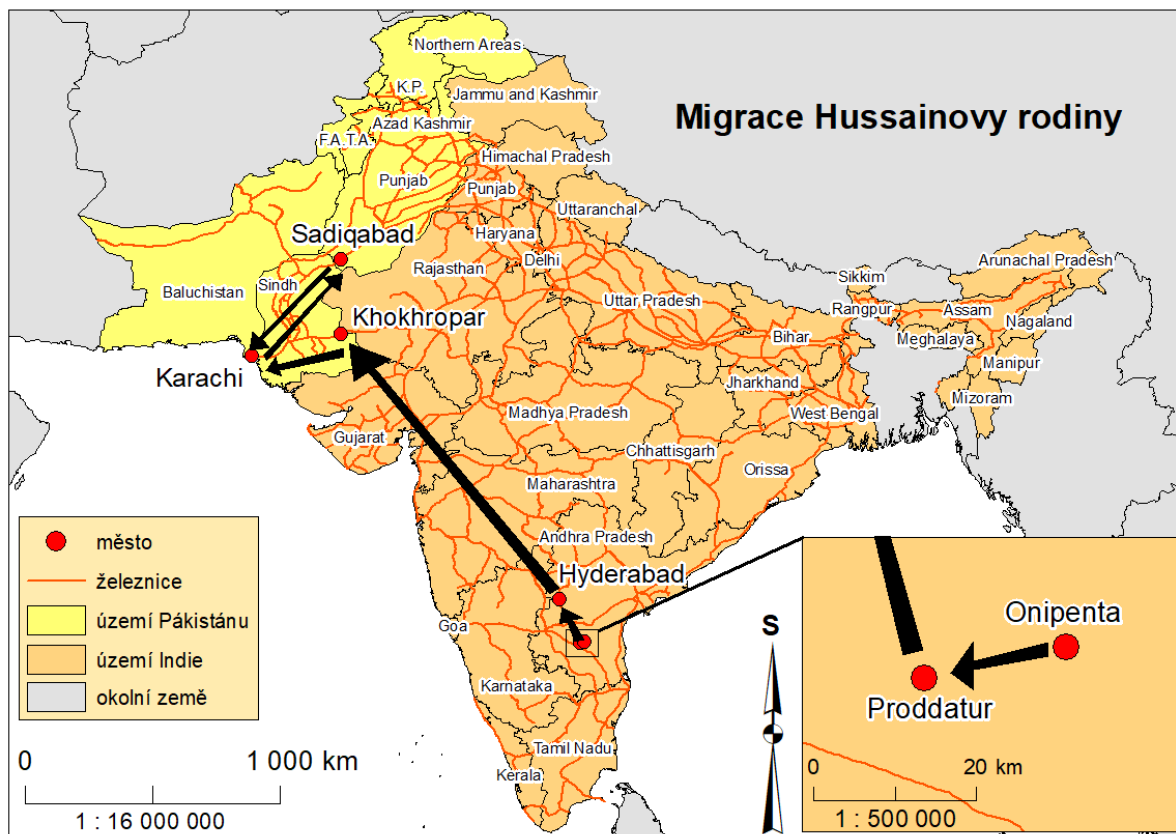
Příloha 1 – pozn.:

Příloha 1 zobrazuje pouze ty části rodiny, jejíž členové v daných větvích jsou v současné době komunikaci s rodinnými členy v jiných zemích, aktivní. S těmi členy rodiny, kteří jsou u svého jména označeni hvězdičkou, byly provedeny rozhovory pro potřeby této práce. Zkratky u jmen v jednotlivých závorkách odkazují ke státu, ve kterém daní členové rodiny dlouhodobě bydlí. Celkem zobrazuje obrázek čtyři generace. Čtyři modře označení sourozenci uprostřed obrázku jsou „nultou“ generací Rozdělení, tj. jedná se o rodiče centrální postavy této práce.

Příloha1: Rodokmen Hussainovy rodiny

Příloha 2: Mapka migrace Hussainovy rodiny

Zdroj: vlastní

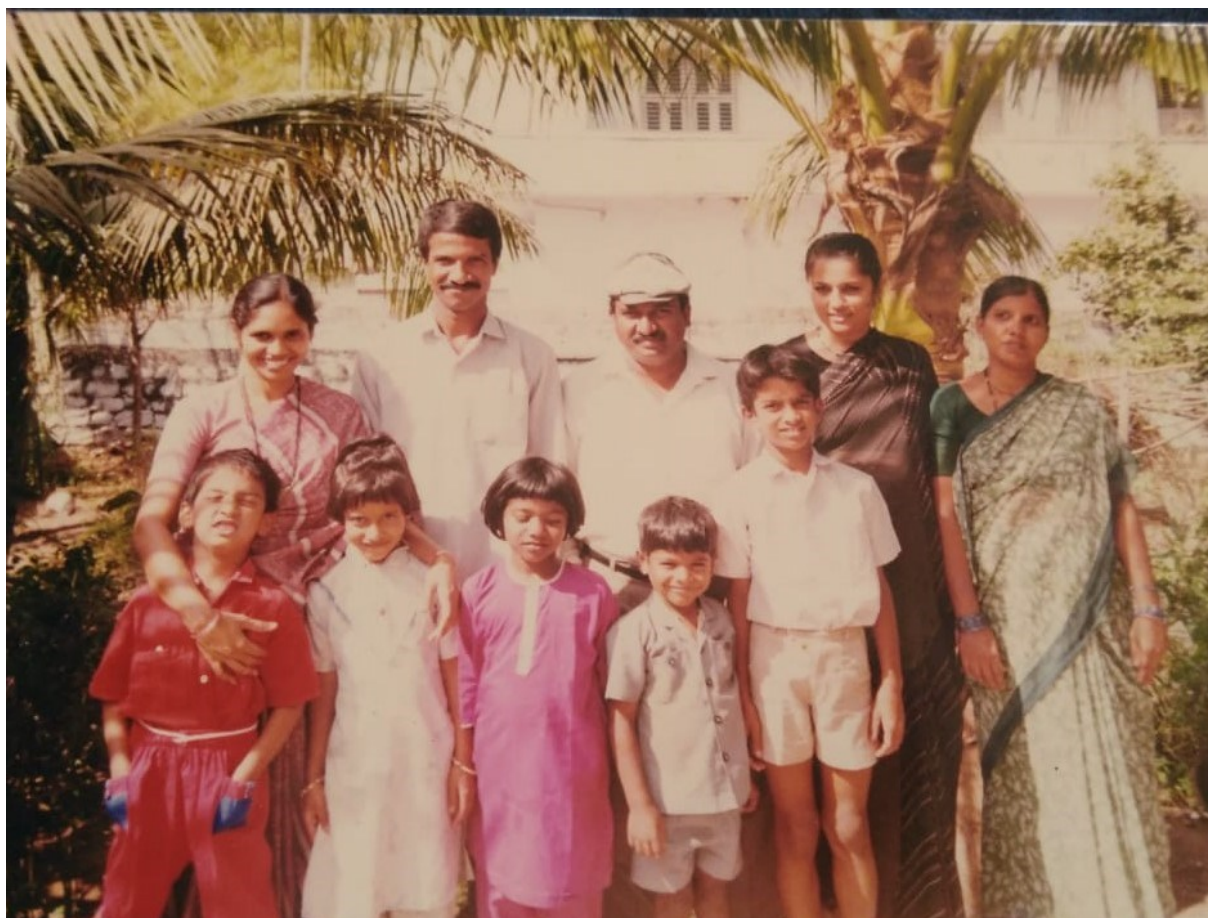
Příloha 3: Usman Khawaja Hussain před svým odchodem do Pákistánu

Zdroj: vlastní

Příloha 4: Hussainův syn s manželkou na návštěvě indické části rodiny v roce 1993

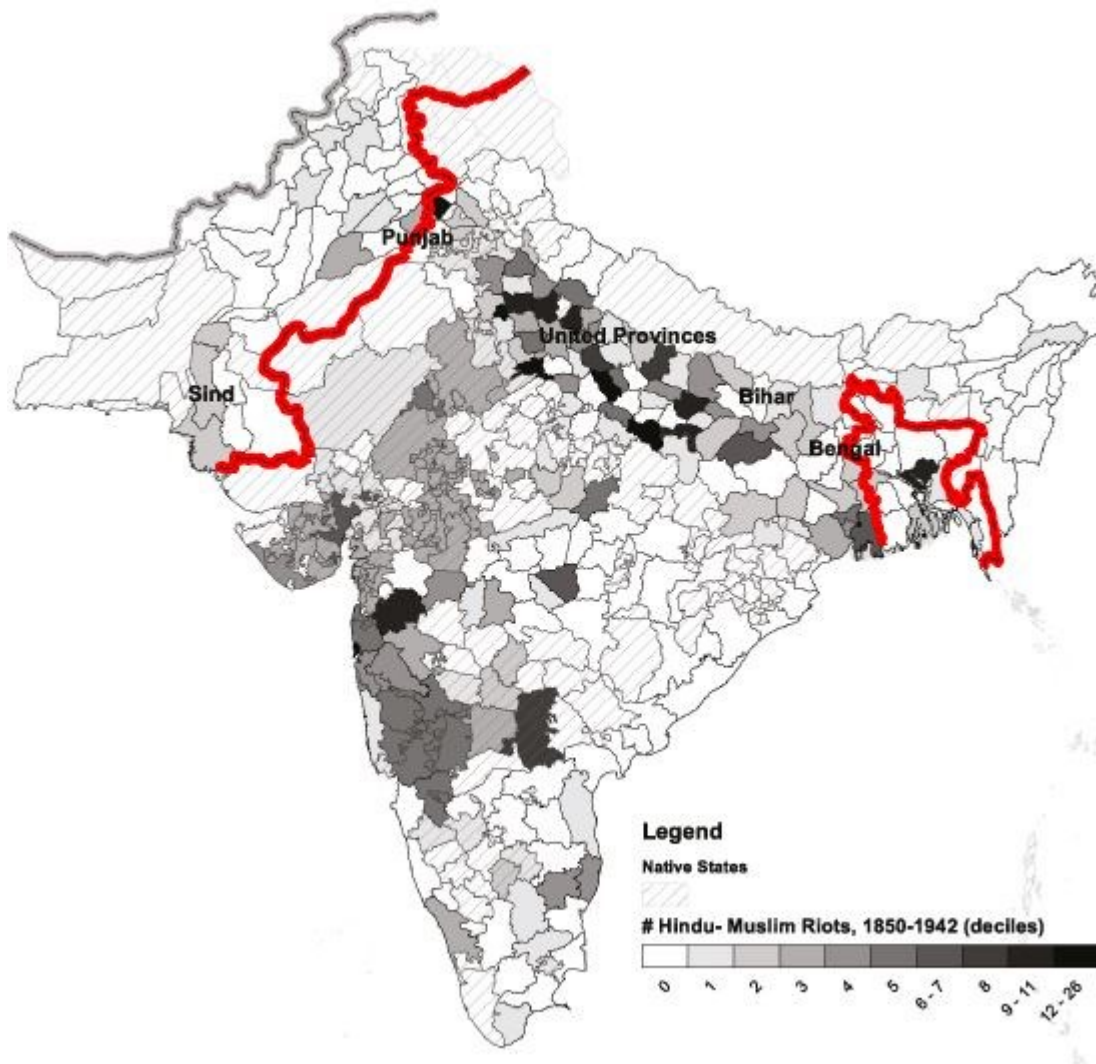
Zdroj: vlastní

Příloha 5: Zubeda a Hussain, neznámé místo v Pákistánu

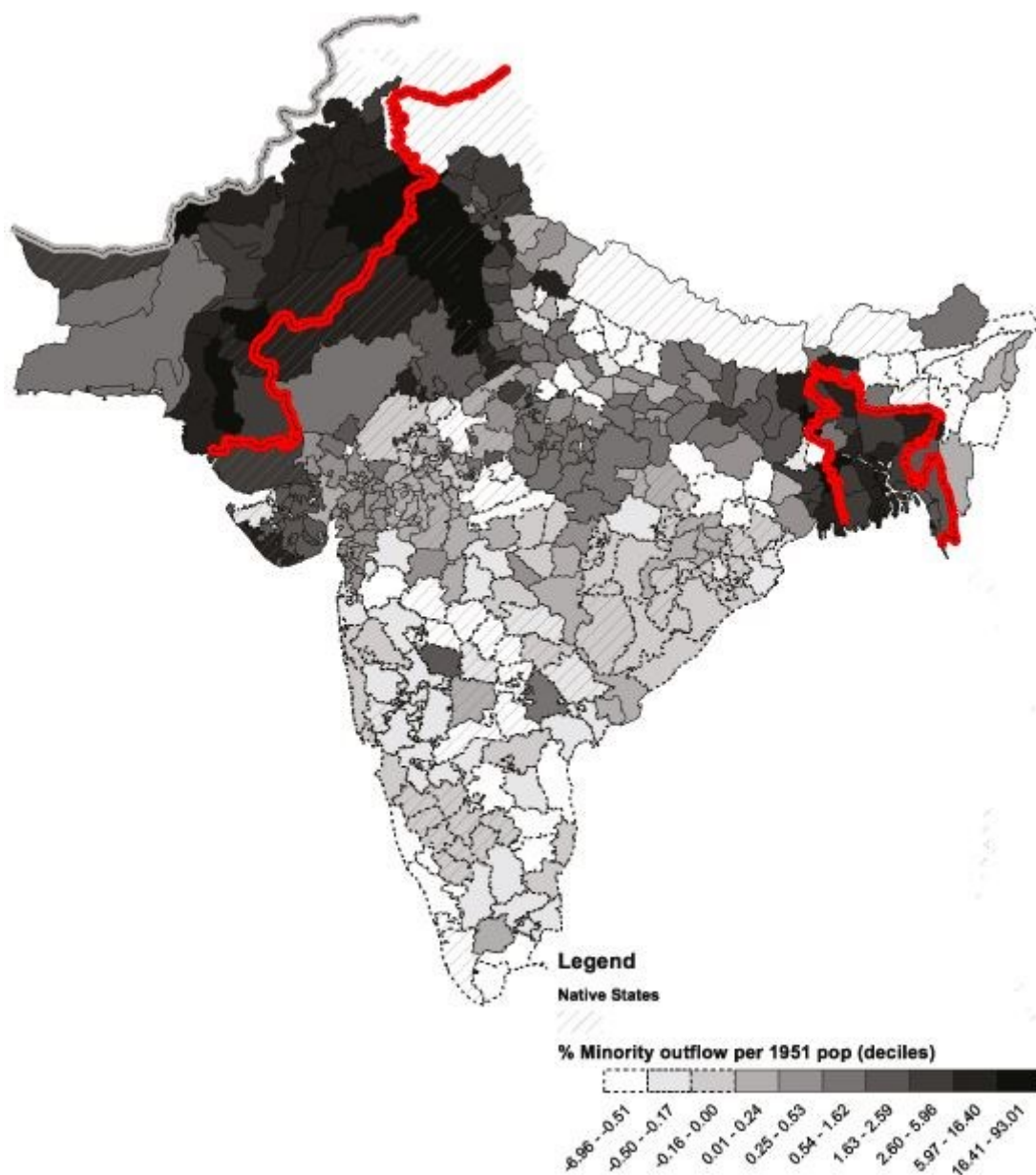
Zdroj: vlastní

Příloha 6: Etnické konflikty mezi hinduisty a muslimy, 1850–1942

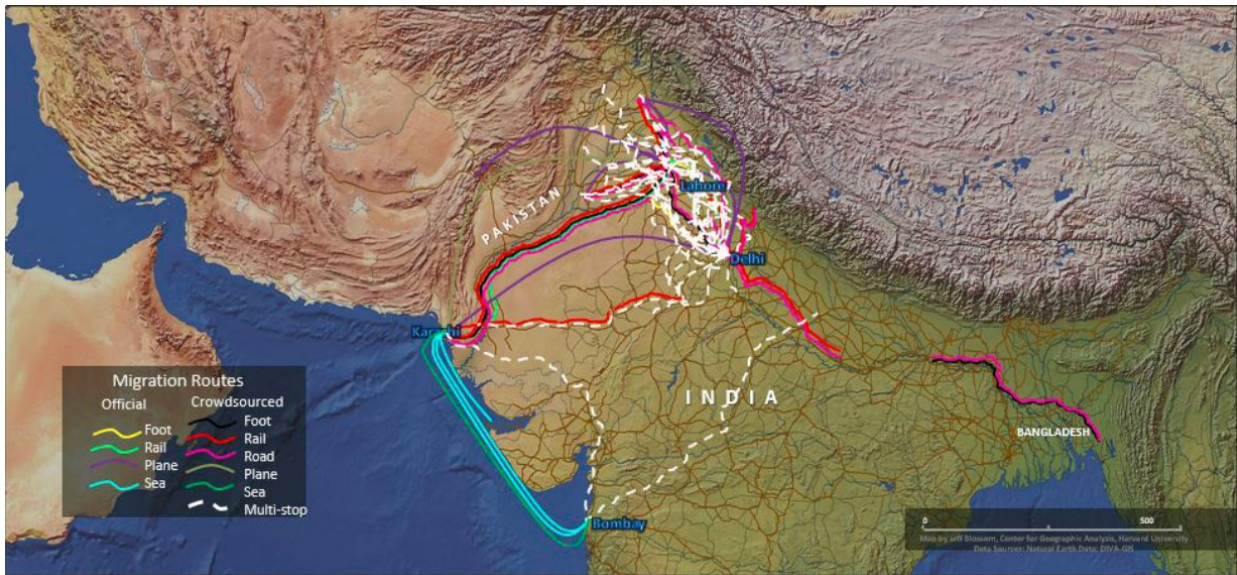
Zdroj: Bharadwaj, Jha (2017): Drawing the line: The Short and the long-term consequences of partitioning India, <https://voxdev.org/topic/institutions-political-economy/drawing-line-short-and-long-term-consequences-partitioning-india>

Příloha 7: Etnické čistky 1931–1951

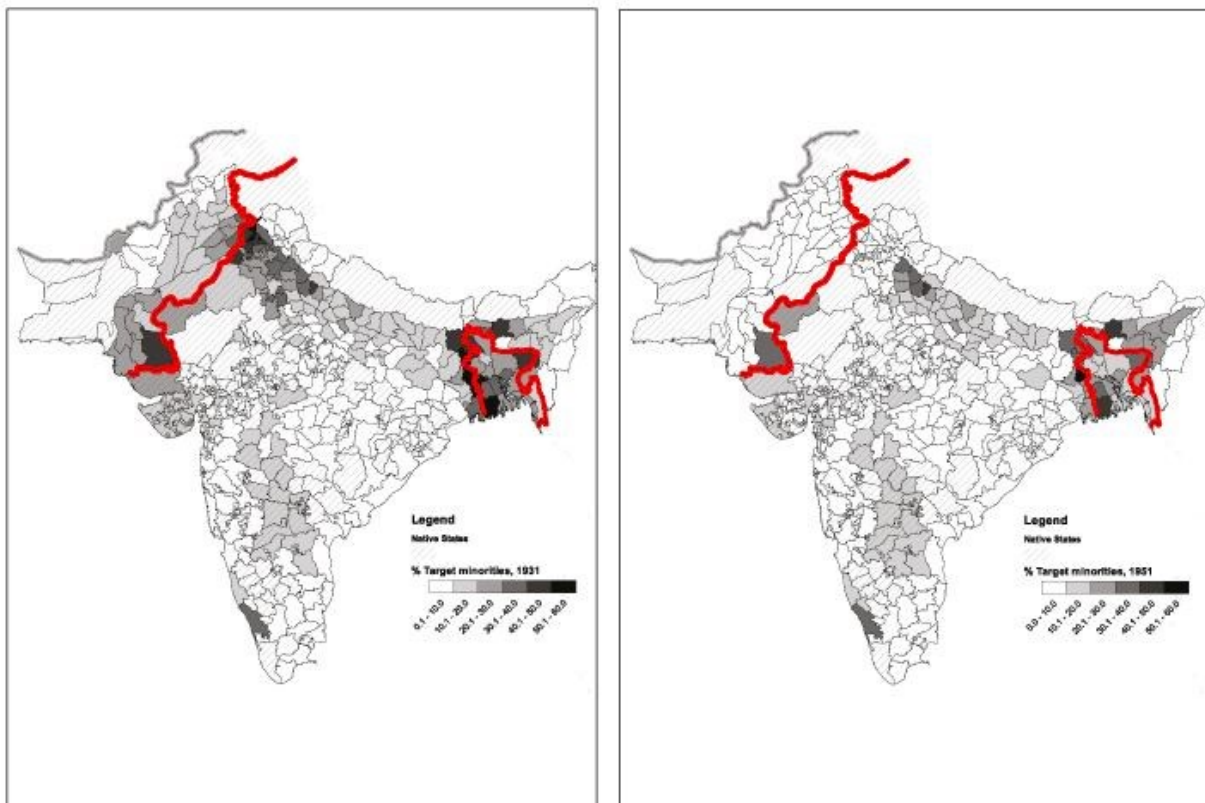
Zdroj: Bharadwaj, Jha (2017): Drawing the line: The Short and the long-term consequences of partitioning India, <https://voxdev.org/topic/institutions-political-economy/drawing-line-short-and-long-term-consequences-partitioning-india>

Příloha 8: Migrační trasy během Rozdělení

Zdroj: The Harvard Gazette (2018): <https://news.harvard.edu/gazette/story/2018/04/harvard-scholars-take-fresh-look-at-the-partition-of-british-india-which-killed-millions/>

Příloha 9: „Proporce napadaných minorit (hinduistů a sikhů v Pákistánu a muslimů v Indii) mezi lety 1931–1951“

Zdroj: Bharadwaj, Jha (2017): Drawing the line: The Short and the long-term consequences of partitioning India, <https://voxdev.org/topic/institutions-political-economy/drawing-line-short-and-long-term-consequences-partitioning-india>